

ULUSLARARASI MAHKEMELERİN DANIŞMA GÖRÜŞLERİNDE DEVLETLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ: ZORLUĞA KARŞI UMUT*

*STATES' OBLIGATIONS ON CLIMATE CHANGE IN INTERNATIONAL
COURT ADVISORY OPINIONS: HOPE IN THE FACE OF ADVERSITY*

Arş. Gör Dr. Yeşim YILDIZ**

ÖZ

Doğanın dengesi insan eliyle bozulmuş ve gerçekleştirilen tahribatlar iklim değişikliği sorununa sebep olmuştur. Uzunca bir süre görmezden gelinen iklim değişikliği artık acil olarak ele alınması gereken konulardan biri olmuştur. Olumsuz yöndeki gidişatı durdurmak için harekete geçilmiştir. Bir yandan konuyla ilgili hukuki düzenlemeler yapılırken diğer yandan yargılamalar devam etmektedir. Bu çalışma da söz konusu acil ihtiyaca istinaden ortaya çıkmıştır. Çalışmada, hem Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin hem de Uluslararası Adalet Divanı'nın iklim acil durumuyla ilgili devletlerin yükümlülüklerine ilişkin sergilediği duruş ele alınacaktır. Çalışmanın amacı; uluslararası mahkemelerin devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülükleri hakkındaki danışma görüşlerinin devletlerin iklim değişikliğiyle mücadelesine olan etkilerinin tayin edilmesidir. Çalışmada, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın incelemeleri ve dökümanlarının yanı sıra konuyla ilgili literatürden faydalanılmıştır. Söz konusu mahkemeler danışma görüşlerine olumlu yanıt vererek konuyu oldukça detaylı bir biçimde ele almışlardır. Çalışmanın sonucunda,

* Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 23.05.2025 / Kabul Tarihi: 25.09.2025.

DOI Numarası: 10.64199/dehukamder.1704695.

Beyanlar

Telif Hakkı: Makalenin her türlü yayın, basım, çoğaltma ve dağıtım hakkı, DEHUKAMDER'e (Ankara Üniversitesi Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi Deniz Hukuku Dergisi) aittir. Makalenin bilimsel, etik ve hukuki sorumluluğu yazarlara aittir.

Etik Beyanı: Yazar/yazarlar, bu çalışmanın/makalenin hazırlanması aşamasında etik kurallara uygun olduğunu beyan ederler.

Çatışma Beyanı: Yazar/yazarlar işbu çalışma hazırlanırken, herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan eder.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Bulunmamaktadır.

** Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı
(yesimyildiz@sakarya.edu.tr) (ORCID: 0000-0002-4428-6763).

danışma görüşlerinin iklim değişikliği hukuku için mihenk taşları olduğu ve iklim değişikliği hukukunun gelişmesine çok önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: •İklim Değişikliği •İklim Değişikliği Danışma Görüşü •İklim Değişikliği Yargılamaları •Uluslararası Adalet Divanı •Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi

ABSTRACT

The balance of nature has been disrupted by human activity, and the resulting damage has led to the problem of climate change. Climate change, long ignored, has now become a matter requiring urgent attention. Action has been taken to halt this negative trend. While relevant legal regulations are being developed, legal proceedings are ongoing. This study was conceived in response to this urgent need. This study will examine the stances taken by both the International Tribunal for the Law of the Sea and the International Court of Justice regarding the obligations of states related to the climate emergency. The study aims to determine the impact of advisory opinions of international courts on states' obligations related to climate change on states' efforts to conflict climate change. The study utilizes studies and documents from the International Tribunal for the Law of the Sea and the International Court of Justice, as well as relevant literature on the subject. These courts responded positively to the advisory opinions and addressed the issue in considerable detail. As a result of the study, it is envisaged that advisory opinions will be cornerstones for climate change law and will make significant contributions to the development of climate change law.

Keywords: •Climate Change •Climate Change Advisory Opinion •Climate Change Trials •International Court of Justice •International Tribunal for the Law of the Sea

GİRİŞ

Karbonun içerisinde ısıyı hapsedebildiğinin keşfi 1850'lere¹ bu durumun ortalama sıcaklığı yükselterek iklim değişikliğine yol açacağı iddiası ise 1950'lere dayanmaktadır.² Ancak devletlerin çevreyle³ ve beraberinde iklim değişikliği ile ilgili farkındalıklarının artması⁴ uzun yıllar sonrasında olmuştur. İklim değişikliği devletlerin gündemine geç de olsa alınmıştır. Geline nokta ise iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılması devletlerin acil eylem

¹ Mike Hulme, 'On the Origin of 'the Greenhouse Effect': John Tyndall's 1859 Interrogation of Nature' (2009) 64 (5) Weather 121, 121.

² Gilbert Norman Plass, 'The Carbon Dioxide Theory of Climate Change' (1956) 8 (2) Tellus 140, 140.

³ United Nations, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972, UN Doc A/CONF.48/14/Rev.1.

⁴ United Nations General Assembly, Protection of global climate for present and future generations of mankind: resolution adopted by the General Assembly, 70th plenary meeting, 6 December 1988, UN Doc A/RES/43/53.

planları arasına alınmıştır.⁵ 1992’de gerçekleştirilen ve Rio Dünya Zirvesi olarak bilinen Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda⁶ kabul edilerek 1994’te yürürlüğe giren BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)’nin giriş bölümü taraf devletleri sera gazı emisyonlarının azaltılması ve sera gazı emisyonlarının yutaklarının korunması konusunda teşvik etmektedir.⁷

Devletler BMİDÇS’nin amaçlarını gerçekleştirmek için 1997 tarihli Kyoto Protokolü⁸ ve 2015 tarihli Paris Anlaşması⁹’nı kabul etmişlerdir. Bu doğrultuda devletler, küresel sıcaklıktaki artışı 2°C’nin altında tutmak ve mümkünse sıcaklık artışını sanayileşme öncesi dönemdeki seviyelerin 1,5°C üzeri ile sınırlandırmak için çaba göstereceklerini taahhüt etmiş¹⁰ ve sera gazı emisyonlarını azaltmak için hedefler koyarak mümkün olan en az düzeye indirerek bu yüzyılın ikinci yarısında sıfır emisyonu ulaşma hedefi belirlemişlerdir.¹¹ Ancak söz konusu hedeflerin gerçekleşmesini sağlama hususunda düzenleyici araçlar net bir şekilde belirlenmemiştir.¹² Dolayısıyla, devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili hedeflerine ulaşabilmeleri için yükümlülüklerini ön plana çıkaracak mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu gereksinimi sağlayacak en güzel mekanizmalar da gerek yerel gerekse uluslararası mahkemeler olmuştur.¹³ Böylece devletler üzerindeki baskı artmıştır.¹⁴

⁵ United Nations, United Nations Framework Convention on Climate Change, Bali Action Plan, Report of the Conference of the Parties on its thirteenth session, 3- 15 December 2007, 14 March 2008, UN Doc FCCC/CP/2007/6/Add.1, 3.

⁶ United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992.

⁷ *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1992.

⁸ *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1997.

⁹ *Paris Agreement*, 2015.

¹⁰ ibid 2 (1) (a). madde.

¹¹ ibid 4. madde.

¹² United Nations General Assembly, Sixty-sixth session, 16th plenary meeting, 22 September 2011, UN Doc. A/66/PV.16, 27.

¹³ Sabin Center for Climate Change Law, ‘Climate Change Litigation Databases’ <<https://climatecasechart.com/>> s.e.t. 17 Nisan 2025.

¹⁴ *Chiara Sacchi ve diğerleri v Argentina* (UN Committee on the Rights of the Child, 8 October 2021); Maria Antonia Tigre, ‘It Is (Finally) Time for and Advisory Opinion on Climate Change: Challenges and Opportunities on a Trio of Initiatives’ (2024) 17 (3) *Charleston Law Review* 623, 625; *Urgenda Foundation v The Netherlands* [2015] HAZA C/09/00456689 (24 June 2015); aff’d (9 October 2018) (District Court of the Hague, and The Hague Court of

Yakın zamana değin uluslararası mahkemelerde iklim değişikliği konusu görüşülmemiştir. Ancak son yıllarda gerek uluslararası insan hakları mahkemeleri gerekse uluslararası mahkemelerde iklim adaleti çağrıları karşılık bulmaya başlamıştır.¹⁵ Çalışmada, uluslararası hukukta önemli bir kaynak teşkil etmeleri ve devletlerin sorumluluklarının tayininde ön plana çıkmaları sebebiyle Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği danışma görüşleri mercek altına alınacak,¹⁶ iklim değişikliği hususunda devletlere yüklenen yükümlülüklerin yasal çerçevesi hakkında bilgi verilecektir. İnsan hakları boyutu ayrıca ele alınması gerektiği için yer verilmemiştir. İncelemede danışma görüşlerinin iklim değişikliği hususunda oluşturduğu etkiler ele alınacak ve görüşler sonrasındaki beklentiler çerçevesinde çalışma sonlandırılacaktır.

I. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU MAHKEMESİ'NİN DANIŞMA GÖRÜŞÜ'NDE DEVLETLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Uluslararası toplumun günümüze değin yaptığı en kapsamlı ve en detaylı düzenlemesi olan¹⁷ 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) Mahkemesi olarak görev yapan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (UDHM) gerek BMDHS gerekse de kendisine yetki tanıyan

Appeal (on appeal)) (affirmed by the Supreme Court, 20 December 2019); *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve diğerleri v Switzerland* App no. 53600/20 (AİHM, 9 Nisan 2024).

¹⁵ Inter-American Court of Human Rights, Request for an Advisory Opinion on the Climate Emergency and Human Rights Submitted to the Inter-American Court of Human Rights by the Republic of Colombia and the Republic of Chile, 9 January 2023; Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change, 12 April 2023; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 9 Nisan 2024 tarihli Kararları (*Careme v France* App no. 7189/21(AİHM, 9 Nisan 2024); *Duarte Agostinho ve diğerleri v Portugal ve diğerleri* App no. 39371/20 (AİHM, 9 Nisan 2024); *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve diğerleri v Switzerland* (n 14)); Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Advisory Opinion, International Tribunal for Law of the Sea, 21 May 2024; Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion AO-32/25, Requested by the Republic of Chile and the Republic of Colombia Climate Emergency and Human Rights, 29 May 2025; International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Advisory Opinion, 23 July 2025.

¹⁶ Çalışmanın amacı doğrultusunda incelenen kararlar, konuyla ilgili mahkemelerce verilen tüm kararlar yerine uluslararası politikaya yön verme kabiliyeti daha üstün olan uluslararası mahkemelerin güncel kararlarıyla kısıtlı tutulmuştur.

¹⁷ Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II* (B. 6, Seçkin 2021) 32.

başkaca antlaşmalara ilişkin olarak görev yapmaktadır.¹⁸ Mahkeme'nin görev sahasını düzenleyen hükümlerin detaylı olması ise yukarıda bahsedilen İnsan Hakları Mahkeme'lerinin belirli haklar üzerinden iklim değişikliğine ulaşmaları yolundaki zorluklarla mukayese edildiğinde UDHM'nin daha hızlı yol alabilmesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte, Mahkeme'nin danışma görüşü verme yetkisi BMDHS ve Mahkeme Statüsü'nde Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi çerçevesinde düzenlenmiştir.¹⁹ Ancak BMDHS ve Mahkeme Statüsü'ndeki bu kısıtlayıcı düzenlemeye karşın Mahkeme'nin Usul Kuralları'na ilişkin 138. maddesi Sözleşme'nin amaçlarına ilişkin bir uluslararası anlaşma özel olarak Mahkeme'ye danışma görüşü amacıyla başvuruya izin veriyorsa Mahkeme'nin hukuki soruya ilişkin danışma görüşü verebileceğini düzenlemiştir. Aynı zamanda Mahkeme Statüsü'nün 21. maddesinde Mahkemenin yargı yetkisinin Sözleşme uyarınca kendisine sunulan tüm uyuşmazlıkları, tüm başvuruları ve Mahkeme'ye yargı yetkisi veren diğer herhangi bir anlaşmada özel olarak öngörülen tüm konuları kapsadığı kaleme alınmıştır. Bu durum Mahkeme'nin danışma görüşü vermesi yönünde bir ikilik oluşturmıştır.²⁰

Mahkeme'nin ilk danışma görüşü Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'ne yöneltildiğinden bu ikiliği çözme imkanı oluşmamıştır.²¹ Fakat Alt Bölgesel Balıkçılık Komisyonu'nun kendi organları olan Bakanlar Konferansı'na ve Daimî Sekreteri'ne UDHM'ye danışma görüşü talebiyle başvurmasına izin veren ve böylelikle UDHM'yi yetkilendiren Sözleşmesi'ne istinaden²² Mahkeme 2015 yılında bu düğümü aşmanın yolunu "kendisine yargı yetkisi veren diğer herhangi bir anlaşmada özel olarak öngörülen tüm konular" üzerinden bulmuş ve ilk danışma görüşünü vermiştir.²³ Böylelikle ikiliğin kazanan tarafı Mahkeme'nin yalnızca Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi özelinde değil bizatihi kendisinin

¹⁸ Hilal Cecanpınar, *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi: Usul Ve Pratik* (B. 1, Adalet 2023) 65-82.

¹⁹ *United Nations Convention on the Law of the Sea*, 1982, 159 ve 191. Madde; *Statute of International Tribunal for the Law of the Sea*, 1982, 40. madde.

²⁰ Selami Kuran and Abdulkadir Gülçür, 'Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Danışma Görüşü Vermeye İlişkin Yargı Yetkisi' (2018) 24 (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1, 2-3.

²¹ Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, 10.

²² Cecanpınar (n 18) 73.

²³ Request for Advisory Opinion submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission, Advisory Opinion, 2 April 2015, ITLOS Reports 2015, 4, para. 54-58.

de danışma görüşü verebilmesi olmuştur.²⁴ Yani Mahkeme danışma görüşü verme hususunda liberal bir duruşu tercih etmiştir. Mahkeme'nin bu duruşu iklim değişikliğinden etkilenen bazı devletlere güven vermiş ve Mahkeme'den görüş istenmiştir.²⁵ Mahkeme merakla beklenen talebi 21 Mayıs 2024'te sonuçlandırmıştır.²⁶ Bu doğrultuda aşağıda Mahkeme'nin konuya olan yaklaşımı detaylıca incelenecektir.

1. Küçük Ada Devletleri İklim Değişikliği ve Uluslararası Hukuk Komisyonu Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü

İklim değişikliği sorununa katkısı en az olmakla birlikte aşırı hava olayları, mercan beyazlaması, balıkçılık ile deniz biyolojik çeşitliliğinin kaybı ve devletin yok olması riski de dahil olmak üzere en büyük yükü çekme ihtimaliyle karşı karşıya olan ada devletleri söz konusu varoluşsal tehdit ve uluslararası alandaki eylemsizlik karşısında ortak hareket etmeye karar vermişlerdir.²⁷ Bu çerçevede 2021 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı arifesinde İklim Değişikliği ve Uluslararası Hukuk Konusunda Küçük Ada Devletleri Komisyonu (COSIS) kurmaya karar vermiş ve Anlaşma yapmışlardır.²⁸

Anlaşma'nın 1(3) maddesine göre:

“Komisyonun yetkisi, iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası hukukun kuralları ve ilkelerinin tanımlanmasını, uygulanmasını ve kademeli olarak geliştirilmesini teşvik etmek ve buna katkıda bulunmaktır. Buna, Devletlerin deniz çevresinin korunması ve muhafazasına ilişkin yükümlülükleri ve bu tür yükümlülüklerin ihlaliyle ilgili uluslararası haksız fiillerden kaynaklanan zararlara ilişkin sorumlulukları dahildir ancak bunlarla sınırlı değildir.”

Yine Anlaşma'nın 2(2) maddesi ise şu şekildedir:

²⁴ Kuran and Gülçür (n 20) 14.

²⁵ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Request, 12 December 2022.

²⁶ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15).

²⁷ Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, 'About COSIS' <<https://www.cosis-ccil.org/about>> s.e.t. 30 Ocak 2025.

²⁸ Agreement for the establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, 31 October 2021, Antigua ve Barbuda ile Tuvalu devleti Anlaşma'nın kurucusu olup akabinde sırasıyla Palau, Niue, Vanuatu ve Saint Lucia taraf olmuştur.

“Okyanusların sera gazı yutakları ve rezervuarları olarak temel önemi ve deniz ortamının Küçük Ada Devletleri üzerindeki iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle doğrudan ilişkisi göz önünde bulundurularak, Komisyon, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamındaki herhangi bir hukuki soru hakkında Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi’nden (“UDHM”) danışma görüşleri talep etme yetkisine sahiptir; bu, UDHM Statüsü’nün 21. maddesi ve Usul Kuralları’nın 138. maddesiyle uyumludur.”

Görüldüğü üzere Anlaşma UDHM’ne özel olarak yetki vermektedir ve Mahkeme’nin yargı yetkisi, Sözleşme uyarınca kendisine sunulan tüm anlaşmazlıkları, tüm başvuruları ve Mahkeme’ye yargı yetkisi veren herhangi bir diğer anlaşmada özel olarak belirtilen tüm konuları kapsadığından UDHM’nin yetki alanı içerisindedir.²⁹

Komisyon da bu yetkilendirmelere istinaden 26 Ağustos 2022’de düzenlediği üçüncü toplantısında, üyelerinin oy birliği ile verdiği kararla UDHM’den danışma görüşü istemeye karar vermiştir.³⁰ Buna göre:

“UDHM’den BMDHS’ne taraf devletlerin, XII. Bölüm kapsamındakiler de dahil olmak üzere; i) Atmosfere salınan insan kaynaklı/antropojenik sera gazı emisyonlarının neden olduğu okyanus ısınması ve deniz seviyesinin yükselmesi ve okyanus asitlenmesi de dahil olmak üzere iklim değişikliğinden kaynaklanan veya kaynaklanması muhtemel zararlı etkilerle ilgili olarak deniz çevresinin kirlenmesini önlemek, azaltmak ve kontrol etmek ve ii) okyanus ısınması, deniz seviyesinin yükselmesi ve okyanus asitlenmesi de dahil olmak üzere iklim değişikliğinin etkilerine karşı deniz çevresini korumak ve muhafaza etmek konusundaki özel yükümlülüklerin neler olduğunun cevaplanması istenmiştir.”³¹

İklim değişikliği ile ilgili davaların çoğunun hükümet dışı kuruluşlar (Sivil Toplum Kuruluşları), aktivistler (avukatlar dahil) ve diğer sivil toplum grupları tarafından başlatılıp, teşvik edilip, desteklendiği göz önünde bulundurulduğunda iklim değişikliği konusunda çalışma çerçevesinde ele aldığımız son davalar

²⁹ International Tribunal for the Law of the Sea, ‘International Agreements Conferring Jurisdiction on the Tribunal’ (List of Agreements) <<https://www.itlos.org/en/main/jurisdiction/international-agreements-conferring-jurisdiction-on-the-tribunal/>> s.e.t. 30 Ocak 2025.

³⁰ Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘Cosis 2022 Annual Report’ October 2022 1, 15.

³¹ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 25) 2.

haricinde yerel mahkemelerin ön planda oldukları açıktır.³² Aynı zamanda UDHM'nin danışma görüşüne değin uluslararası mahkemelere başvuru mekanizması da yukarıda belirtilen aktörler vasıtasıyla olmuştur ve devletler eliyle başlatılmamıştır.³³ Ancak *COSIS* farklı bir yol izlemiş ve sırf UDHM'den danışma görüşü alabilmek için bir anlaşma yapmıştır.³⁴ Bu hamle yukarıda da bahsedilen UDHM'nin danışma yetkisine ilişkin Alt Bölgesel Balıkçılık Komisyonu'nun talebiyle ilgili verdiği liberal içtihadı hakkında iyi bilgiye sahip avukatlar tarafından hazırlanmıştır.³⁵ Ayrıca belki de devletleri böyle bir yargı yetkisi vermeyen bir anlaşma kapsamındaki bir konu hakkında UDHM'den danışma görüşü almak için yeni bir anlaşma yapmaya teşvik etmeye adaydır.³⁶

BMDHS'de Mahkeme'nin danışma görüşü verme konusundaki yetkisi için açık bir yasal dayanağın olmaması göz önüne alındığında, gelecekteki UDHM danışma görüşlerinin meşruiyetinin sorgulanması riski hususunda endişeler dile getirilmiştir.³⁷ Ancak bir yandan da başvuru ile bu konuları gündeme getirmek sadece hukuki rehberlik sağlamanın değil, devletlere bu soruları daha ciddiye almaları için bir miktar ahlaki baskı kurmanın en güzel yollarından biri olmuştur.³⁸ Nihayetinde hukuki zemin olarak aynı şekilde olmasa da UDHM'de Uluslararası Adalet Divanı (UAD) gibi danışma görüşü verme yetkisine sahiptir ve UDHM'nin de UAD gibi talebin ardındaki nedenleri ve argümanları dikkate almaktan kaçınarak yalnızca zorlayıcı nedenlerin varlığı halinde talebi reddetmesi makul olandır.³⁹ Bununla birlikte, *COSIS*'in kuruluş şekli, Anlaşma kapsamındaki danışma yetkisinin kapsamı ve devletlerin Mahkeme'ye yöneltilen soruların taslağının hazırlanmasına dahil olmaması sebebiyle Mahkeme'nin danışma görüşünde yetkisini tespit ederken kabul edilebilirlik

³² Joana Setzer and Catherine Higham, 'Global Trends in Climate Change Litigation:2022 Snapshot' (2022) London School of Economics and Political Science Policy Report 1, 9.

³³ Alina Miron, 'COSIS Request for an Advisory Opinion: A Poisoned Apple for the ITLOS?' (2023) 38 (2) International Journal of Marine and Coastal Law 1, 3.

³⁴ ibid 4.

³⁵ David Freestone, Richard Barnes and Payam Akhavan, 'Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law' (2022) 37 (1) International Journal of Marine and Coastal Law 166, 175-178.

³⁶ Yoshifumi Tanaka, 'The Role of an Advisory Opinion of ITLOS in Addressing Climate Change: Some Preliminary Considerations on Jurisdiction and Admissibility' (2023) 32 (2) Review of European, Comparative and International Environmental Law 206, 211.

³⁷ Tigre (n 14) 638.

³⁸ Douglas Guilfoyle, 'Corrected Oral Evidence: UNCLOS: Fit for Purpose in the 21st Century?' (24 November 2021) International Relations and Defence Committee- House of Lords 1, 9.

³⁹ Tafsir Malick Ndiaye, 'The Advisory Function of the International Tribunal for the Law of the Sea' (2010) 9 (3) Chinese Journal of International Law Pages 565, 575.

iddialarına esaslı bir cevap vermesi beklenmiştir.⁴⁰ *COSIS*’in talebi zehirli bir elmaya benzetilmiş olsa da⁴¹ talebin arkasında yatan düşünce takdire şayandır ve iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası bir mahkemedен oldukça detaylı bir şekilde tetkik edilmiş danışma görüşü almayı mümkün kılmıştır.

2. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi’nin Komisyon Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü’nü Değerlendirmesi

UDHM Küçük Ada Devletleri İklim Değişikliği ve Uluslararası Hukuk Komisyonu Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü’nde –başlığın devamında Danışma Görüşü olarak anılacaktır- yetki konusunu aşarken Alt Bölgesel Balıkçılık Komisyonu Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü’ne bol bol atıfta bulunarak üç konuda yargı yetkisinin bulunduğunu belirtmiştir: i) Sözleşme uyarınca Mahkeme’ye sunulan tüm “uyuşmazlıklar”; ii) Sözleşme uyarınca Mahkeme’ye sunulan tüm “başvurular” ve iii) Mahkeme’ye yargı yetkisi veren herhangi bir diğer anlaşmada özel olarak öngörülen tüm “konular”.⁴² Bahsi geçen tüm “konular” ifadesinin kendi başına Mahkeme’nin danışma yetkisi vermesini oluşturmadığını bu yetkinin anlaşmada özel olarak öngörülmesi gerektiğini belirten Mahkeme, Statü’nün 21. maddesi uyarınca, kendisine bu tür bir yargı yetkisi verenin tarafların Mahkeme’yi yetkilendirdiği “diğer anlaşma” olduğunu belirtmiştir. “Diğer anlaşma” Mahkeme’ye tavsiye yetkisi verdiğinde, Mahkeme “diğer anlaşma”da özel olarak öngörülen “tüm konular” ile ilgili olarak bu yargı yetkisini kullanma yetkisine sahip olmaktadır. Bu sebeple Mahkeme’nin danışma yetkisinin maddi hukuki temelini Statü’nün 21. maddesi ile *COSIS* Anlaşması oluşturmaktadır.⁴³ BMDHS’nin 138’inci maddesinin ise Mahkeme’ye danışma görüşü verme yetkisini sağlayan hukuki dayanak olmadığını ancak danışma görüşü vermenin ön koşullarını tayin ettiğini tespit eden Mahkeme, oldukça detaylı bir incelemeden sonra talebi değerlendirme yetkisinin bulunduğu karar vermiştir.⁴⁴

⁴⁰ Miron (n 33) 21.

⁴¹ ibid.

⁴² *Statute of International Tribunal for the Law of the Sea*, 21. Madde; Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 85.

⁴³ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 84-89.

⁴⁴ ibid para. 93-109.

Mahkeme sonrasında danışma görüşü verme konusundaki takdir yetkisinin de sınırlarını çizmiştir. Küçük Ada Devletleri İklim Değişikliği ve Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun bu görüşü talep etmeye yetkili olduğunu ve kendisinin de danışma görüşü vermemesini gerektirecek bir sebep bulunmadığını tespit etmiştir. Komisyon'un bu davada kendi davranışlarıyla ilgili rehberlik aramadığını, bunun yerine Sözleşme'ye taraf devletlerin deniz çevresinin korunması ve muhafazası konusundaki yükümlülükleriyle ilgili olarak açıklık aradığını ve talebin geniş, soyut ve genel nitelikte sorular içerdiği için Mahkeme'nin yargısal işlevinin parametrelerini dikkatli bir şekilde ele alması gerektiğini ileri sürenler olmuştur. Ancak Mahkeme ise talepteki soruların oldukça açık ve spesifik olduğunu, bulgulara dayanak oluşturacak yeterli bilgi ve kanıtın sağlandığını düşünerek iklim değişikliğinin uluslararası alanda insanlığın ortak bir endişesi olarak kabul edildiğinin bilinci çerçevesinde Sözleşme'nin hükümlerini özellikle deniz çevresinin korunması ve muhafazası ile ilgili hükümlerini ve diğer ilgili uluslararası hukuk kurallarını yorumlayıp uygulayarak Sözleşme'ye taraf devletlerin belirli yükümlülükleri konusunda açıklık getirmek ve rehberlik sağlamakla yükümlü olduğuna karar vermiştir.⁴⁵

Görüldüğü üzere Mahkeme'nin kabul edilebilirlik iddialarına esaslı bir yanıt verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. UDHM bazı yazarların danışma görüşü verme hususundaki kısıtlayıcı anlayışı⁴⁶ yerine iklim değişikliğinin deniz hukuku için gerektirdiği hukuki konuları açıklığa kavuşturmayı seçerek danışma işlevini dar yorumlamamayı⁴⁷ ve yücelmek için mücadeleyle yoluna devam etmeyi tercih etmiştir.⁴⁸ Aynı zamanda bu genişlemeyi yaparken durumu fırsata

⁴⁵ ibid para. 110-122.

⁴⁶ Benoit Mayer, 'International Advisory Proceedings on Climate Change' (2023) 44 (1) Michigan Journal of International Law 41, 42; Massimo Lando, The Advisory Jurisdiction of the International Tribunal for the Law of the Sea: Comments on the Request for an Advisory Opinion Submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission (2016) 29 (2) Leiden Journal of International Law 441, 441; Rozemarijn J. Roland Holst, 'Taking the Current When It Serves: Prospects and Challenges for an ITLOS Advisory Opinion on Oceans and Climate Change' (2023) 32 (2) Review of European, Comparative & International Environmental Law 217, 217-218; Tanaka (n 36) 208; Tom Ruys and Anemoon Soete, 'Creeping' Advisory Jurisdiction of International Courts and Tribunals? The Case of the International Tribunal for the Law of the Sea (2016) 29 (1) Leiden Journal of International Law 155, 155.

⁴⁷ Ndiaye (n 39) 581-582; Tigre (n 14) 722.

⁴⁸ Miron (n 33) 21.

çevirerek Alt Bölgesel Balıkçılık Komisyonu Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü'nde yeterince detaylandıramadığı temel yönleri⁴⁹ de ele almıştır.

Mahkeme, yetki konusuna açıklık getirdikten sonra, uygulanacak hukuki sorunların kapsamını ele alıp danışma görüşü istenen sorulara ayrı ayrı cevap vermiştir.⁵⁰ Mahkeme ilk sorunun Sözleşme kapsamındaki, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının neden olduğu iklim değişikliği ve okyanus asitlenmesinden kaynaklanan veya kaynaklanması muhtemel olan zararlı etkilerle ilişkili deniz kirliliğini önleme, azaltma ve kontrol etme yükümlülüklerine işaret ettiğini ancak sorunun formüle ediliş şeklinde bu yükümlülüklerin iklim değişikliği ve okyanus asitlenmesine zorunlu olarak uygulandığı varsayımına dayanarak hareket edildiğini tespit etmiş ve öncelikle bu varsayımı incelemiştir.⁵¹ UDHM, bir davranışın Sözleşme'de yer alan deniz çevresinin kirlenmesi fiilini oluşturabilmesi için kümülatif üç ölçüt tespit etmiştir: i) bir madde veya enerji olmalıdır; ii) bu madde veya enerji, insanlar tarafından doğrudan veya dolaylı olarak deniz çevresine girmelidir ve iii) bu tür bir giriş, zararlı etkilere yol açmalı veya açması muhtemel olmalıdır.⁵² Söz konusu kriterleri oldukça detaylı bir biçimde inceleyen Mahkeme⁵³ insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının deniz çevresinin kirlenmesini oluşturduğu sonucuna varmıştır.⁵⁴

Mahkeme, deniz çevresinin kirlenmesine ilişkin taraf devletlerin önleme, azaltma ve kontrol etme konusundaki özel yükümlülüklerini oldukça detaylı bir şekilde irdemiştir.⁵⁵ Sözleşme'ye taraf devletlerin, madde 194/1 uyarınca insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından kaynaklanan deniz kirliliğini önlemek, azaltmak ve kontrol altına almak ve bu bağlamda politikalarını uyumlu hale getirmek için "gerekli tüm önlemleri alma konusunda özel yükümlülükleri" olduğu sonucuna ulaşan Mahkeme bu yükümlülüğün standardının söz konusu emisyonlardan kaynaklanan deniz ortamına ciddi ve geri döndürülemez zarar

⁴⁹ Pierre Clement Mingozzi, 'The Contribution of itlos to Fight Climate Change: Prospects and Challenges of the Cosis Request for an Advisory Opinion' (2023) 3 (2) The Italian Review of International and Comparative Law 306, 323-324.

⁵⁰ Gökhan Candoğan, 'ITLOS (Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi) İklim Değişikliği Görüşünü Açıkladı; Sera Gazı Salımları Deniz Çevresinin Kirlenmesidir' (Üstad Dergisi, 21 Mayıs 2024) <<https://ustaddergi.com.tr/itlos-iklim-degisikligi/>> s.e.t. 7 Şubat 2025.

⁵¹ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 158.

⁵² ibid para. 161.

⁵³ ibid para. 162-178.

⁵⁴ ibid para. 179.

⁵⁵ ibid para. 180-367.

verme risklerinin yüksek olması göz önüne alındığında “katı” olduğunu tespit etmiştir.⁵⁶ Mahkeme ayrıca madde 194/2 uyarınca sınıraşan kirlilik çerçevesinde de taraf devletlerin özel bir yükümlülüğü olduğunu belirtmiş ancak bu yükümlülüğe uygulanacak olan standardın madde 194/1’e uygulanacak olandan “daha katı” olabileceğini kabul etmiştir.⁵⁷ BMİDÇS, Paris Anlaşması ve Ulusal Yetki Alanı Dışındaki Alanlarda Deniz Biyolojik Çeşitliliğinin Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı Sözleşmesi’ne sıkça atıfta bulunan Mahkeme taraf devletlerin bu özel yükümlülüğü yerine getirebilmesi yolunda; i) uygun kanun ve tüzükler çıkarma; ii) bilimsel bilgiye dayalı kurallar, standartlar ve tavsiye edilen uygulamalar ve prosedürlerin formüle edilmesi ve detaylandırılmasında işbirliği yapma ve bilimsel kriterler oluşturma; iii) deniz kirliliğini ele almanın bir yolu olarak izleme, raporlarını yayınlama ve çevresel etki değerlendirmeleri yapma ve iv) bu tür emisyonlardan kaynaklanan kirlilik risklerinin veya etkilerinin izlenmesinden elde edilen sonuçları yayınlamak veya yayılması için yetkili uluslararası kuruluşlara iletmek yükümlülükleri altında olduklarını belirtmiştir.⁵⁸

İlk soruyu cevapladıktan sonra ikinci soruya geçen Mahkeme, bu sorunun ilk soru ile bağlantılı olduğunu belirterek çözümlemesinde ilk soruya verdiği cevaplara atıfta bulunmuştur. UDHM ikinci sorunun cevabının bir kısmının ilk soruda verildiğini ifade ederek ikinci sorunun ilk sorudan daha kapsamlı olduğunun altını çizmiş ve ilk soruda yer almayan yükümlülükleri tespit etmeye koyulmuştur.⁵⁹ Sözleşme’nin taraf devletlere deniz ortamını koruma ve muhafaza etme konusunda genel bir yükümlülük yüklediği sonucuna varan Mahkeme bu yükümlülüğün tüm deniz alanlarına uygulanacağını ve okyanus ısınması, deniz seviyesinin yükselmesi ve okyanus asitlenmesi gibi iklim değişikliği etkileri de dahil olmak üzere deniz ortamının her türlü bozulmasıyla mücadele etmek için ileri sürülebileceğini belirtmiştir.⁶⁰ UDHM yükümlülüğün deniz ortamının bozulduğu durumlarda deniz yaşam alanlarını ve ekosistemlerini eski haline getirmeyi de içerebileceğini vurgulamış ve devletlerin kendi yargı yetkilerinin bulunduğu alanın yanı sıra denetimleri altında bulunan devlet dışı aktörlerin de bu önlemlere uymasını sağlama yükümlülüğü altında olduklarını

⁵⁶ ibid para. 243.

⁵⁷ ibid para. 258.

⁵⁸ ibid para. 259-367.

⁵⁹ ibid para. 369-372.

⁶⁰ ibid para. 386-387.

ifade etmiştir.⁶¹ Taraf devletlerin tehdit edilen türleri korumak için özel bir yükümlülük altında bulunduklarını belirten Mahkeme devletlerin, koruma ve muhafaza etme yükümlülükleri çerçevesinde, anlaşmaya varma, işbirliği yapma ve iyi niyetle istişarede bulunma yükümlülüğü ile sorumlu olduklarına dikkat çekmiştir.⁶² Sonuç bölümünde hem danışma görüşü verme yetkisine ilişkin hem de danışma görüşü talebinde sunulan soruların yanıtlarına ilişkin oy birliğiyle karar aldığı için altını çizen Mahkeme, soruların yanıtlarını kısaca özetleyerek davayı sonlandırmıştır.⁶³

UDHM Başkanı Albert Hoffmann'ın 21 Mayıs 2024 tarihinde, UDHM merkezinde açıkladığını bu 153 sayfalık hayli detaylı olan danışma görüşü kuşkusuz hem devletlerin yükümlülükleri hem de UAD tarafından yeni verilen danışma görüşü konusunda yol gösterici niteliktedir.⁶⁴ Mahkeme, iklim değişikliği ile ilgili kabul edilen diğer sözleşmelerdeki yükümlülüklerin BMDHS bağlamında yükümlülük doğurmasına engel olmadığını kabul edip özel yükümlülükleri sıraladığından danışma görüşünde yer alan yükümlülüklerin, hükümlerinin çoğunun örf ve adet hukukunun bir parçası olarak kabul edilen Sözleşme'nin tarafı olmayan devletler bakımından da etki oluşturması muhtemel görünmektedir.⁶⁵

Mahkeme gerekli özen yükümlülüğü standardının katı olduğunu belirtmiş ancak söz konusu standardın katılığına dair ihtiyatlı yaklaşımda bulunulması gerektiği haricinde ipucu vermemiştir. Söz konusu sebeple gerekli özen yükümlülüğü (*due diligence*) hususundaki özel yükümlülüğün standardının belirsizliği aşırı genişlik ve yetersiz kapsayıcılık tehlikelerini aynı anda oluşturmaktadır.⁶⁶ Cheigh'nin haklı olarak belirttiği üzere, UDHM'nin Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi

⁶¹ ibid para. 388-400.

⁶² ibid para. 401-436.

⁶³ ibid para.441.

⁶⁴ Candoğan (n 50).

⁶⁵ Korey Silverman-Roati and Maxim Bönnemann, 'The ITLOS Advisory Opinion on Climate Change: An Introduction into the Joint Blog Symposium' (Verfassungsblog, 22 May 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 15 Şubat 2025.

⁶⁶ Diane Desierto, '“Stringent Due Diligence”, Duties of Cooperation and Assistance to Climate Vulnerable States, and the Selective Integration of External Rules in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and International Law' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 3 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/stringent-due-diligence-duties-of-cooperation-and-assistance-to-climate-vulnerable-states-and-the-selective-integration-of-external-rules-in-the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change-and-inte/>> s.e.t. 18 Şubat 2025.

tarafından verilen Danışma Görüşü'ne göz atmak tarafımızca da faydalı görülmüştür.⁶⁷ Daire Kişi ve Kuruluşları Destekleyen Devletlerin Bölge'de Gerçekleştirilen Faaliyetlere Bağlı Sorumlulukları ve Yükümlülükleri hakkında verdiği Danışma Görüşü'nde özen yükümlülüğünün bir sonuç yükümlülüğü değil, davranış yükümlülüğü olduğunu belirtmiş ve gereken sonucu elde etmek için yeterli araçları kullanma, mümkün olan en iyi çabayı gösterme, elinden gelenin en iyisini yapma yükümlülüğü olduğunu kabul etmiştir.⁶⁸

Özen yükümlülüğünün içeriği eşyanın doğası gereği net çizgilerle belirlenememektedir çünkü belirli bir anda yeterince titiz olduğu düşünülen önlemler, örneğin yeni bilimsel veya teknolojik bilgi ışığında yeterince titiz olmayabilecektir. Bu sebeple özen yükümlülüğü zaman içerisinde değişebilen bir kavramdır.⁶⁹ Ancak Mahkeme'nin Küçük Ada Devletleri İklim Değişikliği ve Uluslararası Hukuk Komisyonu Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü'nde özen yükümlülüğü hususundaki katılığın standardına yönelik çevre hukuku düzenlemelerinden aşına olunan ihtiyat ilkesine atıfta bulunması açıklayıcı olmasa da yol gösterici bir unsur olarak ele alınabilir.⁷⁰ Devletin kendi yargı yetkisi içerisindeki çevresel hasara da uzanabilmesi yönüyle sınır aşan çevresel zarara yol açmama yükümlülüğünden daha geniş bir kavram olduğu kabul edilen⁷¹ ihtiyat ilkesinin "katı" standart için bir eşik olarak kabul edilmesi varsayımında zarara neden olan faaliyetlerin etkilerinin olasılığı ve şiddetine ilişkin bilimsel kanıtlar yetersiz olsa bile devletin yükümlülüğünün doğacağı söylenecektir.⁷²

Katılık standardı çerçevesinde başvurulabilecek bir başka kaynak da Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 yılında kabul ettiği Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zararların Önlenmesine İlişkin Taslak Maddeler'dir.⁷³ Taslak Maddeler'in 1. maddesi mevcut maddelerin uluslararası hukuk tarafından yasaklanmamış, fiziksel sonuçları nedeniyle önemli sınır aşan zarara yol açma

⁶⁷ Eugene Cheigh, 'Understanding Stringent Due Diligence in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change' (2024) 54 (11) Environmental Law Reporter 10924, 10929.

⁶⁸ Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, 10, para. 110.

⁶⁹ ibid para. 117.

⁷⁰ Cheigh (n 67) 10930.

⁷¹ ibid 10931.

⁷² Nükhet Turgut, 'İhtiyat İlkesi' (1996) 45 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67, 68-69.

⁷³ Cheigh (n 67) 10931.

riski taşıyan faaliyetlere uygulanacağını kabul etmiştir.⁷⁴ Faaliyetin kendisi yasaklanmış olmasa dahi sınır aşan zarara yol açıyorsa devletin bu zarardan sorumlu tutulabilmesi yönündeki bu kabul, kolay oluşmamış ve hazırlık çalışmalarında ve doktrinde çokça tartışılmıştır. Ancak düzenleme sınır aşan zarara neden olan risk içeren faaliyetten etkilenmesi muhtemel olan devletin kaynak devletten faaliyetin hukukiliğine bakılmaksızın önleme yükümlülüğüne uyma talebinde bulunmasına olanak sağladığından risk yönetimiyle ilgili oldukça yol gösterici niteliktedir.⁷⁵ Söz konusu düzenlemenin Danışma Görüşü'nde yer alan özen yükümlülüğü kapsamında standart teşkil etmesi halinde devletler uluslararası hukuk tarafından yasaklanmamış fiillerinden dahi sorumlu hale gelebileceklerdir.⁷⁶ İlerici bir yorum olarak, Danışma Görüşü'nün devletlerin kendi yargı yetkilerinin bulunduğu alanın yanı sıra denetimleri altında bulunan devlet dışı aktörlerin de bu önlemlere uymasını sağlama yükümlülüğü getirdiği göz önünde bulundurularak devletlerin kendi emisyon yoğunluklu faaliyetlerini üçüncü devletlere devrederek bu yükümlülükten kurtulmaya çalışmaları da iştirak kapsamında sorumluluklarını doğurabilecektir.⁷⁷

Mahkeme'nin Sözleşme'nin yorumlanmasında birçok dış kaynağa başvurmuş olmasına rağmen insan hakları hukuku alanından faydalanmaktan oldukça uzak durduğunu iddia edenler olsa da⁷⁸ tarafımızca görüşte Mahkeme'nin tabiatı gereği atıfta bulunabileceği kaynaklara yeterince başvurduğu düşünülmektedir. Danışma görüşleri bağlayıcı bir güce sahip olmasa da, gelecekteki yargı kararlarını ve devam eden iklim davalarını etkileyebilecek niteliktedir.⁷⁹ UDHM'nin danışma görüşlerinin bağlayıcı olmamaları sebebiyle göz ardı

⁷⁴ Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries 2001, Article 1.

⁷⁵ Ayşe Nur Tütüncü, 'Milletlerarası Hukuk Komisyonu'nun 53'üncü Oturumunda Kabul Edilen 2001 Tarihli Taslak Çerçevesinde Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zararın Önlenmesi Sorununa Bir Bakış' (2011) 22 (2) Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 889, 895-896.

⁷⁶ Cheigh (n 67) 10932.

⁷⁷ Shun Ming Yau, 'Complicity for Wrongful Greenhouse Gas Emissions as a Form of Extraterritorial State Responsibility for Climate Change' (2024) 9 Environmental Law and Practice Review 191, 229.

⁷⁸ Desierto (n 66); Khaled Elmahmoud, 'The ITLOS Advisory Opinion: Human Rights as a Withered Branch of International Law?' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/the-itlos-advisory-opinion-human-rights-as-a-withered-branch-of-international-law/>> s.e.t. 23 Şubat 2025.

⁷⁹ Tigre (n 14) 722.

edilemeyeceklerini, hukuki etkiye sahip olduklarını kabul etmiştir.⁸⁰ Bu sebeple Danışma Görüşü'nün hukuki söylemler için yeni bir referans noktası oluşturacağı aşikârdır.⁸¹ Görüş yalnızca karşılaştığı durumu değil, aynı zamanda iklim değişikliği ve sera gazı emisyonundan kaynaklanan deniz çevresi hasarı ve kirliliğinden muzdarip tüm devletleri iyileştiren bir ilaç olarak hizmet edebilecek niteliktedir⁸² ve hem küresel hem de ulusal düzeyde önemli bir itici güç teşkil etmektedir.⁸³

II. ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN DANIŞMA GÖRÜŞÜ'NDE DEVLETLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

BM'nin asli yargı organı sıfatıyla hareket eden UAD uluslararası hukuk disiplininin şekillenmesinde rol alan ana aktörlerden birini teşkil etmektedir. Danışma görüşü hususunda ise izlenecek usul BM Şartı'yla⁸⁴ ortaya konmuştur. Divan'dan herhangi bir hukuki sorun konusunda görüş istemeye yetkili kurumlar BM Genel Kurulu ile BM Güvenlik Konseyi'dir.⁸⁵ Şimdiye değin kendisinden 29 konuda danışma görüşü istenen Divan, birbirinden oldukça farklı içeriklerdeki bu talepleri cevaplamıştır.⁸⁶ Divan'ın çalışmada incelenen danışma görüşü hariç⁸⁷ karara bağladığı diğer danışma görüşlerinde çevre hakkı veya iklim değişikliğini doğrudan ele alan yahut bu hususlarla ilgili yol haritası oluşturabilecek herhangi bir değerlendirmesi bulunmamaktadır.⁸⁸ Bununla birlikte Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'a tanınan genel yetki kuralı uyarınca

⁸⁰ Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Mauritius and Maldives in the Indian Ocean (Mauritius v Maldives) (Preliminary Objections, Judgement of 28 January 2021) para. 193-205.

⁸¹ Andrea Longo, 'Beyond Climate Change Obligations: Which Lessons from the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and Ocean Acidification for the Progressive Development of the Law of the Sea?' (2025) 27 International Community Law Review 112, 133; Holst (n 46) 225.

⁸² Jianping Guo, Wanqiang Li and Haoyu Tian, 'The climate advisory opinion: A medicine with side-effects?' (2023) 156 Marine Policy 1, 1.

⁸³ Arooba Mansoor, 'The International Tribunal for the Law of the Sea Advisory Opinion on Climate Change and International Law' (2024) 8 RSIL (Research Society of International Law) Law Review 172, 181.

⁸⁴ *Charter of the United Nations*, 1945.

⁸⁵ *ibid* madde 96(1).

⁸⁶ Advisory proceedings, International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/advisory-proceedings>> s.e.t. 5 Mart 2025.

⁸⁷ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

⁸⁸ Advisory proceedings, International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/advisory-proceedings>> s.e.t. 5 Mart 2025.

Divan'ın bu hususlarla ilgili her türlü değerlendirmede bulunabileceğine dair şüphe yoktur.⁸⁹ Nitekim Divan'ın henüz çok taze olan iklim değişikliğiyle ilgili danışma görüşündeki tavrı da bu duruşu desteklemiştir.⁹⁰

UAD'nin iklim değişikliği konusunda kilit bir role sahip olduğu danışma görüşünün verilmesinden çok öncelerinde de dile getirilmiştir.⁹¹ Belirtmek gerekir ki Divan'ın incelenen karara değin danışma görüşü çerçevesinde değerlendirmede bulunmamış olması çekişmeli yargı kapsamında da değerlendirmede bulunmadığı anlamına gelmemektedir. UAD'nin çevre hukukuna dolaylı yahut doğrudan katkıda bulunduğu birçok karar bulunmaktadır.⁹² Divan güncel olarak vermiş olduğu Arjantin'in Uruguay'a karşı başvuruda bulunduğu 2010 tarihli Uruguay Nehri Üzerindeki Selüloz Fabrikaları Davası'nda çevresel etki değerlendirilmelerinin uluslararası hukuktaki statüsüne ilişkin önemli tespitlerde bulunmuştur.⁹³ İklim değişikliğiyle ilgili olarak doğrudan olmasa da karbon tutulması ve hava kalitesinin bozulmasını gündemine alarak çevresel zarar sebebiyle verilen tazminata hükmedilen ilk karar olan Kosta Rika'nın Nikaragua'ya karşı başvuruda bulunduğu 2018 tarihli Nikaragua'nın Sınır Bölgesinde Gerçekleştirdiği Belirli Faaliyetler Davası da iklim değişikliği ile ilgili başvurulabilecek temel değerlendirmeler barındırmaktadır.⁹⁴ Çekişmeli yargı davaları önemli olsa da, çalışmada incelenen kararlara değin, uluslararası çevre hukukundaki hareketliliğin çoğu -özellikle uluslararası iklim değişikliği hukuku- çok taraflı antlaşmaların ve yumuşak hukuk araçlarının geliştirilmesi ve detaylandırılması yoluyla, yargılama alanından ziyade müzakere alanında

⁸⁹ Mahasen Mohammad Aljaghoub, *The Advisory Function of the International Court of Justice 1946-2005* (B. 1, Springer 2006) 40-45.

⁹⁰ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 38-43.

⁹¹ Daniel Bodansky, 'The Role of the International Court of Justice in Addressing Climate Change: Some Preliminary Reflections' (2017) 49 *Arizona State Law Journal* 689, 689-691.

⁹² Meltem İneli Cığer, *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlkesi* (B. 1, Yetkin 2022); Neslihan Özkerim Güner, *İklim Değişikliği Nedeniyle Devletlerin Sorumluluğu* (B. 1, 2018 Yetkin) 60- 110; Sercan Reçber, 'Uluslararası Adalet Divanı'nın Uluslararası Çevre Hukukuna Katkısı Ve Pulp Mills Kararının Değerlendirilmesi' (2024) 26 (2) *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1535, 1540.

⁹³ *Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v Uruguay)*, Judgment, I.C.J. Reports 2010, 14, para. 204-205.

⁹⁴ *Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v Nicaragua)*, Compensation, Judgment, I.C.J. Reports 2018, 15, para. 85.

gerçekleşmiştir.⁹⁵ Ancak gerek UDHM gerek UAD gerekse de insan hakları mahkemelerinin güncel kararları bu gidişatı değiştirmiştir.⁹⁶

Divan'a iklim değişikliği sebebiyle başvuru hususu ile ilgili ilk fikri açıklama Palau Cumhurbaşkanı Johnson Toribiong'dan gelmiştir. Toribiong 2011 yılında BM Genel Kurul'unun olağan toplantısında Marshall Adaları ile birlikte sera gazı emisyonlarından kaynaklanan yükselen deniz seviyelerinin adalarını sular altında bırakma tehdidi oluşturduğu bir ortamda, iklim değişikliğinin etkileri hususunda danışma görüşü talep edeceklerini açıklamıştır.⁹⁷ Palau'nun açıklamaları uluslararası konferanslarda desteklenmiş⁹⁸ Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin 2016 tarihli Dünya Koruma Kongresi'nde alınan kararlar tekrar edilmiştir.⁹⁹ Ancak devletler bu fikri harekete dökmemişlerdir.¹⁰⁰ Aynı zamanda hacim olarak yüksek seviyede sera gazı emisyonu yayan devletlerin Divan'a gitmek konusundaki isteksizliği konunun çekişmeli yargıya taşınmasının önünde fikri bir bariyer olarak kalmıştır.¹⁰¹

Palau'nun danışma görüşü konusundaki çıkışı Güney Pasifik Üniversitesi'nin Vanuatu Kampüsü'nde son sınıf hukuk öğrencilerine ilham kaynağı olmuş ve çevre hukuku dersinde müfredat dışı bir proje hazırlamaya girilmişlerdir. Bu minvalde öncelikle Pasifik ada devletlerinin uluslararası hukuk çerçevesinde başlatabileceği en üretken hukuki davranışı grup arasında tartışmak ve ikinci olarak, Pasifik Ada Forumu liderlerine onları ikna etmeye yönelik mektuplar ve bir brifing hazırlamaktan oluşan iki aşamalı bir hazırlık yapmışlardır. Pasifik Ada Liderleri 2019 yılında öğrencileri yeterince dikkate almadığında ise öğrenciler vazgeçmemiş ve "Pasifik Adaları Öğrencileri İklim Değişikliğiyle Mücadele Ediyor" isimli bir örgüt kurarak kısa sürede UAD'nin iklim değişikliği görüşü için küresel bir gençlik kampanyasına dönüşmüştür. Nihayetinde

⁹⁵ Bodansky (n 91) 691.

⁹⁶ Bkz. Dipnot 15.

⁹⁷ United Nations News: Global Perspective Human Stories, 'Palau Seeks UN World Court Opinion on Damage Caused by Greenhouse Gases' <<https://news.un.org/en/story/2011/09/388202>> s.e.t. 9 Mart 2025.

⁹⁸ Philippe Joseph Sands, 'Climate Change and the Rule of Law' (2016) 28 (1) Journal of Environmental Law 19, 19.

⁹⁹ The International Union for Conservation of Nature, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Principle of Sustainable Development in View of the Needs of Future Generations, 1-10 September 2016, IUCN Doc WCC-2016-Res-079-EN.

¹⁰⁰ Bodansky (n 91) 689.

¹⁰¹ Mayer (n 46) 4.

gençlerin oluşturduğu bu harekete devlet yönetimleri de destek vermiştir.¹⁰² Vanuatu önderliğinde pasifik devletlerinin BM ile yaptıkları iç müzakereler ve istişare yoluyla 2023 yılında BM Genel Kurulu'nun 77. oturumunda UAD'den devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülükleri hakkında bir danışma görüşü sunulmasını talep etmeye karar vermiştir.¹⁰³ Genel Kurul tarafından 29 Mart 2023'te danışma görüşüne başvurma kararı alınmıştır.¹⁰⁴ Talep vakit kaybetmeden 12 Nisan 2023'te Divan'a iletilmiştir.¹⁰⁵ Büyük bir beklentiyle beklenen danışma görüşü 23 Temmuz 2025'te açıklanmıştır.¹⁰⁶ Söz konusu talep, Divan'dan beklentiler ve Divan'ın konuya olan yaklaşımı aşağıda detaylı olarak incelenecektir.

1. Devletlerin İklim Değişikliğiyle İlgili Yükümlülükleri Hakkında Danışma Görüşü Talebi

Vanuatu'nun danışma görüşü alabilme olasılığına yönelik tavrı 2018 itibariyle başlamıştır. Kendi devletinde başlayan öğrenci hareketine 13-16 Ağustos 2019'da Tuvalu'da düzenlenen 50. Pasifik Adaları Forumu'nda destek olmuş ve danışma görüşü talep etme konusunu gündeme getirmiştir.¹⁰⁷ Öğrenci hareketi ve devletindeki avukatların destekleriyle yoluna devam eden Vanuatu Başbakanı Bob Loughman BM Genel Kurulu'nun 2021'de düzenlenen 76. oturumunda devletlerin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı mevcut ve gelecek nesillerin haklarını koruma görevlerine ilişkin bir soru sorulması olasılığını gündeme getirmiştir.¹⁰⁸ En nihayetinde filiz veren girişimlerin sonucunda BM

¹⁰² Kalinga Seneviratne, 'University Project was Catalyst for Key UN Climate Vote' (University World News: The Global Window on Higher Education) <<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20230405084811458>> s.e.t. 9 Mart 2025.

¹⁰³ United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 1 March 2023, UN Doc A/77/L.58.

¹⁰⁴ United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Resolution adopted by the General Assembly on 29 March 2023- Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 4 April 2023, UN Doc A/RES/77/276.

¹⁰⁵ Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

¹⁰⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

¹⁰⁷ Forum Communiqué, Fiftieth Pacific Islands Forum, Funafuti- Tuvalu, 13-16 August 2019, para. 16.

¹⁰⁸ Bob Loughman, Prime Minister of Vanuatu in United Nations General Debate, 76th Session on 25 September 2021 <<https://webtv.un.org/en/asset/k1g/k1grmwnykh>> s.e.t. 13 Mart 2025.

Genel Kurulu tarafından alınan danışma görüşüne başvurma kararı BM tarihinde bir ilke yol açmış ve tüm BM üye devletleri kararı kabul etmiştir.¹⁰⁹

UAD'den danışma görüşü istenen sorular ise şunlardır: Özellikle BM Şartı, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, BMİDÇS, Paris Anlaşması, BMDHS, gerekli özeni gösterme yükümlülüğü, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde tanınan haklar, çevreye ciddi zarar verilmesini önleme ilkesi ve deniz çevresini koruma ve muhafaza etme yükümlülüğü dikkate alınarak, a) Devletlerin, uluslararası hukuk uyarınca, devletler, mevcut ve gelecek nesiller için iklim sistemini ve çevrenin diğer kısımlarını insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından korumayı sağlama yükümlülükleri nelerdir? ve b) Devletlerin, fiilleri ve ihmalleri ile iklim sistemine ve çevrenin diğer kısımlarına önemli zararlar vermelerinin bu yükümlülükler uyarınca; i) coğrafi koşulları ve gelişmişlik düzeyleri nedeniyle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden zarar gören veya özellikle etkilenen yahut bunlara karşı özellikle savunmasız olan gelişmekte olan küçük ada devletleri de dahil olmak üzere devletler ve ii) iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden etkilenen mevcut ve gelecek nesillerin halkları ve bireyleriyle ilgili hukuki sonuçları nelerdir?¹¹⁰ Uluslararası Adalet Divanı'nın bu sorulara vereceği cevaplara dair beklentiler bir hayli yoğun olmuştur. Divan'ın henüz çok yeni olan değerlendirmesi ise aşağıda beklentiler ve sonuç temeli üzerine detaylıca incelenecektir.

2. Uluslararası Adalet Divanı'nın BM'ye Üye Tüm Devletler Tarafından Talep Edilen Danışma Görüşü'nü Değerlendirmesi

Divan'a danışma görüşü için yapılan başvurusu sonrasında Mahkeme Başkanı 20 Nisan 2023'te bir kararname çıkararak, devletler ve örgütlerin yazılı beyanda bulunması için öngörülen yargısal süreci açıklamıştır.¹¹¹ Devletler ve örgütler tarafından oldukça fazla katılım olması üzerine Divan yazılı beyanda bulunma süresini üç kez uzatmıştır.¹¹² Kamuya açık olarak yapılacak olan duruşmaların 2

¹⁰⁹ Thomas Burri, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: A Data Analysis of Participants' Submissions' (2024) 28 (10) American Society of International Law Insights 1, 1.

¹¹⁰ Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) 2.

¹¹¹ The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/21, 25 April 2023.

¹¹² The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/44, 9 August 2023; The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/75, 19 December 2023; The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/49, 31 May 2024.

Aralık'ta başlayacağı bildirilmiş¹¹³ ve duruşmalar 2-13 Aralık 2024 tarihleri arasında yoğun bir takvimle¹¹⁴ gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte benzeri görülmemiş bir rekor katılımı¹¹⁵ 91 devlet yazılı beyanını 62 devlet yazılı yorumunu Divan siciline sunmuştur.¹¹⁶ Gerçekleştirilen duruşmalarda ise 96 devlet 11 uluslararası örgüt sözlü beyanda bulunmuştur.¹¹⁷

Duruşmaların son gününde yargıçlar katılımcılara bir haftalık bir zaman dilimi içinde cevaplanması gereken dört soru yöneltmiştir: i) Yargıç Cleveland kendi yetki alanlarında fosil yakıtların üretildiği devletlerin, varsa, iklim sisteminin ve çevrenin diğer kısımlarının insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından korunmasını sağlamak için uluslararası hukuk kapsamındaki özel yükümlülüklerinin neler olduğunu; ii) Yargıç Tladi Paris Anlaşmasının 4'üncü maddesinin yorumlanmasında Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31 (3) maddesi göz önünde bulundurularak, prosedürel bir yükümlülük doğurduğu iddiası üzerinde Paris Anlaşması'nın "amacı ve hedefi" ve genel olarak iklim değişikliği antlaşması çerçevesinin amacı ve hedefinin bir herhangi bir etkisi olup olmadığını ve varsa bunun ne gibi bir etkisi olduğunu; iii) Yargıç Aurescu uluslararası hukukta temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakkının yasal içeriğinin ne olduğunu ve söz konusu danışma görüşü için önemli olduğu düşünülen diğer insan haklarıyla ilişkisini ve iv) Yargıç Charlesworth bazı devletlerin BMİDÇS ve Paris Anlaşması'na taraf olurken, bu anlaşmalardaki hiçbir hükmün genel uluslararası hukuk ilkelerine yahut iklim değişikliğinin olumsuz etkileri nedeniyle tazminat veya sorumluluğa dair herhangi bir iddia veya hakka aykırı olarak yorumlanamayacağı yönündeki beyanlarının hukuki öneminin ne olduğunu sormuştur.¹¹⁸

¹¹³ The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/61, 16 August 2024.

¹¹⁴ The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/76, 2 December 2024.

¹¹⁵ Nilüfer Oral, 'ICJ Climate Change Advisory Opinion: Noteworthy Trends' (International Institute for Sustainable Development- Sustainable Development Goals Knowledge Hub, 12 February 2025) <<https://sdg.iisd.org/commentary/guest-articles/icj-climate-change-advisory-opinion-noteworthy-trends/>> s.e.t. 16 Mart 2025.

¹¹⁶ The International Court of Justice, Press Release (n 113).

¹¹⁷ The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/81, 13 December 2024.

¹¹⁸ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 13 December 2024, CR 2024/54, 39-40.

Sorulara yine rekor sayılabilecek bir katılımla 61 devlet 6 uluslararası örgüt yazılı cevap sunmuştur.¹¹⁹ Yazılı sunumlar, duruşmalar ve duruşmalar sonrası verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda dört hukuki başlık ön plana çıkmaktadır: i) danışma görüşünün kapsamı, ii) sınır aşan zararın önlenmesi ilkesi, iii) insan hakları hukukunun ülke dışı yargı yetkisi dayatıp dayatmadığı ve vi) uluslararası sorumluluk hukukunun iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülüklerin ihlalleriyle ilişkisi.¹²⁰

Duruşmalar birebir kayıt altına alınmış ve Divan müzakereye başlayarak danışma görüşünü kamuya açık bir oturumda açıklayacağını bildirmiştir.¹²¹ Divan nihai görüşünü beklentilere uygun olarak¹²² 23 Temmuz 2025'te açıklamıştır.¹²³ Oybirliğiyle¹²⁴ verilen görüş Divan'ın yaklaşık 80 yıllık tarihindeki beşinci oybirliğiyle verilen danışma görüşü olmuştur.¹²⁵ Divan'ın görüşteki tutumu büyük bir memnuniyet oluşturmuş ve duruşma sürecindeki muazzam ölçek de bu konudaki coşkun katlanmasını sağlamıştır.¹²⁶ Tarihi bir zafer¹²⁷ ve iklim adaleti ile hesap verebilirliğine giden yolda geri dönüşü

¹¹⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Other Documents <<https://www.icj-cij.org/case/187/other-documents>> s.e.t. 20 Mart 2025.

¹²⁰ Burri (n 109) 1; Jorge Alejandro Carrillo Banuelos and Maria Antonia Tigre, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 3)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 12 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/12/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearing-part-3/>> s.e.t. 21 Mart 2025; Oral (n 115).

¹²¹ The International Court of Justice, Press Release (n 114); The International Court of Justice, Press Release, No. 2025/32, 7 July 2025.

¹²² Emel Ünal, 'Uluslararası ve Ulusal Mahkeme Kararları Işığında İklim İttihadının Gelişimi' (2024) 3 (6) Çevre, Şehir ve İklim Dergisi 168, 189; Joana Setzer and Catherine Higham, 'Global Trends in Climate Change Litigation: 2024 Snapshot' (2024) London School of Economics and Political Science Policy Report 1, 15; Tigre (n 14) 629.

¹²³ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

¹²⁴ ibid para. 457.

¹²⁵ Alaa Hajyahia, 'ICJ Delivers Unanimous Advisory Opinion on States' Climate Change Obligations' (American Society of International Law, 24 July 2025) <<https://www.asil.org/ILIB/icj-delivers-unanimous-advisory-opinion-states%E2%80%9999-climate-change-obligations>> s.e.t. 30 Temmuz 2025.

¹²⁶ Antoine De Spiegeleir, 'The Ruling and the Mirror: The ICJ's Climate Change Advisory Opinion as Institutional Self-Portrait' (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/the-ruling-and-the-mirror/>> s.e.t. 12 Ağustos 2025.

¹²⁷ Natricia Duncan, 'Caribbean leaders hail ICJ climate ruling as 'historic' win for small island states' (Guardian, 25 July 2025) <<https://www.theguardian.com/world/2025/jul/25/caribbean-leaders-hail-icj-climate-ruling-as-historic-win-for-small-island-states>> s.e.t. 31 Temmuz 2025.

olmayan bir dönüm noktası olarak nitelendirilen görüşün iklim dokunulmazlığı dönemini sona erdirdiği iddia edilmiştir.¹²⁸ İklim değişikliğini “acil ve varoluşsal bir tehdit”¹²⁹ olarak nitelendiren Divan, görüşünde Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)’nin çalışmalarından yoğun biçimde faydalanmıştır.¹³⁰ Görüşün büyük bir kısmı birincil yükümlülüklerin kapsamlı bir bölümünün açıklığa kavuşturulmasına ayrılmıştır¹³¹ ve devletlerin sorumlulukları da dahil olmak üzere¹³² iklim değişikliğinin ayırt edici yönlerinden kaynaklanan temel sorular da ele alınmıştır.¹³³ Duruşma sürecindeki yoğunluk ve kararın çok yeni olması göz önünde bulundurularak danışma görüşünün incelenmesi beklentiler ve Divan’ın değerlendirmesi üzerinden ilerleyecektir.

Divan danışma görüşü taleplerini nadiren reddetmekte ve bu hususta dar yorumu tercih etmektedir.¹³⁴ BM Genel Kurulu’nun talep etme yetkisinin kapsamının geniş olması sebebiyle danışma görüşünün kabul edilemezlikle sonuçlanması mümkün görülmemiştir.¹³⁵ Divan da davranışlarıyla bu duruşu desteklemiş ve nihai kararını bu yönde vermiştir.¹³⁶ Öncelikle sürecin kronolojisini¹³⁷ ele alan Divan BM Şartı’nın ilgili maddelerine başvurarak hukuki bir konu söz konusu olduğunda danışma görüşü vermeye yetkili olduğunu ve kendisine yöneltilen

¹²⁸ Center for International Environmental Law, ‘The Era of Climate Impunity is Over- By Order of the World’s Highest Court’ (Press Room, 23 July 2025) <<https://www.ciel.org/news/icj-climate-opinion-ends-fossil-fuel-impunity/#:~:text=Press%20Room-,The%20Era%20of%20Climate%20Impunity%20is%20Over%E2%80%94%20By%20Order%20of,the%20impacts%20of%20climate%20change.>> s.e.t. 31 Temmuz 2025.

¹²⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 73.

¹³⁰ ibid para. 77-87.

¹³¹ ibid para. 112-402.

¹³² Niklas S. Reetz, ‘State Responsibility and the ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change: One Step at a Time’ (Climate Law: Sabin Center Blog, 7 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/07/state-responsibility-and-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-one-step-at-a-time/>> s.e.t. 13 Ağustos 2025.

¹³³ Federica Paddeu and Miles Jackson, ‘State Responsibility in the ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 25 July 2025) <<https://www.ejiltalk.org/state-responsibility-in-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 30 Temmuz 2025

¹³⁴ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, 136, para. 42-50.

¹³⁵ Tigre (n 14) 654-656.

¹³⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 37-49.

¹³⁷ ibid para. 1-36.

soruların ise hukuki bir konu olduğunu ifade etmiştir.¹³⁸ Soruların hukuki olması sebebiyle yargı yetkisi olduğuna karar veren Divan¹³⁹ danışma görüşü verme yetkisinin ona bu noktada bir zorunluluk yüklenmediğinin altını çizerek danışma görüşü verme konusunda takdir yetkisinin kendisinde olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁰ Bununla birlikte Divan BM'nin genel menfaatini göz önünde bulundurarak zorlayıcı bir neden olmadıkça yargı yetkisini kullanmaktan imtina etmeyeceğini belirtmiş ve söz konusu talebinde zorlayıcı bir neden oluşturmadığını belirterek yargı yetkisini kullanacağını beyan etmiştir.¹⁴¹

Divan'ın görüşü istenen sorulara cevap verirken karşılaşılabilecek varsayılan zorluklardan birinin bu soruların hangi kapsamda değerlendirileceği meselesi olacağı düşünülmüştür.¹⁴² Çünkü devletlerin iklimle ilgili yükümlülüklerinin yalnızca iklim anlaşmalarından mı, yani *lex specialis* olup olmadıkları, yoksa çevre hukukunun temel ilkeleri de dahil olmak üzere diğer uluslararası hukuk kaynaklarından mı kaynaklandığı konusu görüşün alacağı şekilde oldukça büyük farklılıklar doğuracaktır.¹⁴³ Divan'a yapılan sunumlar, dikkate alınması gereken hukuki zemine ilişkin iki karşıt görüşü yansıtmıştır: (i) yalnızca BMİDÇS ve Paris Anlaşması'na odaklanan dar görüş ve (ii) uygulanabilir hukuku iklim anlaşmalarının ötesine genişleten geniş görüş.¹⁴⁴ Almanya,¹⁴⁵ Amerika Birleşik

¹³⁸ ibid para. 39-40.

¹³⁹ ibid para. 41-43.

¹⁴⁰ ibid para. 44.

¹⁴¹ ibid para. 45-49.

¹⁴² Oral (n 115).

¹⁴³ ibid.

¹⁴⁴ Jorge Alejandro Carrillo Banuelos and Maria Antonia Tigre, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 1)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 10 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/10/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-1/>> s.e.t. 21 Mart 2025.

¹⁴⁵ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/35, 142.

Devletleri,¹⁴⁶ Birleşik Krallık,¹⁴⁷ Çin,¹⁴⁸ Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç'ten oluşan İskandinav devletleri,¹⁴⁹ Kuveyt,¹⁵⁰ Rusya,¹⁵¹ Suudi Arabistan¹⁵²,¹⁵² in arasında bulunduğu bazı devletler dar görüşü savunular arasında yer alırken Antigua ve Barbuda,¹⁵³ Barbados,¹⁵⁴ Belize,¹⁵⁵ Bolivya,¹⁵⁶ Kolombiya,¹⁵⁷ Kenya,¹⁵⁸ Samoa¹⁵⁹ ve Vanuatu¹⁶⁰,¹⁶⁰ nun arasında bulunduğu diğer devletler geniş görüşü tercih etmişlerdir. Görüldüğü üzere gelişmiş devletler genellikle dar görüşü savunurken gelişmekte olan devletler geniş görüşü savunmuştur.¹⁶¹ Ancak istatistiki olarak değerlendirildiğinde ezici çoğunluk - %66 ya karşılık % 17- geniş görüşün yanında yer almıştır.¹⁶²

¹⁴⁶ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/40, 41-40.

¹⁴⁷ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 10 December 2024, CR 2024/48, 44-47.

¹⁴⁸ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/38, 29-30.

¹⁴⁹ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/39, 44.

¹⁵⁰ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 6 December 2024, CR 2024/43, 54-55.

¹⁵¹ International Court of Justice, Verbatim Record (n 145) 64.

¹⁵² International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/36, 28-30.

¹⁵³ International Court of Justice, Verbatim Record (n 148) 17-18.

¹⁵⁴ ibid 82-83.

¹⁵⁵ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/37, 10-12.

¹⁵⁶ ibid 21-23.

¹⁵⁷ International Court of Justice, Verbatim Record (n 147) 42-44.

¹⁵⁸ International Court of Justice, Verbatim Record (n 149) 31-32.

¹⁵⁹ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 11 December 2024, CR 2024/49, 24-26.

¹⁶⁰ International Court of Justice, Verbatim Record (n 1445) 103-106.

¹⁶¹ Oral (n 115).

¹⁶² Burri (n 109) 3-4.

Görüş verilmezden önce, UDHM'nin BMDHS'ni yorumlarken Paris Anlaşması'nın okyanuslar üzerindeki iklim değişikliği etkileri açısından *lex specialis* olarak yorumlanmasını reddettiği¹⁶³ göz önüne alınarak geniş görüşün elinin daha güçlü olduğunu iddia edilmiştir.¹⁶⁴ Devletlerin tercihi de bu iddiayı destekler nitelikte olmuştur.¹⁶⁵ Divan, bu iddiayı değerlendirmeden evvel iklim değişikliğinin bilimsel yöndeki raporlarına başvurarak¹⁶⁶ kendisine yöneltilen soruların kapsamını incelemeye koyulmuştur.¹⁶⁷ Kendisine yöneltilen ilk soruyu -devletlerin, uluslararası hukuk uyarınca, devletler, mevcut ve gelecek nesiller için iklim sistemini ve çevrenin diğer kısımlarını insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından korumayı sağlama yükümlülüklerinin neler olduğu-cevaplandırırken uygulanabilir hukuk bahsinde *lex specialis* iddialarını değerlendirmiştir.¹⁶⁸

Divan BM Şartı, iklim değişikliği sözleşmeleri, BMDHS, diğer çevre sözleşmeleri, uluslararası insan hakları hukuku ile zarar vermeme ilkesi, çevrenin korunması için işbirliği ilkesi, eşitlik ilkesi ve kirleten öder ilkesi gibi örf ve adet hukuku ilkeleri yahut genel ilkelere de yer vererek uygulanabilir hukuku oldukça geniş tutmuştur.¹⁶⁹ *Lex specialis* ilkesinin bir yorum ilkesi olduğunu belirten UAD iklim değişikliği sözleşmelerinde yer alan kurallar kümesinin genel olarak diğer uluslararası hukuk kurallarına göre öncelikli olup olmadığı sorusuna basit ve etkili bir yaklaşımla cevap vermiştir. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Sorumluluğa İlişkin Maddeler'inde *lex specialis*'i ele alışına¹⁷⁰ başvuran Divan, ilkenin uygulanabilmesi için aynı konunun iki hükümle ele alınması yeterli olmadığını aralarında fiili bir tutarsızlık veya bir hükmün diğerini dışladığı yönünde belirgin bir niyet olması gerektiğini

¹⁶³ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 223-224.

¹⁶⁴ Jacqueline Peel, 'Unlocking UNCLOS: How the ITLOS Advisory Opinion Delivers a Holistic Vision of Climate-relevant International Law' (Climate Law: Sabin Center Blog, 24 May 2024) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2024/05/24/unlocking-unclos-how-the-itlos-advisory-opinion-delivers-a-holistic-vision-of-climate-relevant-international-law/>> s.e.t. 26 Mart 2025.

¹⁶⁵ Burri (n 109) 3-4.

¹⁶⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 50-87.

¹⁶⁷ ibid para. 88-111.

¹⁶⁸ ibid. para. 162-171.

¹⁶⁹ ibid para. 115-161.

¹⁷⁰ Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001, Article 55, para. 4.

belirtmiştir.¹⁷¹ İklim değişikliği sözleşmelerinin hükümleri ile ilk sorunun cevabı için önemli olabilecek diğer uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri arasında fiili bir tutarsızlık bulunmadığını tespit eden Divan iklim değişikliği sözleşmelerinin taraflarının genel olarak diğer olası uygulanabilir kural veya ilkelerin yerini alma yönünde belirgin bir niyetlerinin de ortaya konulmadığını ifade etmiştir.¹⁷² Divan iklim değişikliği sözleşmelerinin uluslararası örf ve adet hukukunu veya çevrenin korunmasına ilişkin diğer antlaşma kurallarını dışladığına yahut iklim değişikliği hukukuyla ilgili yalnızca kendilerinin geçerli olması gerektiğine hiçbir niyet veya gösterge bulunmadığını belirtmiştir.¹⁷³ Tüm bu nedenlerle Divan, iklim değişikliği sözleşmelerinin tek başlarına geçerli olmaları gerektiği yönündeki iddianın kabul edilemeyeceğini ve *lex specialis* ilkesi uyarınca iklim değişikliği sözleşmelerinin diğer uluslararası hukuk kurallarının genel olarak dışlanmasına yol açmadığına karar vermiştir.¹⁷⁴

Duruşmalar önlem, zarar vermeme, sınır aşan zararın önlenmesi ve kirleten öder ilkesi de dahil olmak üzere bir dizi uluslararası çevre hukuku ilkesinin varlığı konusunda devletler arasında fikir birliği bulunduğunu göstermiştir.¹⁷⁵ Sınır aşan zarar meselesi uluslararası hukuk ve uygulama bakımından hala yeterince ele alınmayan bir konu olsa da¹⁷⁶ Divan'ın danışma sürecinde hiçbir devlet sınır aşan zararın önlenmesi ilkesinin yahut benzer bir özen gösterme yükümlülüğünün örf ve adet hukukunun bir parçası olmadığını ileri sürmemiştir. Ancak duruşmalar sürecinde asıl kilit noktası sınır aşan zarar önleme ilkesinin insan kaynaklı sera gazı emisyonlarını da kapsayacak şekilde genişletilip genişletilmeyeceği meselesi olmuştur. Çünkü sınır aşan zarar ilkesinin geniş bir şekilde uygulanabilir bulunması sera gazı emisyonlarını azaltma ve hafifletme yükümlülüğünün Paris Anlaşması'ndan bağımsız olarak, tüm devletlere uygulanabilmesi sonucunu doğuracaktır.¹⁷⁷ UDHM danışma görüşünde

¹⁷¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 167.

¹⁷² ibid para. 168-169.

¹⁷³ ibid para. 169-170.

¹⁷⁴ ibid para. 171.

¹⁷⁵ Oral (n 115).

¹⁷⁶ Tigre, (n 14) 698.

¹⁷⁷ Banuelos and Tigre, Part 1 (n 144); Burri (n 109) 4-5; Jannika Jahn and Marlene Letsch, 'Progress through disruption? What role for the ICJ in the Advisory Opinion on Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 22 January 2025) <<https://www.ejiltalk.org/progress-through-disruption-what-role-for-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 7 Nisan 2025.

BMDHS'ni yorumlarken geniş yorumda bulunmayı tercih etmiştir.¹⁷⁸ Sınır aşan zararı önleme ilkesinin insan kaynaklı sera gazı emisyonlarına karşı uygulanabilirliğine ilişkin ise devletler tarafından detaylı argümanlar sunulmuş ve Divan'ın da geniş yorumda bulunması beklenmiştir.¹⁷⁹ Bununla birlikte Divan'ın görüşünde birincil yükümlülükleri bu denli detaylı bir şekilde ele alması beklenmedik ve oldukça sevindirici bir sonuç olmuştur ve Paris Anlaşması'nın kabulünden bu yana uluslararası iklim hukukunda yaşanan en önemli gelişme olarak nitelendirilmiştir.¹⁸⁰

Divan yalnızca çevre hukukuna hakim olan ilkelerden ve bu ilkelerden doğan yükümlülüklerden bahsetmekle kalmamış gerek uygulanacak hukuk gerekse de yükümlülükler konusunda bir hayli geniş değerlendirmede bulunmuştur.¹⁸¹ Yükümlülükler beş çatı altında toplanmıştır: a) Devletlerin iklim değişikliği sözleşmeleri kapsamındaki yükümlülükleri,¹⁸² b) Devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası örf ve adet hukuku kapsamındaki yükümlülükleri,¹⁸³ c) Devletlerin diğer çevre antlaşmaları kapsamındaki yükümlülükleri,¹⁸⁴ d) Devletlerin deniz hukuku ve deniz hukukuyla ilgili konular kapsamındaki yükümlülükleri¹⁸⁵ ve e) Devletlerin uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülükleri.¹⁸⁶ UAD hukuki inceleme altında olan hususun iklim değişikliğinin nedeni olan belirli bir davranış, yani ihmal de dahil olmak üzere fiiller olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁷ Bu sebeple söz konusu yükümlülükler de aynı minvalde değerlendirilmiştir.¹⁸⁸ Divan, Paris Anlaşması

¹⁷⁸ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 244-253.

¹⁷⁹ Burri (n 109) 5.

¹⁸⁰ Maria Antonia Tigre, Maxim Bönnemann and Antoine De Spiegeleir, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: An Introduction' (Verfassungsblog, 24 July 2025) <<https://verfassungsblog.de/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 9 Ağustos 2025.

¹⁸¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 112-404.

¹⁸² ibid para. 174-270.

¹⁸³ ibid para. 271-315.

¹⁸⁴ ibid para. 316-335.

¹⁸⁵ ibid para. 336-368.

¹⁸⁶ ibid para. 369-404.

¹⁸⁷ ibid para 94.

¹⁸⁸ Margaretha Wewerinke-Singh and Jorge E. Viñuales, 'The Great Reset: The ICJ Reframes the Conduct Responsible for Climate Change Through the Prism of Internationally Wrongful Acts' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 4 August 2025)

kapsamında küresel ortalama sıcaklık artışını sınırlamak için tarafların üzerinde anlaştığı birincil sıcaklık hedefinin 1,5°C eşiği olduğunu ortaya koymuş¹⁸⁹ ve devletlerin azaltma yükümlülüklerini bu kabul üzerine inşa etmiştir. Bu sebeple hükümetler kendilerine yüklenen tüm yükümlülüklerde temel ölçek olarak 1,5°C eşiğine tabi tutulacaklardır.¹⁹⁰

Divan BMİDÇS'nin 4. maddesi kapsamındaki hafifletme yükümlülüklerinin yalnızca herhangi bir politikanın benimsenmesi ve buna karşılık gelen önlemlerin alınmasıyla yerine getirilemeyeceğinin altını çizmiştir.¹⁹¹ Benzer şekilde Divan her devletin ulusal emisyonlarını azaltma ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlama çabalarını temsil eden Ulusal Katkı Beyanı (UKB)'nin hazırlanması, iletilmesi ve sürdürülmesinin Paris Anlaşması kapsamındaki yükümlülükleri yetine getirme noktasında başlı başına yeterli olmadığını ifade etmiştir. Devletlerin sınırlı takdir yetkisine bağlı olarak hazırlanan UKB'lerin içeriği, uyumu belirlemek için önem arz etmektedir. Divan, her devletin UKB'sinin içeriğinin değişeceğini ancak şunları temsil etmesi gerektiğini belirtmiştir: i) bir öncekine göre bir ilerleme; ii) mümkün olan en yüksek hedefi yansıtması; iii) küresel durum değerlendirme sonuçlarından bilgi alması; iv) yeterince şeffaf olması ve v) sıcaklık hedefine ulaşılmasında yeterli katkıda bulunabilecek nitelikte olması.¹⁹² Dolayısıyla, devletlerin hafifletme yükümlülüklerinin yalnızca usule ilişkin değil esasa ilişkin olduğu açıktır.¹⁹³

Sınıraşan zarar konusunda Divan BMDHM gibi devletlerin fiillerinin ve kendi yargı yetkisi veya denetimi altında planlanan faaliyetlerin olası kümülatif etkilerini değerlendirmesi gerektiğini kabul ederek geniş yorumu tercih etmiştir.¹⁹⁴ Zarar vermeme noktasında da benzer bir tavır takınan UAD iklim

<<https://www.ejiltalk.org/the-great-reset-the-icj-reframes-the-conduct-responsible-for-climate-change-through-the-prism-of-internationally-wrongful-acts/>> s.e.t. 6 Ağustos 2025.

¹⁸⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 224.

¹⁹⁰ Joe Udell and Floris Tan, 'New Standards in Government Framework Litigation: Legal Implications of the ICJ Advisory Opinion on Climate Change' (Climate Law: Sabin Center Blog, 5 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/05/new-standards-in-government-framework-litigation-legal-implications-of-the-icj-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 7 Ağustos 2025.

¹⁹¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 208.

¹⁹² ibid para. 237-249.

¹⁹³ Udell and Tan (n 190).

¹⁹⁴ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 274-276.

sistemine önemli zarar verme riskinin çeşitli insan faaliyetlerinin kümülatif etkisinden kaynaklanıyor olabileceğini kabul etmiştir. Divan bu riskin sınır ötesi zarar örneklerinden farklı olarak, insan kaynaklı iklim değişikliğinin doğası gereği tüm devletlerin yetki alanı veya denetimi dahilinde gerçekleştirilen faaliyetlerin bir sonucu olduğu ifade etmiştir. Böyle bir durumda iklim sistemine önemli zarar riski oluşturan, belirli bir emisyon faaliyeti değil, zaman içinde insan kaynaklı sera gazı emisyonlarına katkıda bulunan tüm faaliyetlerin toplamı olmaktadır. Bu, emisyonlara yol açan bireysel davranışların, söz konusu faaliyet tek başına çevresel olarak önemsiz olsa bile, sınır ötesi zararı önleme yükümlülüğü doğurmayacağı anlamına gelmediğini belirten Divan, bunu belirlemek zor olsa da, her bir devletin katkısı oranında sorumlu tutulacağını net bir şekilde dile getirmiştir.¹⁹⁵

Yükümlülükleri bir basamak dahaka ileriye taşıyan UAD, sınır ötesi paylaşılan bir kaynağı etkileyen bir endüstriyel faaliyetle ilgili olarak, bir tarafın olumsuz bir etkiye sahip olabilecek faaliyetlere ilişkin çevresel etki değerlendirmesini yapmaması durumunda, gerekli özen yükümlülüğü ile dikkat ve önleme görevinin yerine getirilmemiş sayılacağını hatırlatmıştır. Divan bu tür durumlara ilişkin olarak, genel uluslararası hukuk uyarınca bir çevresel etki değerlendirmesi yapmanın artık bir yükümlülük olduğunu ve bu yükümlülüğün yalnızca endüstriyel faaliyetler için değil aynı zamanda sınır ötesi bağlamda olumsuz bir etkiye sahip olabilecek önerilen faaliyetler için de geçerli olduğunu kabul etmiştir.¹⁹⁶ Bir başka deyişle UAD, sera gazı emisyonlarının kümülatif ve dağınık yapısının risk değerlendirmesinde bazı zorluklara yol açabileceğinin farkında olmakla birlikte, tüm devletlerin özellikle önerilen önemli bireysel faaliyetlerle ilgili çevresel etki değerlendirmesi düzenleme ve yürütme yükümlülüğü altında olduğunu söylemiştir.¹⁹⁷ Divan'ın mesajı açıktır: iklim değişikliğine bağlı olarak doğan yükümlülükler isteğe bağlı olarak uygulanan yükümlülükler değildir; hukuki, asli ve uygulanabilir yükümlülüklerdir.¹⁹⁸

Divan'ın görüşünde dikkat çeken bir başka bölüm iklim değişikliğinin insan hakları ile ilişkisi olmuştur.¹⁹⁹ İklim değişikliği sebebiyle tanınan insan

¹⁹⁵ ibid para. 277-289.

¹⁹⁶ ibid para. 296-297.

¹⁹⁷ ibid para. 298.

¹⁹⁸ Tigre, Bönnemann and De Spiegeleir (n 180).

¹⁹⁹ Corina Heri, 'Human Rights in the ICJ's Climate Opinion: A Comparative Evaluation' (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/human-rights-in-the-icjs-climate-opinion/>> s.e.t. 17 Ağustos 2025; Marisa McVey and Annalisa Savaresi, 'The ICJ

haklarının ülke dışı yargı yetkisi uygulamasına tabi olup olmayacakları ise cevaplanacak sorular arasında Divan'ı beklemiştir.²⁰⁰ Duruşmalarda devletlerin çoğunluğu eldeki hukuki soruları ele almak için sağlıklı bir çevreye sahip olma hakkının önemini ve dolayısıyla iklim değişikliği hukukunun insan hakları ile ilişkisini vurgulamıştır.²⁰¹ İçlerinde Kanada,²⁰² Almanya²⁰³ ve Amerika Birleşik Devletleri'nin²⁰⁴ de bulunduğu birkaç devlet ise sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim sisteminin korunmasını sağlamak için insan hakları hukuku kapsamında ekstra bir yükümlülükleri olmadığını ileri sürmüştür. UAD değerlendirmesine öncelikle iklim değişikliğinin insan haklarından yararlanma üzerindeki olumsuz etkilerini inceleyerek başlamıştır.²⁰⁵ İklim değişikliği etkileri sebebiyle başka devletlerde yaşamak zorunda kalan bireylerin, iklim değişikliğinin yaşam, çevre, mahremiyet, aile, konut ve sağlık hakkı üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulayan Divan, uluslararası örgütlerin raporları ve yargı kararlarını da dayanak göstererek iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin insan haklarının etkili bir şekilde kullanılmasını olumsuz etkileyebileceğine kanaat getirmiştir.²⁰⁶ Temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevreye sahip olma hakkına da değinen UAD, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrenin, yaşam hakkı, sağlık hakkı ve su, gıda ve barınma dahil olmak üzere yeterli bir yaşam standardı hakkı gibi birçok insan hakkının kullanılması için bir ön koşul olduğunun altını çizerek temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakkının diğer insan haklarının kullanılması için gerekli olduğu sonucuna varmıştır.²⁰⁷

Ülke dışı yargı yetkisi konusunda ise kaydadeğer bir tartışma oluşmamıştır. Mahkeme kararları bağlamında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

Advisory Opinion on Climate Change: A Business and Human Rights Perspective' (Opinio Juris, 4 August 2025) <<https://opiniojuris.org/2025/08/04/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change-a-business-and-human-rights-perspective/>> s.e.t. 6 Ağustos 2025.

²⁰⁰ Jorge Alejandro Carrillo Banuelos and Maria Antonia Tigre, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 2)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 11 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/11/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-2/>> s.e.t. 8 Nisan 2025.

²⁰¹ ibid.

²⁰² International Court of Justice, Verbatim Record (n 149) 16-17.

²⁰³ International Court of Justice, Verbatim Record (n 145) 148-152.

²⁰⁴ International Court of Justice, Verbatim Record (n 147) 47.

²⁰⁵ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 370-371.

²⁰⁶ ibid para. 372-386.

²⁰⁷ ibid para. 387-393.

Duarte Agostinho ve diğerleri davasında iklim değişikliğinin kendine özgü özellikleri olduğunun söylenebileceğini kabul etmiş ancak bunların ülke dışı yargı yetkisini haklı çıkarabilecek türden olmadığını belirterek dar yorumu tercih etmiştir.²⁰⁸ Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi (AAİHM) ise yeni vermiş olduğu İklim Değişikliği Danışma Görüşü'nde bu konuyu sınır aşan zarar haricinde ele almamıştır.²⁰⁹ Ancak çevre ve insan hakları ilişkisi üzerine verdiği OC-23/17 sayılı danışma görüşünde²¹⁰ devletlerin bireylerin çevre hakkını ülke dışında gerçekleştirdikleri fiilleri dolayısıyla ihlal etmeleri durumunda sorumlu tutulacaklarını yani ülke dışı yargı yetkisinin doğasını kabul ederek geniş yorumu tercih etmiştir.²¹¹ Bu sebeple AİHM ve AAİHM'nin kararları arasında ciddi yorum farklılıkları ortaya çıkmıştır.²¹²

Duruşmalar esnasındaki görüşler incelendiğinde ise dar veya geniş yoruma yönelik yukarıda yer verilen ölçüde keskin bir fark ortaya çıkmamıştır.²¹³ Ancak Divan'ın konuyla ilgili AAİHM ile benzer bir argüman çizgisi oluşturabileceğine dair beklentiler olmuştur.²¹⁴ Nihayetinde oldukça cömert olmayı tercih eden Divan beklentileri karşılamış ve bu konuda da cömert tarafta olmuştur.²¹⁵ UAD öncelikle geçmiş içtihatlarından da faydalanarak devletlerin insan hakları yükümlülüklerinin sınır ötesi olarak uygulanabileceğini belirtmiştir.²¹⁶ Yargı yetkisinin esas olarak bölgesel niteliğini dikkate almakla birlikte, Divan, devletlerin yurt dışında yargı yetkisi kullandıkları durumlarda insan hakları

²⁰⁸ *Duarte Agostinho ve diğerleri v Portugal ve diğerleri* (n 15) para. 198-214.

²⁰⁹ Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion AO-32/25 (n 15) para. 153.

²¹⁰ Detaylı inceleme için bkz: Bahar Konuk Sommer, 'Çevre ve İnsan Hakları İlişkisine Yeni Bir Yaklaşım: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin Oc-23/17 Sayılı Tavsiye Görüşü' (2020) 11(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 384 384-393.

²¹¹ Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion OC-23/17, Requested by the Republic of Colombia, 15 November 2017, para. 101.

²¹² Armando Rocha, 'States' Extraterritorial Jurisdiction for Climate-Related Impacts' (Verfassungsblog, 12 April 2024) <<https://verfassungsblog.de/states-extraterritorial-jurisdiction-for-climate-related-impacts/>> s.e.t. 8 Nisan 2025.

²¹³ Burri (n 104) 6.

²¹⁴ Charlotte E. Blattner, 'Beyond Territoriality: Symposium on Jurisdictional "Hooks" for (Extraterritorial) Human Rights Obligations - Post Agostinho Learning Moments for Extraterritorial Jurisdiction in Human Rights Law, Using a Public International Law Perspective' (Opinio Juris, 30 April 2024) <<https://opiniojuris.org/2024/04/30/beyond-territoriality-symposium-on-jurisdictional-hooks-for-extraterritorial-human-rights-obligations-post-agostinho-learning-moments-for-extraterritorial-jurisdiction-in-human/>> s.e.t. 9 Nisan 2025.

²¹⁵ Heri (n 199).

²¹⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 394-396.

yükümlülüklerinden kaçmalarına izin verilmemesi gerektiğini ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamındaki insan hakları yükümlülüklerinin ülke dışında da uygulanabileceğini tespit etmiştir.²¹⁷ İklim değişikliğinin insan haklarından yararlanma üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulunduran Divan bulgularını soyut tutarak iklim sisteminin ve çevrenin diğer kısımlarının korunması olmadan insan haklarından tam olarak yararlanılamayacağını belirtmiştir.²¹⁸ Sonuç olarak Divan insan hakları sözleşmelerinin ve örf ve adet hukukunun ülke dışı kapsamının farklılık gösterdiğini vurgulamakta²¹⁹ ancak bunun olası bir devletlerarası iklim davası için ne anlama gelebileceğine dair daha fazla açıklama yapmamaktadır.²²⁰

Yükümlülükler dair oldukça geniş kapsamın yanında gerekli özen yükümlülüğü konusu da elbette gündeme gelmiştir.²²¹ Divan özen göstermenin içeriğinin devletlerin zaman içinde değişebilen ulusal koşullarına bağlı olarak değişkenlik göstereceğini ifade etmiştir.²²² UAD gerekli özen yükümlülüğünün standardının genel olarak devletlerin, yoğun, hızlı ve sürdürülebilir sera gazı emisyonu azaltımları için düzenlemelerin benimsenmesi de dahil olmak üzere, önemli zarara yol açan faaliyetlerden kaçınmak için ellerindeki tüm araçları kullanmalarını gerektirdiğini belirtmiştir.²²³ Buna göre devletlerin, önemli zarar riskine dair bilimsel kanıtların mevcut olduğu durumlarda söz konusu zararı önlemek için uygun tedbirleri almaları gerekmektedir.²²⁴ Bilimsel belirsizlik karşısında ise devletler, önleme tedbirlerini yapmaktan kaçınmama veya geciktirmeme yükümlülüğü altındadır.²²⁵ Özen yükümlülüğü konusunda standart Divan'a göre bu şekildedir ancak standarda dair eşğin ne olacağı da elbette belirleyici temel faktördür. Bahsedildiği üzere UDHM gerekli özen

²¹⁷ ibid para. 397-401.

²¹⁸ ibid para. 402-403.

²¹⁹ ibid.

²²⁰ Heri (n 199).

²²¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 280-300.

²²² ibid para. 280.

²²³ ibid para. 281-282.

²²⁴ ibid para. 293.

²²⁵ ibid.

yükümlülüğü standardının katı olduğunu belirtmiş²²⁶ ancak “katılık” noktasında yeterli bir açıklamada bulunmamıştır.²²⁷ UAD de UDHM gibi gerekli özen yükümlülüğünün standardının katı olduğunu kabul etmiş ancak başkaca bir açıklamada bulunmamıştır.²²⁸ Bununla birlikte Divan’ın ilk kez devletlerin iklim sistemini korumaya yönelik gerekli özen yükümlülüğünü açıkça tanımlamış olması büyük bir kazanımdır. Muhakkak bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi de sorumluluk mekanizmasını tetikleyecektir. Aynı zamanda özen yükümlülüğünün standardının “katı” olduğunun kabulü devletlerin konuya daha da ciddi bir şekilde yaklaşmalarını sağlayacaktır. Her ne kadar bağlayıcı olmasa da bu tutum, taşıdığı yüksek düzeyde hukuki otorite sebebiyle, ulusal ve uluslararası karar süreçleri ile gelecekteki hukuki düzenlemelere yön verecek güçlü ilkeler ortaya koymaktadır.²²⁹

Birincil yükümlülüklerin detaylı bir şekilde ele alınmasından sonra sıra ikinci soruyu- Devletlerin, fiilleri ve ihmalleri ile iklim sistemine ve çevrenin diğer kısımlarına önemli zararlar vermelerinin bu yükümlülükler uyarınca; i) coğrafi koşulları ve gelişmişlik düzeyleri nedeniyle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden zarar gören veya özellikle etkilenen yahut bunlara karşı özellikle savunmasız olan gelişmekte olan küçük ada devletleri de dahil olmak üzere devletler ve ii) iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden etkilenen mevcut ve gelecek nesillerin halkları ve bireyleriyle ilgili hukuki sonuçları nelerdir?- cevaplandırmaya gelmiştir. Divan’ın aştığı en kritik hukuki değerlendirmelerden biri uluslararası sorumluluk hukukunun iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülüklerin ihlalleriyle ilişkisi olmuştur. Bu noktada devlet sorumluluğuna ilişkin yaklaşım temel ayrım teşkil etmiştir.²³⁰ Çünkü Divan’a yöneltilen ikinci soruya verilen cevap bu değerlendirmeye göre şekil almıştır. Divan’ın önünde sorumluluğun tesisi hususunda iki seçenek olmuştur: ya Uluslararası Hukuk

²²⁶ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 440.

²²⁷ Desierto (n 66).

²²⁸ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 138, 343-349.

²²⁹ Ozan Ozanoğlu ve Tanyeli Behiç Sabuncu, ‘Uluslararası Adalet Divanı’ndan Tarihi İklim Kararı:Devletlerin Sera Gazı Emisyonlarına Karşı Yasal Yükümlülükleri Netleştirdi’ (Doğal Hayatı Koruma Vakfı Blog, 30 Temmuz 2025) <<https://www.wwf.org.tr/?16320/uluslararasi-adalet-divani-tarihi-iklim-kararlari-netlesti>> s.e.t. 11 Ağustos 2025.

²³⁰ Tejas Rao, Marie-Claire Cordonier Segger and Markus Gehring, ‘The Advisory Opinion Could Reshape Global Climate Governance’ (Verfassungsblog, 7 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-advisory-opinion-could-reshape-global-climate-governance/>> s.e.t. 9 Nisan 2025.

Komisyonu’nun devlet sorumluluğuna ilişkin kurallarını tatbik edecek ya da devlet sorumluluğu kurallarını uygulamayı reddederek Paris Anlaşması’nın 8. maddesine ve BMİDÇS kapsamında 2023’te düzenlenen Taraflar Konferansı’nda kabul edilen Kayıp ve Zarar Fonu’na²³¹ başvuracaktır. Gerek sorumluluğun tesisi gerekse onarım bakımından devlet sorumluluğu kurallarının belirsizlik doğuracağını iddia eden tarafların yanında kurallar ile haksız fiilin hukuki sonuçlarının çok daha belirli olduğunu ileri sürenler çıkmıştır.²³² Duruşma sürecinde baskın görüş devlet sorumluluğu kurallarının uygulanması²³³ yönünde olmuştur.²³⁴

Divan ikinci soruya dair yaptığı değerlendirmede²³⁵ soruda yer alan “hukuki sonuçlar” ifadesinden hareketle bu terimin devlet sorumluluğuna ilişkin temel kurallar ve örf ve adet kuralları temelinde tespit edilmesi gereken hukuki sonuçlara atıfta bulunduğunu ifade etmiştir.²³⁶ Danışma görüşünde bir devlet veya devlet grubunun iklim sistemine verilen zarardan bireysel sorumluluğunu tespit etmek gibi bir misyonunun olmadığını altını çizen Divan, ikinci sorunun cevabıyla devletlerin iklim sisteminin ve çevrenin diğer kısımlarının insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından korunmasını sağlama yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden doğan sorumluluklarını düzenleyen genel hukuki çerçeveyi ortaya koyacağını belirtmiştir.²³⁷ Yukarıda bahsedilen sorumluluk tesisi hususunda belirleyici ayırım uygulanacak hukuk kısmında ortaya çıkmıştır. Divan hangi seçeneğe yöneleceğini tespit etmek için çevre sözleşmelerinin ilgili hükümlerini incelemiştir.²³⁸ Paris Anlaşması’nın 8. ve 15. maddesi ile BMİDÇS’nin 24. maddesini mercek altına alan UAD söz konusu hükümlerin metninin, bağlamının, amacının ve hedefinin devlet sorumluluğuna ilişkin genel kuralların uygulanmasını dışlayacak açıkça ifade edilmiş bir eğilim olmaması

²³¹ United Nations, Conference of the Parties, Report of the Conference of the Parties on its twenty-eighth session, held in the United Arab Emirates from 30 November to 13 December 2023, Decision 2/CP.28 Santiago Network for Averting, Minimizing and Addressing Loss and Damage Associated with the Adverse Effects of Climate Change under the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts, UNFCCC Doc FCCC/CP/2023/11/Add.1, 19-30.

²³² Banuelos and Tigre, Part 3 (n 120).

²³³ Uygulamanın ne şekilde ilerleyeceğini ilişkin bkz: Özkerim Güner (n 92).

²³⁴ Burri (n 109) 7.

²³⁵ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 405-456.

²³⁶ ibid para. 405.

²³⁷ ibid para. 406.

²³⁸ Reetz (n 132).

sebebiyle *lex specialis* oluşturmadığı sonucuna varmıştır.²³⁹ Böylece ikinci sorunun cevabında sorumluluk hukukuna ilişkin tüm uluslararası hukuk kaynakları kullanılabilir hale gelmiştir.²⁴⁰

İklim değişikliğinden kaynaklanan zararın eşi benzeri görülmemiş niteliği ve ölçeğini göz önünde bulundurduğunu belirten Divan değerlendirmesini iklim sistemine zarar veren, insan kaynaklı ve doğal kaynaklardan kaynaklanan sera gazlarının toplu etkisini ve tüm devletlerin hem bu emisyonlara katkıda bulunup hem de iklim değişikliğinden olumsuz etkilendiğini göz önünde bulundurarak yapmıştır.²⁴¹ UAD iklim değişikliği bağlamında devlet sorumluluğunun belirlenebilmesi için atıf, nedensellik ve temel yükümlülüklerin *erga omnes* niteliği hakkında değerlendirmede bulunmuştur.²⁴² Söz konusu değerlendirmeleri ise herhangi bir devletin davranışına ilişkin bireysel bir değerlendirme yapmadan genel bir düzeyde gerçekleştirmiştir.²⁴³

Divan atıf konusunda devlete atfedilebilecek uluslararası haksız fiilin başlı başına sera gazı emisyonu olmadığını ancak iklim sistemini bu emisyonların zararından korumaya ilişkin yükümlülüklerin ihlali olduğunu vurgulamıştır. Devletin sorumluluğunun doğması için sera gazlarını doğrudan yayan- genellikle özel- fiilleri devlete atfetmek gerekli değildir. Bir devletin iklim sistemini sera gazı emisyonlarından korumak için uygun fiili yapmaması - fosil yakıt üretimi, fosil yakıt tüketimi, fosil yakıt arama lisansları verilmesi veya fosil yakıt sübvansiyonları sağlanması dahil- o devlete atfedilebilecek uluslararası haksız bir fiil oluşturabilecektir.²⁴⁴ Yani devlet düzenleyici ve yasama işlemleri sebebiyle de sorumlu tutulabilecektir.²⁴⁵ İklim değişikliğinin doğası gereği

²³⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 407-420.

²⁴⁰ Mario Prost, 'Disaster Passing as Miracle? A Critical Take on the ICJ's Climate Advisory Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/disaster-passing-as-miracle-a-critical-take-on-the-icjs-climate-advisory-opinion/>> s.e.t. 18 Ağustos 2025; Paddeu and Jackson (n 133).

²⁴¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 421.

²⁴² ibid para. 425-443.

²⁴³ Reetz (n 132).

²⁴⁴ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 427-429.

²⁴⁵ Daisy Dunne, Josh Gabbatiss and Molly Lempriere, 'The highest court of the UN has issued a landmark "advisory opinion" stating that nations can be held legally accountable for their greenhouse-gas emissions.' (Carbon Brief, 25 July 2025) <<https://www.carbonbrief.org/icj-what-the-world-courts-landmark-opinion-means-for-climate-change/>> s.e.t. 17 Ağustos 2025.

sorumlu devlet ve zarar gören devletin çokluğuyla ilgili de yorumda bulunan Divan, birden fazla devletin iklim değişikliğine katkıda bulunmuş olmasının veya zarara uğramış olmasının tespit noktasında zorluklar oluşturabileceğini ancak devlet sorumluluğuna ilişkin kuralların böyle bir durumu ele almaya muktedir olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁶

Nedensellik bahsine zararın nedenselliğinin sorumluluğun belirlenmesi için bir gereklilik olmadığını belirterek başlayan UAD²⁴⁷ uluslararası haksız fiil ile uğranılan zarar arasındaki nedensellik bağı için iki unsur gerektiğini ifade etmiştir: birincisi, bir olayın iklim değişikliğiyle ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği; ikincisi, hasarın bir devletle veya devlet grubuyla ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği.²⁴⁸ İlk unsurun bilimsel verilere dayanılarak kolayca çözülebileceğini dile getiren Divan²⁴⁹ ikinci unsur için ise haksız fiil ile başvuranın maruz kaldığı zarar arasında yeterince doğrudan ve kesin bir nedensellik bağının aranması gerektiğini ve bu standardın statik olmadığını, her bir olay için somut durum göz önünde bulundurularak ele alınacağını belirtmiştir.²⁵⁰ Nedensellik bölümünün hukuki standardı genel hatlarıyla açıklığa kavuşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.²⁵¹ Bununla birlikte bölümün yalnızca zarar gören devletler veya bireylerin uğradığı zarara odaklandığı için iklim sistemine zararın önlenmesiyle ilgili olan zarar vermeme ilkesiyle çeliştiği de iddia edilmiştir.²⁵²

Divan danışma görüşünde *jus cogens*'i doğrudan ele almamakla birlikte²⁵³ çok önemli bir bulgu olarak, iklim sistemini koruma yükümlülüklerini *erga omnes*²⁵⁴ yani uluslararası toplumun tamamına karşı bir yükümlülük olarak

²⁴⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 430.

²⁴⁷ ibid para. 433.

²⁴⁸ ibid para. 437.

²⁴⁹ ibid para. 437.

²⁵⁰ ibid para. 436-438.

²⁵¹ Paddeu and Jackson (n 133).

²⁵² Reetz (n 132).

²⁵³ Maria Antonia Tigre, Camille Martini, Miriam Cohen and Armando Rocha, 'A Panoply of Consequences? Remedies and Reparations in the ICJ's Climate Opinion' (Climate Law: Sabin Center Blog, 13 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/13/a-panoply-of-consequences-remedies-and-reparations-in-the-icjs-climate-opinion/>> s.e.t. 15 Ağustos 2025.

²⁵⁴ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 440.

nitelendirmiştir.²⁵⁵ UAD iklim sistemi gibi küresel ortak malları korumaya yönelik belirli uluslararası hukuk kurallarının *erga omnes* yükümlülükler doğurabileceğini belirtmiştir.²⁵⁶ Şöyle ki Divan’a göre, tüm devletlerin atmosfer ve açık denizler gibi küresel çevre ortak mallarının korunmasında ortak bir çıkarı mevcuttur ve devletlerin iklim sisteminin ve çevrenin diğer kısımlarının insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından korunmasına ilişkin yükümlülükleri, özellikle de uluslararası örf ve adet hukuku kapsamındaki önemli sınır ötesi zararı önleme yükümlülüğü, *erga omnes* yükümlülüklerdir. Buna karşılık, BMİDÇS ve Paris Anlaşması kapsamındaki yükümlülükler *erga omnes partes*’tir, yani yalnızca bu antlaşmalara taraf olan devletler arasında geçerlidir.²⁵⁷ Bu ayrımın önemli sonucu olarak *erga omnes* yükümlülükler yalnızca doğrudan zarar görenlerin değil, tüm devletlerin ihlallerden sorumlu tutulabilmesine olanak tanımaktadır. Ancak devletler doğrudan zarar görmedikleri sürece kendileri için tazminat talep edemeyeceklerdir.²⁵⁸ Divan’ın bu yaklaşımı, ikili ilişkilerden ziyade ortak küresel çıkarılara dayanan kolektif bir iklim sorumluluğu yaklaşımını güçlendirmekte ve temel iklim yükümlülüklerinin ortak endişeleri yansıttığı ve topluca uygulanabileceği görüşüne güçlü bir ağırlık kazandırmaktadır.²⁵⁹ Bununla birlikte iklim sisteminin korunmasına ilişkin yükümlülüklerle yapılan atıf kesinlikten yoksundur. Divan özellikle önleme yükümlülüğünden açıkça bahsederek bunun önemli bir örnek olduğunu ancak bu bağlamdaki tek *erga omnes* yükümlülük olmadığını belirtmektedir.²⁶⁰ Divan görüşün devamında uluslararası topluma karşı yükümlülükler arasına iklim değişikliğinin azaltılması yükümlülüklerini de dahil etmiş²⁶¹ ve bunların geleneksel karşılığı olan iklim değişikliği sözleşmelerinde belirtilen temel azaltma yükümlülüklerinin de *erga omnes partes* yükümlülükler olduğunu değerlendirmiştir.²⁶² Divan bu noktada temel ayrımın kuralın örf ve

²⁵⁵ Luciano Pezzano, ‘Obligations Erga Omnes and Climate Change: Reflections on the ICJ Advisory Opinion’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 8 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/obligations-erga-omnes-and-climate-change-reflections-on-the-icj-advisory-opinion/>> s.e.t. 19 Ağustos 2025; Wewerinke-Singh and Viñuales (n 188).

²⁵⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 440.

²⁵⁷ ibid.

²⁵⁸ ibid para. 433.

²⁵⁹ Tigre, Martini, Cohen and Rocha (n 253).

²⁶⁰ Pezzano (n 255).

²⁶¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 443.

²⁶² ibid para. 441.

adet hukuku haline gelip gelmediğine göre yapılacağını belirtmiştir.²⁶³ *Erga omnes* niteliğine sahip yükümlülüklerin belirlenmesindeki bu belirsizlik eleştiriye açık olsa da *erga omnes* yükümlülüklerin tanınması gelecekteki somut değerlendirmeler için önemli bir mihenk taşı oluşturmaktadır.²⁶⁴

Tarihsel emisyon sorumluluğu üzerindeki etkileri de duruşmalarda önemli bir tartışma konusu olmuştur. Tarihi emisyonların hukukiliği yahut hukuk dışılığının yalnızca o sırada geçerli olan devletlerin hukuki yükümlülüklerine göre mi yoksa iklim sistemine verilen zarara ilişkin uluslararası sorumluluğunun hem tarihsel hem de güncel sera gazı emisyonlarına göre mi verileceği konusunda büyük fikir ayrılıkları oluşmuştur.²⁶⁵ Divan, zamansallık sorunu kapsamında çatışan periyotlar ve beklentiler arasında karar vereceği düşünülmüştür.²⁶⁶ UAD yaptığı değerlendirmede konunun iki farklı, ancak iç içe geçmiş yönü olduğunu ifade etmiştir: birincisi, devletlerin iklim sistemini insan kaynaklı sera gazı emisyonlarından korumaya ilişkin uluslararası yükümlülüklerinin zamansal kapsamı; ikincisi, devletler tarafından bu uluslararası yükümlülüklerin ihlalinin zamansal kapsamı.²⁶⁷ Divan söz konusu yükümlülüklerin zamansal kapsamı ve bu yükümlülüklerin ihlaliyle ilgili meselenin devlet sorumluluğunun belirlenmesine yönelik somut bir değerlendirmenin unsurlarını oluşturduğunu ve böyle bir ihtimalde örf ve adet hukuku yahut antlaşma yükümlülüklerinin ne zaman yürürlüğe girdiğinin belirlenmesi gerekeceğini ifade etmiştir.²⁶⁸ Bununla birlikte somut değerlendirmenin danışma görüşünün kapsamı dışında olduğunu belirten Divan konuya dair daha fazla yorumda bulunmamıştır.²⁶⁹

Sorumluluk hukuku maddeleri konusundaki tavrını açık biçimde ortaya koyan UAD görüşünün son kısmında belirttiği yükümlülüklerin ihlali halinde sorumluluk hukukuna bağlı olarak ortaya çıkan tüm onarım biçimlerinin

²⁶³ ibid para. 442.

²⁶⁴ Pezzano (n 255).

²⁶⁵ Burri (n 109) 7.

²⁶⁶ David M. Scott, 'Time and Temporality before the ICJ in the Advisory Opinion on Obligations of States in respect of Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 February 2025) <<https://www.ejiltalk.org/time-and-temporality-before-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-obligations-of-states-in-respect-of-climate-change/>> s.e.t. 10 Nisan 2025.

²⁶⁷ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 423.

²⁶⁸ ibid para. 97.

²⁶⁹ ibid para. 423.

durumun koşullarına göre ortaya çıkacağını ve uygulanacağını belirtmiştir.²⁷⁰ Nihayetinde Divan oybirliğiyle kendisine yöneltilen soruya cevap verme yetkisini olduğuna karar vererek görüş içerisinde ele aldığı hususları bir özet şeklinde hükme bağlamıştır.²⁷¹

Toplam sayıları yüzden fazla olan devlet ve uluslararası örgütlerin katılımıyla gerçekleşen UAD'nin danışma görüşü süreci uluslararası hukukta şimdiye kadarki en büyük mahkeme duruşması olmuştur. Katılımın genişliği, iklim değişikliğinin uluslararası hukuk için oluşturduğu zorluğun büyüklüğünü yansıtırken, hukuki yönden daha derin bir iklim anlayışı kazanmak için eşsiz bir fırsat sunmuştur.²⁷² Yargıçların sordukları sorular Divan'ın danışma görüşüne dair çözümlemesinde bir ipucu oluşturmuş ve görüş beklendiği gibi istenen hususların değerlendirilmesinde esas gerekliliklere yönelmiştir.²⁷³ Divan'ın görüşünde Devlet davranışları için net standartlar belirlemeyi reddederek tarihe gönderme yapan ancak nihayetinde minimalizmi benimsediğini iddia edenler olsa da²⁷⁴ Divan, iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülüklerin ayrıntılı hukuki kataloğunu çeşitli uluslararası hukuk kaynakları üzerinden oluşturmuş ve yükümlülüklerin nasıl etkileşime girdiğini açıklığa kavuşturmuştur.²⁷⁵ İklim değişikliğinden en fazla zarar görecektir belki de devlet egemenliğinin ana unsurlarından biri olan ülkesini kaybedecek devletlerin yapmış oldukları başvuru neticesinde verilen bu görüş, iklim hukukunun kapsamını belirleyip yorumlamanın yanı sıra, devletlere ve mahkemelere kritik bir rehberlik sağlayacaktır.²⁷⁶ Bununla birlikte Divan'ın çok yerinde olarak dediği gibi kendimiz ve bizden sonra nesiller için kalıcı ve tatmin edici bir çözüm istiyorsak

²⁷⁰ ibid para. 444-445.

²⁷¹ ibid para. 457.

²⁷² Burri (n 109) 7.

²⁷³ Theresa Amor-Jürgenssen and Jose Daniel Rodriguez-Orue, 'From Objectives to Obligations: Unpacking Key ICJ Questions on Climate Obligations' (Verfassungsblog, 30 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/from-objectives-to-obligations/>> s.e.t. 10 Nisan 2025.

²⁷⁴ Prost (n 240).

²⁷⁵ Julian Arato and Justina Uriburu, 'Treaty and Custom in the ICJ's Climate Change Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 July 2025) <<https://www.ejiltalk.org/treaty-and-custom-in-the-icjs-climate-change-opinion/>> s.e.t. 17 Ağustos 2025.

²⁷⁶ Ünal (n 122) 189.

alışkanlıklarımızı, konforumuzu ve mevcut yaşam biçimimizi değiştirmemiz gerekmektedir.²⁷⁷

SONUÇ

İklim değişikliğine yönelik küresel ölçekte benzeri görülmemiş bir farkındalık mevcuttur. Bu duruma hukuki manzara da ayak uydurmakta ve iklim değişikliği hukukunun gidişatı hızla gelişmektedir. İklim krizinin aciliyeti, geri döndürülemez ve yıkıcı sonuçların önüne geçmek için vakit kaybetmeksizin harekete geçilmesi gerektiğini göstermiştir. UDHM ve UAD'nin verdiği görüşler çığır açıcı niteliktedir ve kararların paralel olması büyük önem arz etmektedir. Beklenenden daha detaylı ve daha kapsayıcı olan değerlendirmeler, devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili olan yükümlülükleri hakkında azımsanamayacak bir alana ışık tutmakta ve yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir.

Danışma görüşleri bağlayıcı bir güce sahip olmasa da, onlara tanınan değer gelecekteki yargı kararlarını ve devam eden iklim davalarını etkileyebilecek niteliktedir. Devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası hukuk kapsamındaki sorumluluklarını tanımlamayı amaçlayan bu görüşler, uluslararası hukukun yorumlanmasına ilişkin vizyon oluşturmaktadır. Aynı zamanda görüşler, iklim değişikliğine yönelik küresel tepkiyi şekillendirmek için önemli bir potansiyeli de bünyelerin barındırmaktadır. İklim değişikliğinin yıkıcı sonuçları ile karşı karşıya kalan Küçük Ada Devletlerinin uluslararası hukuk savaşını temsil eden danışma görüşleri sivil toplumun kolektif gücünü ortaya koymaktadır.

Görüşler, uluslararası iklim değişikliği hukukunun gelişimini destekleyecek birkaç temel unsuru kapsamaktadır. İklim değişikliği konusunda bilimsel olarak birçok çalışmanın zemini bu görüşlerin hazırlık süreçlerinde ortaya çıkmıştır. Süreç aynı zamanda uluslararası topluluk fikrinin gelişmesine katkı sağlamış ve ortak çıkarlar ekseninde buluşmanın bir örneğini teşkil etmiştir. Gerek denizde gerekse karada sera gazı emisyonlarını azaltma, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için gerekli diğer yükümlülükleri tayin etme ve kayıp ve hasarı hesaplayabilmek için mekanizmalar kurma ile ilgili devlet yükümlülükleri konusunda çok ciddi bir netlik sağlanmıştır. Belirtmek gerekir ki danışma görüşleri yalnızca uluslararası iklim değişikliği hukukunun

²⁷⁷ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 456.

geliştirilmesine katkıda bulunmuş olmayacak aynı zamanda dünya genelindeki politikaya da yön verecektir. Etkileri hukuki bir söylem olarak kalmayacak, iklim değişikliği ile ilgili politikaları ve hukuki metinleri şekillendirecektir.

Danışma görüşleri gerek yerel mahkemelerde gerekse davaların görüleceği diğer mahkemelerde de kilometre taşı olacaklarından UAD'ye düşen yük oldukça fazla olmuştur. UDHM çığır açıcı bir derinlikte inceleme yapmıştır ancak bu inceleme tabiatı gereği Sözleşme üzerinden doğan yükümlülükler özelinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte UAD uluslararası hukukun tüm kaynakları üzerinden genel nitelikte bir karar vermiştir. Mahkemeler bu yolda ilerlerken devletlerin en azından itirazda bulunamayacakları argümanlarla sonuca varmayı ama edinmiş, dünya ekonomisinin karbondan arındırılması için devletleri ikna edecek nitelikte yaklaşım sergilemişlerdir. Bir yanı uçurum olan ince bir yolda süreci tamamlayan mahkemeler iklim adaleti için oldukça yüksek beklentileri olan taraflar ile iklim acil eylem hareketini öteleyenler arasında orta yolu büyük oranda bulmuşlardır. Sonuç olarak, devletlerin artık iklim değişikliği ile ilgili yükümlülükleri inkar edilemeyecek bir hukuki zemine oturtulmuştur. Önümüzdeki yıllarda iklim davalarının gidişatı ile ilgili sorumluluk rejimine yönelik genel bir çerçeve oluşmuştur. Mahkeme salonları hem konuyla ilgili farkındalık oluşturmuş hem de mevcut ve gelecek nesillerin haklarını koruyan iklim adaleti ölçütlerini büyük oranda ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Advisory proceedings, International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/advisory-proceedings>> s.e.t. 5 Mart 2025

Agreement for the establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, 31 October 2021

Aksar Y, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II* (B. 6, Seçkin 2021)

Aljaghoub MM, *The Advisory Function of the International Court of Justice 1946-2005* (Springer 2006)

Amor-Jürgenssen T and Rodriguez-Orue JD, 'From Objectives to Obligations: Unpacking Key ICJ Questions on Climate Obligations' (Verfassungsblog, 30 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/from-objectives-to-obligations/>> s.e.t. 10 Nisan 2025

Arato J and Uriburu J, 'Treaty and Custom in the ICJ's Climate Change Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 July

2025) <<https://www.ejiltalk.org/treaty-and-custom-in-the-icjs-climate-change-opinion/>> s.e.t. 17 Ağustos 2025

Banuelos JAC and Tigre MA, ‘The ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 3)’ (Climate Law: Sabin Center Blog, 12 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/12/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearing-part-3/>> s.e.t. 21 Mart 2025

— ‘The ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 1)’ (Climate Law: Sabin Center Blog, 10 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/10/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-1/>> s.e.t. 21 Mart 2025

— ‘The ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 2)’ (Climate Law: Sabin Center Blog, 11 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/11/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-2/>> s.e.t. 8 Nisan 2025

Blattner CE, ‘Beyond Territoriality: Symposium on Jurisdictional “Hooks” for (Extraterritorial) Human Rights Obligations - Post Agostinho Learning Moments for Extraterritorial Jurisdiction in Human Rights Law, Using a Public International Law Perspective’ (Opinio Juris, 30 April 2024) <<https://opiniojuris.org/2024/04/30/beyond-territoriality-symposium-on-jurisdictional-hooks-for-extraterritorial-human-rights-obligations-post-agostinho-learning-moments-for-extraterritorial-jurisdiction-in-human/>> s.e.t. 9 Nisan 2025

Bodansky D, ‘The Role of the International Court of Justice in Addressing Climate Change: Some Preliminary Reflections’ (2017) 49 Arizona State Law Journal 689

Burri T, ‘The ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change: A Data Analysis of Participants’ Submissions’ (2024) 28 (10) American Society of International Law Insights 1

Candoğan G, ‘ITLOS (Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi) İklim Değişikliği Görüşünü Açıkladı; Sera Gazı Salımları Deniz Çevresinin

Kirlenmesidir’ (Üstad Dergisi, 21 Mayıs 2024)
<<https://ustaddergi.com.tr/itlos-iklim-degisikligi/>> s.e.t. 7 Şubat 2025

Careme v France App no. 7189/21 (AİHM, 9 Nisan 2024)

Cecanpınar H, *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi: Usul Ve Pratik* (B. 1, Adalet 2023)

Center for International Environmental Law, ‘The Era of Climate Impunity is Over- By Order of the World’s Highest Court’ (Press Room, 23 July 2025)
<<https://www.ciel.org/news/icj-climate-opinion-ends-fossil-fuel-impunity/#:~:text=Press%20Room-,The%20Era%20of%20Climate%20Impunity%20is%20Over%E2%80%94%20By%20Order%20of,the%20impacts%20of%20climate%20change.>>
s.e.t. 31 Temmuz 2025

Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v Nicaragua), Compensation, Judgment, I.C.J. Reports 2018 15

Charter of the United Nations, 1945

Cheigh E, ‘Understanding Stringent Due Diligence in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change’ (2024) 54 (11) Environmental Law Reporter 10924

Chiara Sacchi ve diğerleri v Argentina (UN Committee on the Rights of the Child, 8 October 2021)

Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘About COSIS’ <<https://www.cosis-ccil.org/about>> s.e.t. 30 Ocak 2025

Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘Cosis 2022 Annual Report’ October 2022 1

De Spiegeleir A, ‘The Ruling and the Mirror: The ICJ’s Climate Change Advisory Opinion as Institutional Self-Portrait’ (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/the-ruling-and-the-mirror/>> s.e.t. 12 Ağustos 2025

Desierto D, “‘Stringent Due Diligence’, Duties of Cooperation and Assistance to Climate Vulnerable States, and the Selective Integration of External Rules in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and International Law’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 3 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/stringent-due-diligence-duties-of-cooperation-and-assistance-to-climate-vulnerable-states-and-the-selective-integration-of->

external-rules-in-the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change-and-inte/>
s.e.t. 18 Şubat 2025

Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Mauritius and Maldives in the Indian Ocean (Mauritius v Maldives) (Preliminary Objections, Judgement of 28 January 2021)

Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries 2001

Duarte Agostinho ve diğerleri v Portugal ve diğerleri App no. 39371/20 (AİHM, 9 Nisan 2024)

Duncan N, ‘Caribbean leaders hail ICJ climate ruling as ‘historic’ win for small island states’ (Guardian, 25 July 2025) <<https://www.theguardian.com/world/2025/jul/25/caribbean-leaders-hail-icj-climate-ruling-as-historic-win-for-small-island-states>> s.e.t. 31 Temmuz 2025

Dunne D, Gabbatiss J and Lempriere M, ‘The highest court of the UN has issued a landmark “advisory opinion” stating that nations can be held legally accountable for their greenhouse-gas emissions.’ (Carbon Brief, 25 July 2025) <<https://www.carbonbrief.org/icj-what-the-world-courts-landmark-opinion-means-for-climate-change/>> s.e.t. 17 Ağustos 2025

Elmahmoud K, ‘The ITLOS Advisory Opinion: Human Rights as a Withered Branch of International Law?’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/the-itlos-advisory-opinion-human-rights-as-a-withered-branch-of-international-law/>> s.e.t. 23 Şubat 2025

Forum Communiqué, Fiftieth Pacific Islands Forum, Funafuti- Tuvalu, 13-16 August 2019

Freestone D, Barnes R and Akhavan A, ‘Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law’ (2022) 37 (1) International Journal of Marine and Coastal Law 166

Guilfoyle D, ‘Corrected Oral Evidence: UNCLOS: Fit for Purpose in the 21st Century?’ (24 November 2021) International Relations and Defence Committee- House of Lords 1

Guo J, Wanqiang Li and Haoyu Tian, ‘The climate advisory opinion: A medicine with side-effects?’ (2023) 156 Marine Policy 1

Hajyahia A, 'ICJ Delivers Unanimous Advisory Opinion on States' Climate Change Obligations' (American Society of International Law, 24 July 2025) <<https://www.asil.org/ILIB/icj-delivers-unanimous-advisory-opinion-states%E2%80%99-climate-change-obligations>> s.e.t. 30 Temmuz 2025

Heri C, 'Human Rights in the ICJ's Climate Opinion: A Comparative Evaluation' (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/human-rights-in-the-icjs-climate-opinion/>> s.e.t. 17 Ağustos 2025

Holst RJR, 'Taking the Current When It Serves: Prospects and Challenges for an ITLOS Advisory Opinion on Oceans and Climate Change' (2023) 32 (2) Review of European, Comparative & International Environmental Law 217

Hulme M, 'On the Origin of 'the Greenhouse Effect': John Tyndall's 1859 Interrogation of Nature' (2009) 64 (5) Weather 121

Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion AO-32/25, Requested by the Republic of Chile and the Republic of Colombia Climate Emergency and Human Rights, 29 May 2025

Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion OC-23/17, Requested by the Republic of Colombia, 15 November 2017

Inter-American Court of Human Rights, Request for an Advisory Opinion on the Climate Emergency and Human Rights Submitted to the Inter-American Court of Human Rights by the Republic of Colombia and the Republic of Chile, 9 January 2023

International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Advisory Opinion, 23 July 2025

International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Other Documents <<https://www.icj-cij.org/case/187/other-documents>> s.e.t. 20 Mart 2025

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 13 December 2024, CR 2024/54

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/35

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/40

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 10 December 2024, CR 2024/48

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/38

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/39

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 6 December 2024, CR 2024/43

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/36

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/37

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 11 December 2024, CR 2024/49

International Tribunal for the Law of the Sea, 'International Agreements Conferring Jurisdiction on the Tribunal' (List of Agreements) <<https://www.itlos.org/en/main/jurisdiction/international-agreements-conferring-jurisdiction-on-the-tribunal/>> s.e.t. 30 Ocak 2025

İneli Ciğer M, *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlkesi* (B. 1, Yetkin 2022)

Jahn J and Letsch M, 'Progress through disruption? What role for the ICJ in the Advisory Opinion on Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 22 January 2025)

<<https://www.ejiltalk.org/progress-through-disruption-what-role-for-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 7 Nisan 2025

Konuk Sommer B, ‘Çevre ve İnsan Hakları İlişkinine Yeni Bir Yaklaşım: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi’nin Oc-23/17 Sayılı Tavsiye Görüşü’ (2020) 11(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 384

Kuran S and Gülçür A, ‘Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi’nin Danışma Görüşü Vermeye İlişkin Yargı Yetkisi’ (2018) 24 (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997

Lando M, The Advisory Jurisdiction of the International Tribunal for the Law of the Sea: Comments on the Request for an Advisory Opinion Submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission (2016) 29 (2) Leiden Journal of International Law 441

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, 136

Longo A, ‘Beyond Climate Change Obligations: Which Lessons from the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and Ocean Acidification for the Progressive Development of the Law of the Sea?’ (2025) 27 International Community Law Review 112

Loughman B, Prime Minister of Vanuatu in United Nations General Debate, 76th Session on 25 September 2021
<<https://webtv.un.org/en/asset/k1g/k1grmwnykh>> s.e.t. 13 Mart 2025

Mansoor A, ‘The International Tribunal for the Law of the Sea Advisory Opinion on Climate Change and International Law’ (2024) 8 RSIL (Research Society of International Law) Law Review 172

Mayer B, ‘International Advisory Proceedings on Climate Change’ (2023) 44 (1) Michigan Journal of International Law 41

McVey M and Savaresi A, ‘The ICJ Advisory Opinion on Climate Change: A Business and Human Rights Perspective’ (Opinio Juris, 4 August 2025)
<<https://opiniojuris.org/2025/08/04/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change-a-business-and-human-rights-perspective/>> s.e.t. 6 Ağustos 2025

Mingozi PC, ‘The Contribution of itlos to Fight Climate Change: Prospects and Challenges of the Cosis Request for an Advisory Opinion’ (2023) 3 (2) The Italian Review of International and Comparative Law 306

Miron A, ‘COSIS Request for an Advisory Opinion: A Poisoned Apple for the ITLOS?’ (2023) 38 (2) International Journal of Marine and Coastal Law 1

Ndiaye TM, ‘The Advisory Function of the International Tribunal for the Law of the Sea’ (2010) 9 (3) Chinese Journal of International Law Pages 565

Oral N, ‘ICJ Climate Change Advisory Opinion: Noteworthy Trends’ (International Institute for Sustainable Development- Sustainable Development Goals Knowledge Hub, 12 February 2025) <<https://sdg.iisd.org/commentary/guest-articles/icj-climate-change-advisory-opinion-noteworthy-trends/>> s.e.t. 16 Mart 2025

Ozanoğlu O ve Sabuncu TB, ‘Uluslararası Adalet Divanı’ndan Tarihi İklim Kararı:Devletlerin Sera Gazı Emisyonlarına Karşı Yasal Yükümlülükleri Netleşti’ (Doğal Hayatı Koruma Vakfı Blog, 30 Temmuz 2025) <<https://www.wwf.org.tr/?16320/uluslararasi-adalet-divani-tarihi-iklim-kararlari-netlesti>> s.e.t. 11 Ağustos 2025

Özkerim Güner N, *İklim Değişikliği Nedeniyle Devletlerin Sorumluluğu* (B. 1, 2018 Yetkin)

Paddeu F and Jackson M, ‘State Responsibility in the ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 25 July 2025) <<https://www.ejiltalk.org/state-responsibility-in-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 30 Temmuz 2025

Paris Agreement, 2015

Peel J, ‘Unlocking UNCLOS: How the ITLOS Advisory Opinion Delivers a Holistic Vision of Climate-relevant International Law’(Climate Law: Sabin Center Blog, 24 May 2024) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2024/05/24/unlocking-unclos-how-the-itlos-advisory-opinion-delivers-a-holistic-vision-of-climate-relevant-international-law/>> s.e.t. 26 Mart 2025

Pezzano L, ‘Obligations Erga Omnes and Climate Change: Reflections on the ICJ Advisory Opinion’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 8 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/obligations->

erga-omnes-and-climate-change-reflections-on-the-icj-advisory-opinion/>
s.e.t. 19 Ağustos 2025

Platt GN, 'The Carbon Dioxide Theory of Climate Change' (1956) 8 (2) Tellus
140

Prost M, 'Disaster Passing as Miracle? A Critical Take on the ICJ's Climate
Advisory Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International
Law, 14 August 2025) <[https://www.ejiltalk.org/disaster-passing-as-miracle-
a-critical-take-on-the-icjs-climate-advisory-opinion/](https://www.ejiltalk.org/disaster-passing-as-miracle-a-critical-take-on-the-icjs-climate-advisory-opinion/)> s.e.t. 18 Ağustos 2025

Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v Uruguay), Judgment, I.C.J.
Reports 2010, 14

Rao T, Segger MCC and Gehring M, 'The Advisory Opinion Could Reshape
Global Climate Governance' (Verfassungsblog, 7 December 2024)
<[https://verfassungsblog.de/the-advisory-opinion-could-reshape-global-
climate-governance/](https://verfassungsblog.de/the-advisory-opinion-could-reshape-global-climate-governance/)> s.e.t. 9 Nisan 2025

Reçber S, 'Uluslararası Adalet Divanı'nın Uluslararası Çevre Hukukuna Katkısı
Ve Pulp Mills Kararının Değerlendirilmesi' (2024) 26 (2) Dokuz Eylül
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1535

Reetz NS, 'State Responsibility and the ICJ's Advisory Opinion on Climate
Change: One Step at a Time' (Climate Law: Sabin Center Blog, 7 August
2025) <[https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/07/state-
responsibility-and-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-one-step-at-
a-time/](https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/07/state-responsibility-and-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-one-step-at-a-time/)> s.e.t. 13 Ağustos 2025

Request for Advisory Opinion submitted by the Sub-Regional Fisheries
Commission, Advisory Opinion, 2 April 2015, ITLOS Reports 2015, 4

Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the
Obligations of States in respect of Climate Change, 12 April 2023

Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island
States on Climate Change and International Law, Request, 12 December 2022

Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island
States on Climate Change and International Law, Advisory Opinion,
International Tribunal for Law of the Sea, 21 May 2024

Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area,
Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, 10

- Rocha A, 'States' Extraterritorial Jurisdiction for Climate-Related Impacts' (Verfassungsblog, 12 April 2024) <<https://verfassungsblog.de/states-extraterritorial-jurisdiction-for-climate-related-impacts/>> s.e.t. 8 Nisan 2025
- Ruys T and Soete A, 'Creeping' Advisory Jurisdiction of International Courts and Tribunals? The Case of the International Tribunal for the Law of the Sea (2016) 29 (1) Leiden Journal of International Law 155
- Sabin Center for Climate Change Law, 'Climate Change Litigation Databases' <<https://climatecasechart.com/>> s.e.t. 17 Nisan 2025
- Sands PJ, 'Climate Change and the Rule of Law' (2016) 28 (1) Journal of Environmental Law 19-35
- Scott DM, 'Time and Temporality before the ICJ in the Advisory Opinion on Obligations of States in respect of Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 February 2025) <<https://www.ejiltalk.org/time-and-temporality-before-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-obligations-of-states-in-respect-of-climate-change/>> s.e.t. 10 Nisan 2025
- Seneviratne K, 'University Project was Catalyst for Key UN Climate Vote' (University World News: The Global Window on Higher Education) <<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20230405084811458>> s.e.t. 9 Mart 2025
- Setzer J and Higham C, 'Global Trends in Climate Change Litigation: 2024 Snapshot' (2024) London School of Economics and Political Science Policy Report 1
- 'Global Trends in Climate Change Litigation:2022 Snapshot' (2022) London School of Economics and Political Science Policy Report 1
- Silverman-Roati K and Bönnemann M, 'The ITLOS Advisory Opinion on Climate Change: An Introduction into the Joint Blog Symposium' (Verfassungsblog, 22 May 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change/>> s.e.t. 15 Şubat 2025
- Statute of International Tribunal for the Law of the Sea, 1982
- Tanaka Y, 'The Role of an Advisory Opinion of ITLOS in Addressing Climate Change: Some Preliminary Considerations on Jurisdiction and Admissibility' (2023) 32 (2) Review of European, Comparative and International Environmental Law 206

The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/21, 25 April 2023

The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/44, 9 August 2023

The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/75, 19 December 2023

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/49, 31 May 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/61, 16 August 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/76, 2 December 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/81, 13 December 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2025/32, 7 July 2025

The International Union for Conservation of Nature, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Principle of Sustainable Development in View of the Needs of Future Generations, 1-10 September 2016, IUCN Doc WCC-2016-Res-079-EN

Tigre MA, 'It Is (Finally) Time for and Advisory Opinion on Climate Change: Challenges and Opportunities on a Trio of Initiatives' (2024) 17 (3) Charleston Law Review 623

Tigre MA, Martini C, Cohen M and Rocha A, 'A Panoply of Consequences? Remedies and Reparations in the ICJ's Climate Opinion' (Climate Law: Sabin Center Blog, 13 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/13/a-panoply-of-consequences-remedies-and-reparations-in-the-icjs-climate-opinion/>> s.e.t. 15 Ağustos 2025

Turgut N, 'İhtiyat İlkesi' (1996) 45 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67

Tütüncü AN, 'Milletlerarası Hukuk Komisyonu'nun 53'üncü Oturumunda Kabul Edilen 2001 Tarihli Taslak Çerçevesinde Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zararın Önlenmesi Sorununa Bir Bakış' (2011) 22 (2) Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 889-948

Udell J and Tan F, 'New Standards in Government Framework Litigation: Legal Implications of the ICJ Advisory Opinion on Climate Change' (Climate Law: Sabin Center Blog, 5 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/05/new-standards->

in-government-framework-litigation-legal-implications-of-the-icj-advisory-opinion-on-climate-change/> s.e.t. 7 Ağustos 2025

United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992

United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982

United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992

United Nations General Assembly, Protection of global climate for present and future generations of mankind: resolution adopted by the General Assembly, 70th plenary meeting, 6 December 1988, UN Doc A/RES/43/53

United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 1 March 2023, UN Doc A/77/L.58

United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Resolution adopted by the General Assembly on 29 March 2023- Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 4 April 2023, UN Doc A/RES/77/276

United Nations General Assembly, Sixty-sixth session, 16th plenary meeting, 22 September 2011, UN Doc. A/66/PV.16, 27

United Nations News: Global Perspective Human Stories, 'Palau Seeks UN World Court Opinion on Damage Caused by Greenhouse Gases' <<https://news.un.org/en/story/2011/09/388202>> s.e.t. 9 Mart 2025

United Nations, Conference of the Parties, Report of the Conference of the Parties on its twenty-eighth session, held in the United Arab Emirates from 30 November to 13 December 2023, Decision 2/CP.28 Santiago Network for Averting, Minimizing and Addressing Loss and Damage Associated with the Adverse Effects of Climate Change under the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts, UNFCCC Doc FCCC/CP/2023/11/Add.1

United Nations, United Nations Framework Convention on Climate Change, Bali Action Plan, Report of the Conference of the Parties on its thirteenth session, 3- 15 December 2007, 14 March 2008, UN Doc FCCC/CP/2007/6/Add.1, 3

Urgenda Foundation v The Netherlands [2015] HAZA C/09/00456689 (24 June 2015); aff'd (9 October 2018) (District Court of the Hague, and The Hague Court of Appeal (on appeal)) (affirmed by the Supreme Court, 20 December 2019)

Ünal E, 'Uluslararası ve Ulusal Mahkeme Kararları Işığında İklim İçtihadının Gelişimi' (2024) 3 (6) Çevre, Şehir ve İklim Dergisi 168

Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve diğerleri v Switzerland App no. 53600/20 (AIHM, 9 Nisan 2024)

Wewerinke-Singh M and Viñuales JE, 'The Great Reset: The ICJ Reframes the Conduct Responsible for Climate Change Through the Prism of Internationally Wrongful Acts' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 4 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/the-great-reset-the-icj-reframes-the-conduct-responsible-for-climate-change-through-the-prism-of-internationally-wrongful-acts/>> s.e.t. 6 Ağustos 2025

Yau SM, 'Complicity for Wrongful Greenhouse Gas Emissions as a Form of Extraterritorial State Responsibility for Climate Change' (2024) 9 Environmental Law and Practice Review 191

-Çeviri / Translation-

STATES' OBLIGATIONS ON CLIMATE CHANGE IN INTERNATIONAL COURT ADVISORY OPINIONS: HOPE IN THE FACE OF ADVERSITY*

*ULUSLARARASI MAHKEMELERİN DANIŞMA GÖRÜŞLERİNDE
DEVLETLERİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ:
ZORLUĞA KARŞI UMUT*

Res. Asst. Dr. Yeşim YILDIZ**

ABSTRACT

The balance of nature has been disrupted by human activity, and the resulting damage has led to the problem of climate change. Climate change, long ignored, has now become a matter requiring urgent attention. Action has been taken to halt this negative trend. While relevant legal regulations are being developed, legal proceedings are ongoing. This study was conceived in response to this urgent need. This study will examine the stances taken by both the International Tribunal for the Law of the Sea and the International Court of Justice regarding the obligations of states related to the climate emergency. The study aims to determine the impact of advisory opinions of international courts on states' obligations related to climate change on states' efforts to conflict climate change. The study utilizes studies and documents from the International Tribunal for the

* Research Article, Received: 23.05.2025 / Accepted: 25.09.2025.

The DOI Number: 10.64199/dehukamder.1704695.

Declarations

Copyright: All kinds of publication, printing, reproduction and distribution rights of the article belong to DEHUKAMDER (Ankara University National Center for the Sea and Maritime Law Journal of the Sea and Maritime Law). The scientific, ethical and legal responsibility of the article belongs to the authors.

Ethical Statement: The author(s) declare that the preparation of this article is in accordance with ethical rules.

Conflict of Interest Declaration: The author(s) have no conflict of interest to declare.

Declaration of Support and Acknowledgement: None.

** Sakarya University Faculty of Law, Department of International Law
(yesimyildiz@sakarya.edu.tr) (ORCID: 0000-0002-4428-6763).

Law of the Sea and the International Court of Justice, as well as relevant literature on the subject. These courts responded positively to the advisory opinions and addressed the issue in considerable detail. As a result of the study, it is envisaged that advisory opinions will be cornerstones for climate change law and will make significant contributions to the development of climate change law.

Keywords: •Climate Change •Climate Change Advisory Opinion •Climate Change Trials •International Court of Justice •International Tribunal for the Law of the Sea

ÖZ

Doğanın dengesi insan eliyle bozulmuş ve gerçekleştirilen tahribatlar iklim değişikliği sorununa sebep olmuştur. Uzunca bir süre görmezden gelinen iklim değişikliği artık acil olarak ele alınması gereken konulardan biri olmuştur. Olumsuz yöndeki gidişatı durdurmak için harekete geçilmiştir. Bir yandan konuyla ilgili hukuki düzenlemeler yapılırken diğer yandan yargılamalar devam etmektedir. Bu çalışma da söz konusu acil ihtiyaca istinaden ortaya çıkmıştır. Çalışmada, hem Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin hem de Uluslararası Adalet Divanı'nın iklim acil durumuyla ilgili devletlerin yükümlülüklerine ilişkin sergilediği duruş ele alınacaktır. Çalışmanın amacı; uluslararası mahkemelerin devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülükleri hakkındaki danışma görüşlerinin devletlerin iklim değişikliğiyle mücadelesine olan etkilerinin tayin edilmesidir. Çalışmada, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın incelemeleri ve dökümanlarının yanı sıra konuyla ilgili literatürden faydalanılmıştır. Söz konusu mahkemeler danışma görüşlerine olumlu yanıt vererek konuyu oldukça detaylı bir biçimde ele almışlardır. Çalışmanın sonucunda, danışma görüşlerinin iklim değişikliği hukuku için mihenk taşları olduğu ve iklim değişikliği hukukunun gelişmesine çok önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: •İklim Değişikliği •İklim Değişikliği Danışma Görüşü •İklim Değişikliği Yargılamaları •Uluslararası Adalet Divanı •Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi

INTRODUCTION

The discovery that carbon can trap heat dates back to the 1850s,¹ while the claim that this would lead to climate change by raising average temperatures dates back to the 1950s.² However, it took many years for states to become more aware³ of

¹ Mike Hulme, 'On the Origin of 'the Greenhouse Effect': John Tyndall's 1859 Interrogation of Nature' (2009) 64 (5) Weather 121, 121.

² Gilbert Norman Plass, 'The Carbon Dioxide Theory of Climate Change' (1956) 8 (2) Tellus 140, 140.

³ United Nations General Assembly, Protection of global climate for present and future generations of mankind: resolution adopted by the General Assembly, 70th plenary meeting, 6 December 1988, UN Doc A/RES/43/53.

the environment⁴ and climate change. At this point, mitigating the negative effects of climate change has been included in the emergency action plans of governments.⁵ The United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), adopted at the 1992 United Nations (UN) Conference on Environment and Development,⁶ and entered into force in 1994, encourages signatory states to reduce greenhouse gas emissions and protect greenhouse gas sinks.⁷

States have adopted the 1997 Kyoto Protocol⁸ and the 2015 Paris Agreement⁹ to achieve the objectives of the UNFCCC. In this regard, countries have committed to striving to keep the global temperature increase below 2°C and, if possible, limit the temperature increase to 1.5°C above pre-industrial levels¹⁰ and have set targets to reduce greenhouse gas emissions to the lowest possible level, aiming to achieve net-zero emissions by the second half of this century.¹¹ However, regulatory tools to ensure the achievement of these targets have not been clearly defined.¹² Therefore, mechanisms that prioritize the obligations of states are needed for them to achieve their climate change goals. The most effective mechanisms to meet this need have been both domestic and international courts.¹³ Thus, pressure on states has increased.¹⁴

⁴ United Nations, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972, UN Doc A/CONF.48/14/Rev.1.

⁵ United Nations, United Nations Framework Convention on Climate Change, Bali Action Plan, Report of the Conference of the Parties on its thirteenth session, 3- 15 December 2007, 14 March 2008, UN Doc FCCC/CP/2007/6/Add.1, 3.

⁶ United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992.

⁷ *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1992.

⁸ *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1997.

⁹ *Paris Agreement*, 2015.

¹⁰ *ibid* 2 (1)(a) article.

¹¹ *ibid* 4. article.

¹² United Nations General Assembly, Sixty-sixth session, 16th plenary meeting, 22 September 2011, UN Doc. A/66/PV.16, 27.

¹³ Sabin Center for Climate Change Law, 'Climate Change Litigation Databases' <<https://climatecasechart.com/>> accessed 17 April 2025.

¹⁴ *Chiara Sacchi and others v Argentina* (UN Committee on the Rights of the Child, 8 October 2021); Maria Antonia Tigre, 'It Is (Finally) Time for and Advisory Opinion on Climate Change: Challenges and Opportunities on a Trio of Initiatives' (2024) 17 (3) *Charleston Law Review* 623, 625; *Urgenda Foundation v The Netherlands* [2015] HAZA C/09/00456689 (24 June 2015); *aff'd* (9 October 2018) (District Court of the Hague, and The Hague Court of

Until recently, climate change has not been discussed in international courts. However, in recent years, calls for climate justice have begun to be heard in both international human rights courts and international courts.¹⁵ The study will examine the advisory opinions issued by the International Tribunal for the Law of the Sea and the International Court of Justice, which constitute an important source of international law and play a prominent role in determining the responsibilities of states.¹⁶ It will provide information on the legal framework of the obligations imposed on states regarding climate change. The human rights dimension has not been included as it requires separate consideration. The review will address the impact of the consultation opinions on climate change, and the work will be concluded in line with the expectations following the opinions.

I. THE ADVISORY OPINION OF THE INTERNATIONAL TRIBUNAL FOR THE LAW OF THE SEA ON THE OBLIGATIONS OF STATES IN RESPECT OF CLIMATE CHANGE

The International Tribunal for the Law of the Sea (ITLOS), acting as the court for the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), which is the most comprehensive and detailed regulation adopted by the international community to date,¹⁷ performs its duties in respect of both

Appeal (on appeal)) (affirmed by the Supreme Court, 20 December 2019); *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v Switzerland* App no. 53600/20 (AİHM, 9 April 2024).

¹⁵ Inter-American Court of Human Rights, Request for an Advisory Opinion on the Climate Emergency and Human Rights Submitted to the Inter-American Court of Human Rights by the Republic of Colombia and the Republic of Chile, 9 January 2023; Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change, 12 April 2023; Judgements/Decisions of the European Court of Human Rights (*Careme v France* App no. 7189/21 (AİHM, 9 April 2024); *Duarte Agostinho and Others v Portugal and Others* App no. 39371/20 (AİHM, 9 April 2024); *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v Switzerland* (n 14)); Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Advisory Opinion, International Tribunal for Law of the Sea, 21 May 2024; Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion AO-32/25, Requested by the Republic of Chile and the Republic of Colombia Climate Emergency and Human Rights, 29 May 2025; International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Advisory Opinion, 23 July 2025.

¹⁶ In line with the purpose of the study, the decisions examined are limited to the current decisions of international courts, which have a greater ability to shape international policy, rather than all decisions issued by courts on the subject.

¹⁷ Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II* (6th edn, Seçkin 2021) 32.

UNCLOS and other treaties that grant it authority.¹⁸ The detailed nature of the provisions governing the Tribunal's jurisdiction has enabled the ITLOS to move more swiftly when compared to the difficulties faced by the aforementioned Human Rights Courts in addressing climate change through specific rights. However, the Tribunal's authority to issue advisory opinions is regulated in the UNCLOS and the Statute of the Tribunal within the framework of the Seabed Disputes Division.¹⁹ However, despite this restrictive provision in UNCLOS and the Statute of the Tribunal, Article 138 of the Rules of Procedure of the Tribunal stipulates that the Tribunal may give an advisory opinion on a legal question if an international agreement relating to the objectives of the Convention specifically permits an application to the Tribunal for an advisory opinion. At the same time, Article 21 of the Statute of the Tribunal states that the Tribunal's jurisdiction covers all disputes submitted to it in accordance with the Convention, all applications, and all matters specifically provided for in any other agreement conferring jurisdiction on the Tribunal. This situation has created a duality regarding the Tribunal's ability to give advisory opinions.²⁰

Since the Tribunal's initial advisory opinion was directed to the Seabed Disputes Division, there has been no opportunity to resolve this duality.²¹ However, the Convention, which permits the Subregional Fisheries Commission to apply to its own organs, the Ministers' Conference and the Permanent Secretary, for an advisory opinion from ITLOS, thereby authorizing ITLOS²² the Tribunal found a way to overcome this obstacle in 2015 by referring to "all matters specifically provided for in any other agreement conferring jurisdiction upon it" and issued its first advisory opinion.²³ Thus, the winning side of the duality has been that the Tribunal can provide advisory opinions not only specifically within the Seabed Disputes Division but also in its own capacity.²⁴ Thus, the Tribunal has

¹⁸ Hilal Cecanpınar, *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi: Usul Ve Pratik* (1st edn, Adalet 2023) 65-82.

¹⁹ *United Nations Convention on the Law of the Sea*, 1982, 159 ve 191. Madde; *Statute of International Tribunal for the Law of the Sea*, 1982, 40. madde.

²⁰ Selami Kuran and Abdulkadir Gülçür, 'Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Danışma Görüşü Vermeye İlişkin Yargı Yetkisi' (2018) 24 (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1, 2-3.

²¹ Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, 10.

²² Cecanpınar (n 18) 73.

²³ Request for Advisory Opinion submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission, Advisory Opinion, 2 April 2015, ITLOS Reports 2015, 4, para. 54-58.

²⁴ Kuran and Gülçür (n 20) 14.

opted for a liberal stance on issuing advisory opinions. This stance has reassured some states affected by climate change, and opinions have been requested from the Tribunal.²⁵ The Tribunal concluded the eagerly awaited request on May 21, 2024.²⁶ In this regard, the Tribunal's approach to the matter will be examined in detail below.

1. Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law

Island states, which contribute the least to the problem of climate change but face the greatest burden, including extreme weather events, coral bleaching, loss of marine biodiversity through fishing, and the risk of state collapse, have decided to take collective action in the face of this existential threat and international inaction.²⁷ In this context, on the eve of the 2021 United Nations Climate Change Conference, they decided to establish the Commission on Small Island States on Climate Change and International Law (COSIS) and concluded an Agreement.²⁸

According to Article 1(3) of the Agreement:

“The mandate of the Commission shall to be promote and contribute to the definition, implementation, and progressive development of rules and principles of international law concerning climate change, including, but not limited to, the obligations of States relating to the protection and preservation of the marine environment and their responsibility for injuries arising from internationally wrongful acts in respect of the breach of such obligations.”

Again, article 2(2) of the Agreement is as follows:

“Having regard to the fundamental importance of oceans as sinks and reservoirs of greenhouse gases and the direct relevance of the marine environment to the adverse effects of climate change on Small Island Developing States, the Commission shall be authorized to request advisory opinions from the International Tribunal for the Law of the Sea (“ITLOS”)

²⁵ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Request, 12 December 2022.

²⁶ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15).

²⁷ Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘About COSIS’ <<https://www.cosis-ccil.org/about>> accessed 30 January 2025.

²⁸ Agreement for the establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, 31 October 2021, Antigua and Barbuda and Tuvalu were the founders of the Agreement, and subsequently Palau, Niue, Vanuatu and Saint Lucia became parties, respectively.

on any legal question within the scope of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea; consistent with Article 21 of the ITLOS Statute and Article 138 of its Rules.”

As can be seen, the Agreement specifically grants authority to the ITLOS, and the Tribunal’s jurisdiction falls within the scope of the ITLOS’s authority, as it covers all disputes submitted to it under the Agreement, all applications, and all matters specifically mentioned in any other agreement granting jurisdiction to the Tribunal.²⁹

Based on these authorizations, the Commission decided at its third meeting held on August 26, 2022, to request an advisory opinion from the ITLOS by unanimous vote of its members.³⁰ Accordingly:

“States Parties to the UNCLOS, including those covered under Chapter XII; i) Prevent, reduce, and control marine environmental pollution related to harmful effects caused by or likely to be caused by climate change, including ocean warming, sea level rise, and ocean acidification resulting from anthropogenic greenhouse gas emissions released into the atmosphere; and ii) to clarify what specific obligations exist to protect and preserve the marine environment from the effects of climate change, including ocean warming, sea level rise, and ocean acidification.”³¹

Considering that most climate change lawsuits are initiated, encouraged, and supported by non-governmental organizations (NGOs), activists (including lawyers), and other civil society groups, it is clear that domestic courts are at the forefront, except for the recent lawsuits we have addressed in the context of our work on climate change.³² At the same time, the mechanism for applying to international courts, as mentioned in the ITLOS’s advisory opinion, has also been through the actors mentioned above and has not been initiated by states.³³ However, COSIS took a different approach and entered into an agreement solely

²⁹ International Tribunal for the Law of the Sea, ‘International Agreements Conferring Jurisdiction on the Tribunal’ (List of Agreements) <<https://www.itlos.org/en/main/jurisdiction/international-agreements-conferring-jurisdiction-on-the-tribunal/>> accessed 30 January 2025.

³⁰ Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘Cosis 2022 Annual Report’ October 2022 1, 15.

³¹ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 25) 2.

³² Joana Setzer and Catherine Higham, ‘Global Trends in Climate Change Litigation:2022 Snapshot’ (2022) London School of Economics and Political Science Policy Report 1, 9.

³³ Alina Miron, ‘COSIS Request for an Advisory Opinion: A Poisoned Apple for the ITLOS?’ (2023) 38 (2) International Journal of Marine and Coastal Law 1, 3.

to obtain an advisory opinion from ITLOS.³⁴ This move was prepared by lawyers well-informed about the liberal interpretation given by the ITLOS, mentioned above, regarding the request of the Subregional Fisheries Commission concerning its advisory authority.³⁵ Furthermore, it may encourage them to enter into a new agreement to seek an advisory opinion from the ITLOS on a matter covered by an agreement that does not grant such jurisdiction to states.³⁶

Given the lack of a clear legal basis for the Court's authority to issue advisory opinions in UNCLOS, concerns have been raised about the risk of the legitimacy of future ITLOS advisory opinions being questioned.³⁷ However, bringing these issues to the fore through applications has also been one of the best ways not only to provide legal guidance but also to exert a certain amount of moral pressure on states to take these questions more seriously.³⁸ Ultimately, although not in the same legal capacity, ITLOS has the authority to issue advisory opinions, similar to the International Court of Justice (ICJ). It is reasonable for ITLOS, like the ICJ, to reject a request only if compelling reasons exist, without considering the underlying reasons and arguments behind the request.³⁹ However, given the structure of COSIS, the scope of its advisory authority under the Agreement, and the fact that states are not involved in preparing the draft questions submitted to the Tribunal, the Tribunal was expected to provide a substantive response to the admissibility claims when determining its authority in its advisory opinion.⁴⁰ Although COSIS's request has been likened to a poisoned apple,⁴¹ the reasoning behind the request is commendable and has made it possible to obtain a highly detailed advisory opinion from an international court on climate change.

³⁴ *ibid* 4.

³⁵ David Freestone, Richard Barnes and Payam Akhavan, 'Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law' (2022) 37 (1) *International Journal of Marine and Coastal Law* 166, 175-178.

³⁶ Yoshifumi Tanaka, 'The Role of an Advisory Opinion of ITLOS in Addressing Climate Change: Some Preliminary Considerations on Jurisdiction and Admissibility' (2023) 32 (2) *Review of European, Comparative and International Environmental Law* 206, 211.

³⁷ Tigre (n 14) 638.

³⁸ Douglas Guilfoyle, 'Corrected Oral Evidence: UNCLOS: Fit for Purpose in the 21st Century?' (24 November 2021) *International Relations and Defence Committee- House of Lords* 1, 9.

³⁹ Tafsir Malick Ndiaye, 'The Advisory Function of the International Tribunal for the Law of the Sea' (2010) 9 (3) *Chinese Journal of International Law* Pages 565, 575.

⁴⁰ Miron (n 33) 21.

⁴¹ *ibid*.

2. The International Tribunal for the Law of the Sea's Assessment of the Advisory Opinion Requested by the Commission

In the Advisory Opinion requested by the ITLOS Small Island States Commission on Climate Change and International Law - hereinafter referred to as the Advisory Opinion - the Tribunal, while exceeding its jurisdiction, has indicated that it has jurisdiction in three areas, making frequent reference to the Advisory Opinion requested by the Subregional Fisheries Commission: i) All “disputes” submitted to the Tribunal under the Convention; ii) All ‘applications’ submitted to the Tribunal under the Convention; and iii) All “matters” specifically provided for in any other agreement conferring jurisdiction on the Tribunal.⁴² The Tribunal stated that the mere use of the term “all matters” does not in itself confer advisory jurisdiction on the Tribunal, but that such jurisdiction must be specifically provided for in the agreement. Pursuant to Article 21 of the Statute, the Tribunal noted that the “other agreement” by which the parties conferred such jurisdiction on the Tribunal was the “other agreement.” When the “other agreement” grants the Tribunal advisory jurisdiction, the Tribunal has the authority to exercise this jurisdiction in respect of “all matters” specifically provided for in the “other agreement.” Therefore, the substantive legal basis for the Tribunal’s advisory jurisdiction is Article 21 of the Statute and the COSIS Agreement.⁴³ The Tribunal determined that Article 138 of UNCLOS does not provide a legal basis for granting the Tribunal the authority to issue advisory opinions but rather establishes the preconditions for issuing advisory opinions. After a thorough examination, the Tribunal concluded that it has the authority to assess the request.⁴⁴

The Tribunal has also defined the limits of its discretion in providing advisory opinions. It has determined that the Small Island States Commission on Climate Change and International Law is competent to request such an opinion and that there is no reason why it should not provide an advisory opinion. Some have argued that the Commission did not seek guidance on its own conduct in this case, but rather sought clarity on the obligations of States Parties to the Convention regarding the protection and preservation of the marine

⁴² *Statute of International Tribunal for the Law of the Sea*, 21. Madde; Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 85.

⁴³ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 84-89.

⁴⁴ *ibid* para. 93-109.

environment, and that the request contained broad, abstract, and general questions, requiring the Tribunal to carefully consider the parameters of its judicial function. However, the Tribunal considered that the questions in the request were quite clear and specific, that sufficient information and evidence had been provided to support the findings, and, aware that climate change is recognized internationally as a common concern of humankind, interpreted and applied the provisions of the Convention, particularly its provisions on the protection and preservation of the marine environment, and other relevant rules of international law, to clarify and provide guidance on the specific obligations of the Contracting Parties to the Convention.⁴⁵

As can be seen, it would not be wrong to say that the Tribunal provided a substantial response to the admissibility claims. Instead of adopting the restrictive approach⁴⁶ of some authors regarding the provision of advisory opinions, the ITLOS chose to clarify the legal issues required by climate change for maritime law, opting not to narrowly interpret the advisory function⁴⁷ and continuing its path by striving to elevate it.⁴⁸ At the same time, while undertaking this expansion, it has also addressed the fundamental aspects that it was unable to detail sufficiently in the Advisory Opinion Requested by the Subregional Fisheries Commission, turning the situation into an opportunity.⁴⁹

After clarifying the issue of jurisdiction, the Tribunal addressed the scope of the legal issues to be applied and provided separate answers to the questions for

⁴⁵ *ibid* para. 110-122.

⁴⁶ Benoit Mayer, 'International Advisory Proceedings on Climate Change' (2023) 44 (1) *Michigan Journal of International Law* 41, 42; Massimo Lando, *The Advisory Jurisdiction of the International Tribunal for the Law of the Sea: Comments on the Request for an Advisory Opinion Submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission* (2016) 29 (2) *Leiden Journal of International Law* 441, 441; Rozemarijn J. Roland Holst, 'Taking the Current When It Serves: Prospects and Challenges for an ITLOS Advisory Opinion on Oceans and Climate Change' (2023) 32 (2) *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 217, 217-218; Tanaka (n 36) 208; Tom Ruys and Anemoon Soete, 'Creeping' Advisory Jurisdiction of International Courts and Tribunals? The Case of the International Tribunal for the Law of the Sea (2016) 29 (1) *Leiden Journal of International Law* 155, 155.

⁴⁷ Ndiaye (n 39) 581-582; Tigre (n 14) 722.

⁴⁸ Miron (n 33) 21.

⁴⁹ Pierre Clement Mingozi, 'The Contribution of itlos to Fight Climate Change: Prospects and Challenges of the Cosis Request for an Advisory Opinion' (2023) 3 (2) *The Italian Review of International and Comparative Law* 306, 323-324.

which advisory opinions were requested.⁵⁰ The Tribunal found that the first question referred to the obligations under the Convention to prevent, reduce, and control marine pollution resulting from or likely to result from the adverse effects of climate change and ocean acidification caused by anthropogenic greenhouse gas emissions, but that it was framed on the assumption that these obligations necessarily apply to climate change and ocean acidification, and therefore examined this assumption first.⁵¹ ITLOS has identified three cumulative criteria for an act to constitute pollution of the marine environment as defined in the Convention: i) it must involve a substance or energy; ii) this substance or energy must be introduced into the marine environment directly or indirectly by humans; and iii) such introduction must cause or be likely to cause harmful effects.⁵² The Tribunal, which examined the criteria in question in considerable detail,⁵³ concluded that anthropogenic greenhouse gas emissions cause pollution of the marine environment.⁵⁴

ITLOS examined in considerable detail the specific obligations of the contracting states to prevent, reduce, and control pollution of the marine environment.⁵⁵ The Tribunal concluded that the Contracting States to the Convention have “special obligations to take all necessary measures” to prevent, reduce, and control marine pollution caused by anthropogenic greenhouse gas emissions, in accordance with Article 194/1, and to harmonize their policies in this regard. The Tribunal concluded that the standard of this obligation is “strict, “ given the high risk of serious and irreversible damage to the marine environment caused by such emissions.⁵⁶ ITLOS also noted that Article 194(2) imposes a specific obligation on the Contracting Parties in the context of transboundary pollution, but acknowledged that the standard applicable to this obligation may be “stricter” than that applicable to Article 194(1).⁵⁷ The Tribunal, frequently referring to the UNFCCC, the Paris Agreement, and the

⁵⁰ Gökhan Candoğan, ‘ITLOS (Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi) İklim Değişikliği Görüşünü Açıkladı; Sera Gazı Salımları Deniz Çevresinin Kirlenmesidir’ (Üstad Dergisi, 21 May 2024) <<https://ustaddergi.com.tr/itlos-iklim-degisikligi/>> accessed 7 February 2025.

⁵¹ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 158.

⁵² *ibid* para. 161.

⁵³ *ibid* para. 162-178.

⁵⁴ *ibid* para. 179.

⁵⁵ *ibid* para. 180-367.

⁵⁶ *ibid* para. 243.

⁵⁷ *ibid* para. 258.

United Nations Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction, in order for the contracting states to fulfill this specific obligation; i) enacting appropriate laws and regulations; ii) cooperating in the formulation and elaboration of rules, standards, and recommended practices and procedures based on scientific knowledge, and establishing scientific criteria; iii) monitoring, publishing reports, and conducting environmental impact assessments as a means of addressing marine pollution; and iv) publish the results obtained from monitoring the pollution risks or effects arising from such emissions or forward them to the competent international organizations for publication.⁵⁸

After answering the first question, the Tribunal moved on to the second question, stating that this question was related to the first question and referring to its answers to the first question in its analysis. The ITLOS stated that part of the answer to the second question had been given in the first question, emphasizing that the second question was more comprehensive than the first question, and set out to identify obligations not covered in the first question.⁵⁹ ITLOS concluded that the Agreement imposes a general obligation on the contracting states to protect and preserve the marine environment. It stated that this obligation applies to all marine areas and can be invoked to combat any degradation of the marine environment, including the effects of climate change such as ocean warming, sea level rise, and ocean acidification.⁶⁰ ITLOS emphasized that the obligation may also include restoring marine habitats and ecosystems in cases where the marine environment has been degraded, and stated that states are under an obligation to ensure compliance with these measures not only within their own jurisdiction but also by non-state actors under their control.⁶¹ The Tribunal noted that the Contracting Parties have a special obligation to protect threatened species and that, within the framework of their obligations to protect and preserve, they are responsible for reaching agreements, cooperating, and consulting in good faith.⁶² In the conclusion section, the Tribunal emphasized that it had reached a unanimous decision both regarding the authority to issue an advisory opinion and regarding the answers to the questions submitted in the request for an

⁵⁸ *ibid* para. 259-367.

⁵⁹ *ibid* para. 369-372.

⁶⁰ *ibid* para. 386-387.

⁶¹ *ibid* para. 388-400.

⁶² *ibid* para. 401-436.

advisory opinion, and concluded the case by briefly summarizing the answers to the questions.⁶³

The 153-page advisory opinion, which was presented by ITLOS President Albert Hoffmann at the ITLOS headquarters on May 21, 2024, is undoubtedly quite detailed and serves as a guide both for the obligations of states and for the new advisory opinion issued by the ICJ.⁶⁴ The Tribunal, having accepted that the obligations under other treaties relating to climate change do not preclude the imposition of obligations under UNCLOS and having listed specific obligations, it appears likely that the obligations set out in the advisory opinion will have an effect even on states that are not parties to the Convention, as most of its provisions are considered part of customary international law.⁶⁵

The Tribunal stated that the standard of due diligence is strict but gave no indication other than that a cautious approach should be taken regarding the strictness of the standard in question. For this reason, the uncertainty of the standard of special obligation regarding due diligence creates the dangers of both excessive breadth and insufficient coverage.⁶⁶ As Cheigh rightly pointed out, we also found it useful to review the Advisory Opinion issued by ITLOS's Seabed Disputes Division.⁶⁷ In its Advisory Opinion on the Responsibilities and Obligations of States Sponsoring Persons and Entities with Respect to Activities in the Area, the Chamber stated that the duty of care is not a result-based obligation but a conduct-based obligation, and accepted that it entails the

⁶³ *ibid* para.441.

⁶⁴ Candoğan (n 50).

⁶⁵ Korey Silverman-Roati and Maxim Bönnemann, 'The ITLOS Advisory Opinion on Climate Change: An Introduction into the Joint Blog Symposium' (Verfassungsblog, 22 May 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 15 February 2025.

⁶⁶ Diane Desierto, '“Stringent Due Diligence”, Duties of Cooperation and Assistance to Climate Vulnerable States, and the Selective Integration of External Rules in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and International Law' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 3 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/stringent-due-diligence-duties-of-cooperation-and-assistance-to-climate-vulnerable-states-and-the-selective-integration-of-external-rules-in-the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change-and-inte/>> accessed 18 February 2025.

⁶⁷ Eugene Cheigh, 'Understanding Stringent Due Diligence in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change' (2024) 54 (11) *Environmental Law Reporter* 10924, 10929.

obligation to use adequate means to achieve the required result, to exercise the best possible effort, and to do the best one can.⁶⁸

The content of the duty of care cannot be clearly defined due to the nature of the matter, because measures considered sufficiently diligent at a given moment may not be sufficiently diligent in light of new scientific or technological knowledge. For this reason, the duty of care is a concept that can change over time.⁶⁹ However, the Tribunal's reference in its Advisory Opinion requested by the Small Island States Commission on Climate Change and International Law to the precautionary principle familiar from environmental law regulations regarding the standard of diligence may be considered a guiding element, even if it is not explanatory.⁷⁰ The precautionary principle, which is considered a broader concept than the obligation not to cause transboundary environmental damage, as it extends to environmental damage within the state's own jurisdiction,⁷¹ even if scientific evidence regarding the likelihood and severity of the effects of activities causing harm is insufficient, it will be argued that the state's obligation arises under the assumption that the precautionary principle is accepted as a threshold for a "strict" standard.⁷²

Another source that can be referred to within the framework of the strict standard is the Draft Articles on the Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, adopted by the International Law Commission in 2001.⁷³ Article 1 of the Draft Provisions accepts that the existing provisions shall apply to activities that are not prohibited by international law but carry the risk of causing significant transboundary harm due to their physical consequences.⁷⁴ Even if the activity itself is not prohibited, this acceptance that the state can be held liable for damage that causes cross-border harm has not been easily reached and has been widely debated in preparatory work and doctrine. However, the regulation is quite instructive in terms of risk management, as it allows a state likely to be affected by an activity involving risks that cause transboundary harm to request

⁶⁸ Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, 10, para. 110.

⁶⁹ *ibid* para. 117.

⁷⁰ Cheigh (n 67) 10930.

⁷¹ *ibid* 10931.

⁷² Nühket Turgut, 'İhtiyat İlkesi' (1996) 45 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67, 68-69.

⁷³ Cheigh (n 67) 10931.

⁷⁴ Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries 2001, Article 1.

that the source state comply with its obligation to prevent such harm, regardless of the legality of the activity.⁷⁵ If the duty of care included in the Advisory Opinion on the regulation in question becomes the standard, states may become liable even for acts not prohibited by international law.⁷⁶ As a progressive interpretation, considering that the Advisory Opinion imposes an obligation on states to ensure compliance with these measures not only within their own jurisdiction but also by non-state actors under their control, states' attempts to evade this obligation by transferring their own emission-intensive activities to third states may also give rise to liability under the principle of participation.⁷⁷

Although some argue that the Tribunal has refrained from drawing on human rights law despite consulting numerous external sources in its interpretation of the Convention,⁷⁸ we consider that ITLOS has sufficiently consulted the sources to which it can naturally refer. Although advisory opinions do not have binding force, they are capable of influencing future Tribunal decisions and ongoing climate cases.⁷⁹ It has been accepted that the advisory opinions of the ITLOS cannot be disregarded because they are not binding and have legal effect.⁸⁰ For this reason, it is clear that the Advisory Opinion will establish a new reference point for legal discourse.⁸¹ The opinion is not only relevant to the situation at hand, but also has the potential to serve as a remedy that can improve the situation for all countries suffering from marine environmental damage and

⁷⁵ Ayşe Nur Tütüncü, 'Milletlerarası Hukuk Komisyonu'nun 53'üncü Oturumunda Kabul Edilen 2001 Tarihli Taslak Çerçevesinde Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zararın Önlenmesi Sorununa Bir Bakış' (2011) 22 (2) Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 889, 895-896.

⁷⁶ Cheigh (n 67) 10932.

⁷⁷ Shun Ming Yau, 'Complicity for Wrongful Greenhouse Gas Emissions as a Form of Extraterritorial State Responsibility for Climate Change' (2024) 9 Environmental Law and Practice Review 191, 229.

⁷⁸ Desierto (n 66); Khaled Elmahmoud, 'The ITLOS Advisory Opinion: Human Rights as a Withered Branch of International Law?' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/the-itlos-advisory-opinion-human-rights-as-a-withered-branch-of-international-law/>> accessed 23 February 2025.

⁷⁹ Tigre (n 14) 722.

⁸⁰ Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Mauritius and Maldives in the Indian Ocean (Mauritius v Maldives) (Preliminary Objections, Judgement of 28 January 2021) para. 193-205.

⁸¹ Andrea Longo, 'Beyond Climate Change Obligations: Which Lessons from the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and Ocean Acidification for the Progressive Development of the Law of the Sea?' (2025) 27 International Community Law Review 112, 133; Holst (n 46) 225.

pollution caused by climate change and greenhouse gas emissions,⁸² and it constitutes a significant driving force at both the global and national levels.⁸³

II. THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE ADVISORY OPINION ON THE OBLIGATIONS OF STATES IN RESPECT OF CLIMATE CHANGE

Acting as the primary judicial organ of the UN, the ICJ is one of the main actors shaping the discipline of international law. The procedure to be followed regarding advisory opinions is set out in the UN Charter.⁸⁴ The bodies authorized to request an opinion from the Court on any legal question are the UN General Assembly and the UN Security Council.⁸⁵ To date, the Council has been asked for advisory opinions on 29 matters and has responded to these requests, which vary considerably in content.⁸⁶ With the exception of the advisory opinion examined in this study,⁸⁷ the Court's other advisory opinions do not contain any assessments that directly address environmental rights or climate change or that could form a roadmap on these issues.⁸⁸ However, there is no doubt that the Court may make any assessment on these matters in accordance with the general rule of authority granted to the Security Council and the General Assembly.⁸⁹ Indeed, the Court's stance in its recent advisory opinion on climate change also supports this position.⁹⁰

The advisory opinion that the ICJ plays a key role in climate change was expressed long before it was issued.⁹¹ It should be noted that the fact that the

⁸² Jianping Guo, Wanqiang Li and Haoyu Tian, 'The climate advisory opinion: A medicine with side-effects?' (2023) 156 *Marine Policy* 1, 1.

⁸³ Arooba Mansoor, 'The International Tribunal for the Law of the Sea Advisory Opinion on Climate Change and International Law' (2024) 8 *RSIL* (Research Society of International Law) *Law Review* 172, 181.

⁸⁴ *Charter of the United Nations*, 1945.

⁸⁵ *ibid* *madde* 96(1).

⁸⁶ Advisory proceedings, International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/advisory-proceedings>> accessed 5 March 2025.

⁸⁷ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15).

⁸⁸ Advisory proceedings, International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/advisory-proceedings>> accessed 5 March 2025.

⁸⁹ Mahasen Mohammad Aljaghoub, *The Advisory Function of the International Court of Justice 1946-2005* (1st edn, Springer 2006) 40-45.

⁹⁰ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 38-43.

⁹¹ Daniel Bodansky, 'The Role of the International Court of Justice in Addressing Climate Change: Some Preliminary Reflections' (2017) 49 *Arizona State Law Journal* 689, 689-691.

Court did not make an assessment within the framework of its advisory opinion on the decision under review does not mean that it did not make an assessment within the scope of contentious proceedings. There are many decisions in which the ICJ has contributed indirectly or directly to environmental law.⁹² The Court has made important findings regarding the status of environmental impact assessments under international law in the 2010 Case concerning the Pulp Mills on the River Uruguay, in which Argentina filed a complaint against Uruguay.⁹³ Although not directly related to climate change, the 2018 case brought by Costa Rica against Nicaragua, Nicaragua's Activities in the Border Region, which was the first decision to award compensation for environmental damage by addressing carbon sequestration and air quality degradation, also contains fundamental assessments that can be applied to climate change.⁹⁴ Although contentious judicial proceedings are important, most of the developments in international environmental law—particularly international climate change law—have taken place in the realm of negotiation rather than adjudication, through the development and elaboration of multilateral agreements and soft law instruments.⁹⁵ However, recent decisions by the ITLOS, the ICJ, and human rights courts have changed this trend.⁹⁶

The first statement regarding the submission to the Court concerning climate change came from Palau President Johnson Toribiong. In 2011, during the regular session of the UN General Assembly, Toribiong announced that, in an environment where rising sea levels caused by greenhouse gas emissions threatened to submerge the islands, Palau and the Marshall Islands would request an advisory opinion on the effects of climate change.⁹⁷ Palau's statements have

⁹² Meltem İneli Cığer, *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlkesi* (1st edn, Yetkin 2022); Neslihan Özkerim Güner, *İklim Değişikliği Nedeniyle Devletlerin Sorumluluğu* (1st edn, 2018 Yetkin) 60- 110; Sercan Reçber, 'Uluslararası Adalet Divanı'nın Uluslararası Çevre Hukukuna Katkısı Ve Pulp Mills Kararının Değerlendirilmesi' (2024) 26 (2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1535, 1540.

⁹³ Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v Uruguay), Judgment, I.C.J. Reports 2010, 14, para. 204-205.

⁹⁴ Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v Nicaragua), Compensation, Judgment, I.C.J. Reports 2018, 15, para. 85.

⁹⁵ Bodansky (n 91) 691.

⁹⁶ Bkz. Dipnot 15.

⁹⁷ United Nations News: Global Perspective Human Stories, 'Palau Seeks UN World Court Opinion on Damage Caused by Greenhouse Gases' <<https://news.un.org/en/story/2011/09/388202>> accessed 9 March 2025.

been supported⁹⁸ at international conferences and reiterated in a decision adopted at the 2016 World Conservation Congress of the International Union for Conservation of Nature.⁹⁹ However, states have not put this idea into action.¹⁰⁰ At the same time, the reluctance of countries with high levels of greenhouse gas emissions to go to the Court has remained an intellectual barrier to bringing the issue to contentious litigation.¹⁰¹

Palau's statement on advisory opinions has inspired final-year law students at the University of the South Pacific's Vanuatu Campus, leading them to undertake a curriculum-independent project in their environmental law course. In this vein, they first discussed the most productive legal action that Pacific Island states could initiate within the framework of international law, and second, they prepared a two-stage plan consisting of letters and a briefing aimed at persuading the leaders of the Pacific Islands Forum. When Pacific Island leaders failed to give the students sufficient consideration in 2019, the students did not give up and formed an organization called "Pacific Island Students Fighting Climate Change," which quickly turned into a global youth campaign for the ICJ's climate change position. Ultimately, government administrations also supported this movement created by young people.¹⁰² Led by Vanuatu, Pacific states have decided to request that an advisory opinion on the obligations of states regarding climate change be submitted by the ICJ at the 77th session of the UN General Assembly in 2023, following internal negotiations and consultations with the UN.¹⁰³ The General Assembly decided to seek an advisory opinion on March 29, 2023.¹⁰⁴ The request was submitted to the Court without

⁹⁸ Philippe Joseph Sands, 'Climate Change and the Rule of Law' (2016) 28 (1) *Journal of Environmental Law* 19, 19.

⁹⁹ The International Union for Conservation of Nature, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Principle of Sustainable Development in View of the Needs of Future Generations, 1-10 September 2016, IUCN Doc WCC-2016-Res-079-EN.

¹⁰⁰ Bodansky (n 91) 689.

¹⁰¹ Mayer (n 46) 4.

¹⁰² Kalinga Seneviratne, 'University Project was Catalyst for Key UN Climate Vote' (University World News: The Global Window on Higher Education) <<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20230405084811458>> accessed 9 March 2025.

¹⁰³ United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 1 March 2023, UN Doc A/77/L.58.

¹⁰⁴ United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Resolution adopted by the General Assembly on 29 March 2023- Request for an Advisory Opinion of the International

delay on April 12, 2023.¹⁰⁵ The much-anticipated advisory opinion was released on July 23, 2025.¹⁰⁶ The request in question, expectations from the Court, and the Court's approach to the matter will be examined in detail below.

1. Request for an Advisory Opinion on the Obligations of States in respect of Climate Change

Vanuatu's stance on the possibility of obtaining consultative status began in 2018. It supported the student movement that began in its own country at the 50th Pacific Islands Forum held in Tuvalu on August 13-16, 2019, and raised the issue of requesting consultative status.¹⁰⁷ Vanuatu Prime Minister Bob Loughman, supported by the student movement and lawyers in his country, raised the possibility of a question being asked at the 76th session of the UN General Assembly in 2021 regarding the duty of states to protect the rights of current and future generations against the negative effects of climate change.¹⁰⁸ Ultimately, the decision to seek an advisory opinion from the UN General Assembly as a result of these promising initiatives set a precedent in UN history, and all UN member states accepted the decision.¹⁰⁹

The questions for which an advisory opinion is requested from the ICJ are as follows: In particular, the UN Charter, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the UNFCCC, the Paris Agreement, UNCLOS, the duty to exercise due diligence, the rights recognized in the Universal Declaration of Human Rights, the principle of preventing serious damage to the environment, and the obligation to protect and preserve the marine environment, a) What are the obligations of States, under international law, to ensure the protection of the climate system and other parts of the environment from anthropogenic greenhouse gas emissions for

Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 4 April 2023, UN Doc A/RES/77/276.

¹⁰⁵ Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

¹⁰⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

¹⁰⁷ Forum Communiqué, Fiftieth Pacific Islands Forum, Funafuti- Tuvalu, 13-16 August 2019, para. 16.

¹⁰⁸ Bob Loughman, Prime Minister of Vanuatu in United Nations General Debate, 76th Session on 25 September 2021 <<https://webtv.un.org/en/asset/klg/klgrmnwnykh>> accessed 13 March 2025.

¹⁰⁹ Thomas Burri, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: A Data Analysis of Participants' Submissions' (2024) 28 (10) American Society of International Law Insights 1, 1.

present and future generations? and b) Are the actions and omissions of States that cause significant damage to the climate system and other parts of the environment in accordance with the obligations; i) States, including developing small island States that are particularly vulnerable to or affected by the adverse effects of climate change due to their geographical conditions and level of development, and ii) The peoples and individuals of present and future generations affected by the adverse effects of climate change?¹¹⁰ Expectations regarding the Court's answers to these questions have been quite intense. The Court's assessment, which is still very recent, will be examined in detail below based on expectations and outcomes.

2. The International Court of Justice's Assessment of the Advisory Opinion Requested by All Member States of the United Nations

Following the request for an advisory opinion to the Court, the President of the Court issued a decree on April 20, 2023, explaining the judicial process envisaged for states and organizations to submit written statements.¹¹¹ Due to the high level of participation by states and organizations, the Court extended the deadline for written statements three times.¹¹² It was announced that the public hearings would begin on December 2,¹¹³ and the hearings were held with a busy schedule between December 2 and 13, 2024.¹¹⁴ During this process, an unprecedented number of participants¹¹⁵ submitted 91 written statements and 62 written comments to the Court's registry.¹¹⁶ During the hearings, 96 states and 11 international organizations made oral statements.¹¹⁷

On the final day of the hearings, the judges posed four questions to the participants that must be answered within a week: i) Judge Cleveland asked what

¹¹⁰ Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) 2.

¹¹¹ The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/21, 25 April 2023.

¹¹² The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/44, 9 August 2023; The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/75, 19 December 2023; The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/49, 31 May 2024.

¹¹³ The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/61, 16 August 2024.

¹¹⁴ The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/76, 2 December 2024.

¹¹⁵ Nilüfer Oral, 'ICJ Climate Change Advisory Opinion: Noteworthy Trends' (International Institute for Sustainable Development- Sustainable Development Goals Knowledge Hub, 12 February 2025) <<https://sdg.iisd.org/commentary/guest-articles/icj-climate-change-advisory-opinion-noteworthy-trends/>> accessed 16 March 2025.

¹¹⁶ The International Court of Justice, Press Release (n 113).

¹¹⁷ The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/81, 13 December 2024.

specific obligations, under international law, states producing fossil fuels within their jurisdiction have, if any, to protect the climate system and other parts of the environment from anthropogenic greenhouse gas emissions; ii) Judge Tladi asked whether, in interpreting Article 4 of the Paris Agreement, Article 31 (3) of the Vienna Convention on the Law of Treaties, and whether this has any effect on the “purpose and objective” of the Paris Agreement and, more generally, the purpose and objective of the climate change agreement framework, and if so, what that effect is; iii) Judge Aurescu considered the legal content of the right to a clean, healthy, and sustainable environment in international law and its relationship with other human rights deemed relevant to the advisory opinion; and iv) Judge Charlesworth asked about the legal significance of certain states’ declarations, made when acceding to the UNFCCC and the Paris Agreement, that no provision of these agreements can be interpreted as being inconsistent with general principles of international law or with any claim or right to compensation or liability arising from the adverse effects of climate change.¹¹⁸

A record number of participants responded to the questions, with 61 states and 6 international organizations submitting written replies.¹¹⁹ Considering the written submissions, hearings, and responses provided after the hearings, four legal issues come to the fore: i) the scope of the advisory opinion, ii) the principle of preventing transboundary harm, iii) whether human rights law imposes extraterritorial jurisdiction, and iv) the relationship between international liability law and breaches of obligations related to climate change.¹²⁰

The hearings were recorded verbatim, and the Court announced that it would begin deliberations and announce its advisory opinion in a public session.¹²¹ The

¹¹⁸ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 13 December 2024, CR 2024/54, 39-40.

¹¹⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Other Documents <<https://www.icj-cij.org/case/187/other-documents>> accessed 20 March 2025.

¹²⁰ Burri (n 109) 1; Jorge Alejandro Carrillo Banuelos and Maria Antonia Tigre, ‘The ICJ’s Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 3)’ (Climate Law: Sabin Center Blog, 12 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/12/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearing-part-3/>> accessed 21 March 2025; Oral (n 115).

¹²¹ The International Court of Justice, Press Release (n 114); The International Court of Justice, Press Release, No. 2025/32, 7 July 2025.

Court announced its final opinion on July 23, 2025, as¹²² expected.¹²³ The unanimous opinion¹²⁴ was the fifth unanimous advisory opinion issued by the Court in its approximately 80-year history.¹²⁵ The Court's stance on the matter has generated great satisfaction, and the immense scale of the trial process has further amplified the enthusiasm surrounding this issue.¹²⁶ The opinion that this marks an irreversible turning point on the path to a historic victory¹²⁷ and climate justice has been claimed to have ended the era of climate immunity.¹²⁸ Describing climate change as an "urgent and existential threat"¹²⁹ the Court drew heavily on the work of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) in its opinion.¹³⁰ A significant portion of the opinion is devoted to clarifying a comprehensive section of primary obligations¹³¹ and including the responsibilities of states,¹³² fundamental questions arising from the distinctive aspects of climate change are also addressed.¹³³ Given the intensity of the

¹²² Emel Ünal, 'Uluslararası ve Ulusal Mahkeme Kararları Işığında İklim İttihadının Gelişimi' (2024) 3 (6) Çevre, Şehir ve İklim Dergisi 168, 189; Joana Setzer and Catherine Higham, 'Global Trends in Climate Change Litigation: 2024 Snapshot' (2024) London School of Economics and Political Science Policy Report 1, 15; Tigre (n 14) 629.

¹²³ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15).

¹²⁴ *ibid* para. 457.

¹²⁵ Alaa Hajyahia, 'ICJ Delivers Unanimous Advisory Opinion on States' Climate Change Obligations' (American Society of International Law, 24 July 2025) <<https://www.asil.org/ILIB/icj-delivers-unanimous-advisory-opinion-states%E2%80%99-climate-change-obligations>> accessed 30 July 2025.

¹²⁶ Antoine De Spiegeleir, 'The Ruling and the Mirror: The ICJ's Climate Change Advisory Opinion as Institutional Self-Portrait' (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/the-ruling-and-the-mirror/>> accessed 12 August 2025.

¹²⁷ Natricia Duncan, 'Caribbean leaders hail ICJ climate ruling as 'historic' win for small island states' (Guardian, 25 July 2025) <<https://www.theguardian.com/world/2025/jul/25/caribbean-leaders-hail-icj-climate-ruling-as-historic-win-for-small-island-states>> accessed 31 July 2025.

¹²⁸ Center for International Environmental Law, 'The Era of Climate Impunity is Over- By Order of the World's Highest Court' (Press Room, 23 July 2025) <<https://www.ciel.org/news/icj-climate-opinion-ends-fossil-fuel-impunity/#:~:text=Press%20Room-,The%20Era%20of%20Climate%20Impunity%20is%20Over%E2%80%94%20By%20Order%20of,the%20impacts%20of%20climate%20change.>> accessed 31 July 2025.

¹²⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 73.

¹³⁰ *ibid* para. 77-87.

¹³¹ *ibid* para. 112-402.

¹³² Niklas S. Reetz, 'State Responsibility and the ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: One Step at a Time' (Climate Law: Sabin Center Blog, 7 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/07/state-responsibility-and-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-one-step-at-a-time/>> accessed 13 August 2025.

¹³³ Federica Paddeu and Miles Jackson, 'State Responsibility in the ICJ's Advisory Opinion on Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 25 July

proceedings and the recent nature of the decision, the examination of the advisory opinion will proceed based on expectations and the Court's assessment.

The Court rarely rejects requests for advisory opinions and prefers a narrow interpretation in this regard.¹³⁴ Given the broad scope of the UN General Assembly's authority to request, it is not considered possible that the advisory opinion would result in inadmissibility.¹³⁵ The Court also supported this stance with its actions and ultimately ruled in this direction.¹³⁶ First, addressing the chronology of the process,¹³⁷ the Court stated that it is authorized to provide advisory opinions on legal matters by referring to the relevant articles of the UN Charter, and that the questions addressed to it were legal matters.¹³⁸ The Court, deciding that it had jurisdiction because the questions were of a legal nature,¹³⁹ emphasized that this did not impose any obligation on it to give an advisory opinion and stated that it had discretion in this regard.¹⁴⁰ However, the Court stated that it would refrain from exercising its judicial authority unless there were compelling reasons, taking into account the general interests of the UN, and declared that it would exercise its judicial authority, stating that the request in question did not constitute compelling reasons.¹⁴¹

It is thought that one of the difficulties the Court is expected to encounter when answering the requested questions will be the issue of the scope within which these questions will be evaluated.¹⁴² Because the question of whether states' climate-related obligations stem solely from climate agreements, i.e., whether they constitute *lex specialis*, or whether they also derive from other sources of international law, including the fundamental principles of environmental law, will lead to significant differences depending on the opinion taken.¹⁴³ The

2025) <<https://www.ejiltalk.org/state-responsibility-in-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 30 July 2025

¹³⁴ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, 136, para. 42-50.

¹³⁵ Tigre (n 14) 654-656.

¹³⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 37-49.

¹³⁷ *ibid* para. 1-36.

¹³⁸ *ibid* para. 39-40.

¹³⁹ *ibid* para. 41-43.

¹⁴⁰ *ibid* para. 44.

¹⁴¹ *ibid* para. 45-49.

¹⁴² Oral (n 115).

¹⁴³ *ibid*.

presentations made to the Court reflected two opposing views regarding the legal basis to be considered: (i) a narrower view focused solely on the UNFCCC and the Paris Agreement, and (ii) a broader view extending applicable law beyond climate agreements.¹⁴⁴ Germany,¹⁴⁵ USA,¹⁴⁶ UK,¹⁴⁷ China,¹⁴⁸ The Scandinavian countries consisting of Denmark, Finland, Iceland, Norway ve Sweden,¹⁴⁹ Some countries, including Kuwait,¹⁵⁰ Russia,¹⁵¹ Saudi Arabia¹⁵² are among those advocating a narrower view while other countries, including Antigua ve

¹⁴⁴ Jorge Alejandro Carrillo Banuelos and Maria Antonia Tigre, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 1)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 10 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/10/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-1/>> accessed 21 March 2025.

¹⁴⁵ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/35, 142.

¹⁴⁶ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/40, 41-40.

¹⁴⁷ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 10 December 2024, CR 2024/48, 44-47.

¹⁴⁸ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/38, 29-30.

¹⁴⁹ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/39, 44.

¹⁵⁰ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 6 December 2024, CR 2024/43, 54-55.

¹⁵¹ International Court of Justice, Verbatim Record (n 145) 64.

¹⁵² International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/36, 28-30.

Barbuda,¹⁵³ Barbados,¹⁵⁴ Belize,¹⁵⁵ Bolivia,¹⁵⁶ Colombia,¹⁵⁷ Kenya,¹⁵⁸ Samoa¹⁵⁹ and Vanuatu¹⁶⁰ have opted for a broad interpretation. As can be seen, developed countries generally defend a narrower view, while developing countries defend a broader view.¹⁶¹ However, when evaluated statistically, an overwhelming majority—66% versus 17%—sided with the broader view.¹⁶²

Before the opinion was issued, it was argued that the broader view had more weight, considering that the ITLOS, when interpreting UNCLOS, rejected¹⁶³ the interpretation of the Paris Agreement as *lex specialis* in terms of the effects of climate change on the oceans.¹⁶⁴ The choice of states has also supported this claim.¹⁶⁵ Before evaluating this claim, the Court examined the scope of the questions directed at it by referring¹⁶⁶ to scientific reports on climate change.¹⁶⁷ In answering the first question posed to him—what obligations states have, under international law, to ensure that the climate system and other parts of the environment are protected from anthropogenic greenhouse gas emissions for

¹⁵³ International Court of Justice, Verbatim Record (n 148) 17-18.

¹⁵⁴ *ibid* 82-83.

¹⁵⁵ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/37, 10-12.

¹⁵⁶ *ibid* 21-23.

¹⁵⁷ International Court of Justice, Verbatim Record (n 147) 42-44.

¹⁵⁸ International Court of Justice, Verbatim Record (n 149) 31-32.

¹⁵⁹ International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 11 December 2024, CR 2024/49, 24-26.

¹⁶⁰ International Court of Justice, Verbatim Record (n 1445) 103-106.

¹⁶¹ Oral (n 115).

¹⁶² Burri (n 109) 3-4.

¹⁶³ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 223-224.

¹⁶⁴ Jacqueline Peel, 'Unlocking UNCLOS: How the ITLOS Advisory Opinion Delivers a Holistic Vision of Climate-relevant International Law' (Climate Law: Sabin Center Blog, 24 May 2024) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2024/05/24/unlocking-unclos-how-the-itlos-advisory-opinion-delivers-a-holistic-vision-of-climate-relevant-international-law/>> accessed 26 March 2025.

¹⁶⁵ Burri (n 109) 3-4.

¹⁶⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 50-87.

¹⁶⁷ *ibid* para. 88-111.

present and future generations—he assessed *lex specialis* claims in the context of applicable law.¹⁶⁸

The Court UN Charter, climate change agreements, UNCLOS, other environmental agreements, international human rights law, and customary law principles such as the principle of non-harming, the principle of cooperation for environmental protection, the principle of equality, and the polluter pays principle have broadened the scope of applicable law considerably.¹⁶⁹ The ICJ has provided a simple and effective approach to answering the question of whether the set of rules contained in climate change treaties, which it states is an interpretative principle of *lex specialis*, generally takes precedence over other rules of international law. Referring to the International Law Commission's Articles on Liability, the Court stated that for the principle to apply,¹⁷⁰ it is not sufficient for the same subject matter to be addressed by two provisions; there must be a clear intention between them indicating an actual inconsistency or that one provision excludes the other.¹⁷¹ The Court found that there was no actual inconsistency between the provisions of the climate change agreements and other international legal rules and principles that could be relevant to the answer to the first question. It also stated that the parties to the climate change agreements did not demonstrate a clear intention to replace other potentially applicable rules or principles.¹⁷² The Court stated that there was no intention or indication that climate change agreements excluded international customary law or other treaty rules relating to environmental protection, or that only their own rules relating to climate change law should apply.¹⁷³ For all these reasons, the Court ruled that the claim that climate change treaties must be valid on their own cannot be accepted and that, in accordance with the *lex specialis* principle, climate change treaties do not generally preclude other rules of international law.¹⁷⁴

The proceedings have demonstrated that there is consensus among states on the existence of a number of international environmental law principles, including

¹⁶⁸ *ibid.* para. 162-171.

¹⁶⁹ *ibid.* para. 115-161.

¹⁷⁰ Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001, Article 55, para. 4.

¹⁷¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 167.

¹⁷² *ibid.* para. 168-169.

¹⁷³ *ibid.* para. 169-170.

¹⁷⁴ *ibid.* para. 171.

precaution, non-damage, prevention of transboundary harm, and the polluter pays principle.¹⁷⁵ Although the issue of transboundary harm remains insufficiently addressed in international law and practice,¹⁷⁶ no State has argued before the Court that the principle of prevention of transboundary harm or a similar duty of care is not part of customary international law. However, the key issue during the proceedings has been whether the principle of preventing transboundary harm should be extended to cover anthropogenic greenhouse gas emissions. This is because the broad applicability of the principle of transboundary harm would result in the obligation to reduce and mitigate greenhouse gas emissions being applicable to all states, independently of the Paris Agreement.¹⁷⁷ In its advisory opinion, the ITLOS has chosen to interpret UNCLOS broadly.¹⁷⁸ Regarding the applicability of the principle of preventing transboundary harm to anthropogenic greenhouse gas emissions, detailed arguments have been presented by states, and the Court is expected to provide a broad interpretation.¹⁷⁹ Additionally, the Court's detailed consideration of the primary obligations in its opinion has been an unexpected yet highly welcomed outcome and has been described as the most significant development in international climate law since the adoption of the Paris Agreement.¹⁸⁰

The Court did not merely discuss the principles governing environmental law and the obligations arising from these principles, but also provided a fairly broad assessment of both the applicable law and the obligations.¹⁸¹ Obligations are grouped under five headings: a) States' obligations under climate change agreements ;¹⁸² b) The obligations of States under customary international law

¹⁷⁵ Oral (n 115).

¹⁷⁶ Tigre, (n 14) 698.

¹⁷⁷ Banuelos and Tigre, Part 1 (n 144); Burri (n 109) 4-5; Jannika Jahn and Marlene Letsch, 'Progress through disruption? What role for the ICJ in the Advisory Opinion on Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 22 January 2025) <<https://www.ejiltalk.org/progress-through-disruption-what-role-for-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 7 April 2025.

¹⁷⁸ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 244-253.

¹⁷⁹ Burri (n 109) 5.

¹⁸⁰ Maria Antonia Tigre, Maxim Bönnemann and Antoine De Spiegeleir, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: An Introduction' (Verfassungsblog, 24 July 2025) <<https://verfassungsblog.de/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 9 August 2025.

¹⁸¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 112-404.

¹⁸² *ibid* para. 174-270.

relating to climate change;¹⁸³ c) The obligations of States under other environmental agreements;¹⁸⁴ d) The obligations of States under the law of the sea and matters related to the law of the sea¹⁸⁵ and e) The obligations of States under international human rights law.¹⁸⁶ The ICJ stated that the matter under legal examination concerned specific conduct constituting the cause of climate change, namely acts or omissions.¹⁸⁷ For this reason, the obligations in question have been evaluated in the same manner.¹⁸⁸ The Court has established that the primary temperature target agreed upon by the parties under the Paris Agreement to limit the global average temperature increase is the 1.5°C threshold¹⁸⁹ and The reduction obligations of states are based on this acceptance. Therefore, governments will be subject to the 1.5°C threshold as the baseline for all obligations imposed on them.¹⁹⁰

The Court emphasized that mitigation obligations under Article 4 of the UNFCCC cannot be fulfilled solely by adopting a policy and taking corresponding measures.¹⁹¹ Similarly, the Court stated that the preparation, submission, and maintenance of the Nationally Determined Contribution (NDC), which represents each country's efforts to reduce national emissions and adapt to the effects of climate change, is not sufficient in itself to fulfill the obligations under the Paris Agreement. The content of the NDCs, prepared at the discretion of the countries, is important in determining compliance. The Court has stated

¹⁸³ *ibid* para. 271-315.

¹⁸⁴ *ibid* para. 316-335.

¹⁸⁵ *ibid* para. 336-368.

¹⁸⁶ *ibid* para. 369-404.

¹⁸⁷ *ibid* para 94.

¹⁸⁸ Margaretha Wewerinke-Singh and Jorge E. Viñuales, 'The Great Reset: The ICJ Reframes the Conduct Responsible for Climate Change Through the Prism of Internationally Wrongful Acts' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 4 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/the-great-reset-the-icj-reframes-the-conduct-responsible-for-climate-change-through-the-prism-of-internationally-wrongful-acts/>> accessed 6 August 2025.

¹⁸⁹ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 224.

¹⁹⁰ Joe Udell and Floris Tan, 'New Standards in Government Framework Litigation: Legal Implications of the ICJ Advisory Opinion on Climate Change' (Climate Law: Sabin Center Blog, 5 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/05/new-standards-in-government-framework-litigation-legal-implications-of-the-icj-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 7 August 2025.

¹⁹¹ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 208.

that the content of each country's NDC will vary but must represent: i) progress compared to the previous one; ii) reflect the highest possible target; iii) draw on the results of the global stocktake; iv) be sufficiently transparent; and v) be of a nature that can contribute sufficiently to achieving the temperature target.¹⁹² Therefore, it is clear that states' mitigation obligations are substantive, not merely procedural.¹⁹³

The Court has opted for a broad interpretation, accepting that in matters of transboundary harm, states must assess the potential cumulative effects of their actions and of activities planned under their jurisdiction or control.¹⁹⁴ The ICJ has also adopted a similar stance on the issue of non-infringement, acknowledging that the risk of significant harm to the climate system may stem from the cumulative effects of various human activities. The Court stated that, unlike examples of transboundary harm, this risk is inherent in the nature of anthropogenic climate change and is the result of activities carried out within the jurisdiction or control of all states. In such a case, it is not a specific emission activity that poses a risk of significant harm to the climate system, but rather the sum of all activities that contribute to anthropogenic greenhouse gas emissions over time. The Court clarified that this does not mean that individual behaviors causing emissions do not give rise to an obligation to prevent transboundary harm, even if the activity in question is environmentally insignificant on its own. It clearly stated that, although this may be difficult to determine, each state will be held responsible in proportion to its contribution.¹⁹⁵

The ICJ, taking its obligations a step further, has reminded that in the case of an industrial activity affecting a transboundary shared resource, if a party fails to conduct an environmental impact assessment of activities that may have an adverse effect, it will be deemed to have failed to fulfill its duty of care and its duty of diligence and prevention. The Court has accepted that, in such situations, conducting an environmental impact assessment is now an obligation under general international law, and that this obligation applies not only to industrial activities but also to proposed activities that could have an adverse impact in a transboundary context.¹⁹⁶ In other words, while recognizing that the cumulative

¹⁹² *ibid* para. 237-249.

¹⁹³ Udell and Tan (n 190).

¹⁹⁴ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 274-276.

¹⁹⁵ *ibid* para. 277-289.

¹⁹⁶ *ibid* para. 296-297.

and dispersed nature of greenhouse gas emissions may pose certain challenges in risk assessment, the ICJ has stated that all states are under an obligation to regulate and conduct environmental impact assessments, particularly with regard to the proposed significant individual activities.¹⁹⁷ The Court's message is clear: obligations arising from climate change are not optional obligations; they are legal, substantive, and enforceable obligations.¹⁹⁸

Another noteworthy section of the Court's opinion concerns the relationship between climate change and human rights.¹⁹⁹ Whether human rights recognized due to climate change will be subject to extraterritorial jurisdiction is among the questions awaiting the Court's response.²⁰⁰ In court proceedings, most states have emphasized the importance of the right to a healthy environment in order to address existing legal issues, and consequently the relationship between climate change law and human rights.²⁰¹ Several states, including Canada,²⁰² Germany²⁰³ and the United States²⁰⁴ have argued that they have no additional obligations under human rights law to reduce greenhouse gas emissions and protect the climate system. The ICJ assessment began by examining the negative effects of climate change on the enjoyment of human rights.²⁰⁵ The Court, highlighting the negative effects of climate change on the rights to life, environment, privacy, family, housing, and health of individuals forced to live in other countries due to the effects of climate change, has concluded that the negative effects of climate change may adversely affect the effective exercise of

¹⁹⁷ *ibid* para. 298.

¹⁹⁸ Tigre, Bönemann and De Spiegeleir (n 180).

¹⁹⁹ Corina Heri, 'Human Rights in the ICJ's Climate Opinion: A Comparative Evaluation' (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/human-rights-in-the-icjs-climate-opinion/>> accessed 17 August 2025; Marisa McVey and Annalisa Savaresi, 'The ICJ Advisory Opinion on Climate Change: A Business and Human Rights Perspective' (Opinio Juris, 4 August 2025) <<https://opiniojuris.org/2025/08/04/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change-a-business-and-human-rights-perspective/>> accessed 6 August 2025.

²⁰⁰ Jorge Alejandro Carrillo Banuelos and Maria Antonia Tigre, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 2)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 11 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/11/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-2/>> accessed 8 April 2025.

²⁰¹ *ibid*.

²⁰² International Court of Justice, Verbatim Record (n 149) 16-17.

²⁰³ International Court of Justice, Verbatim Record (n 145) 148-152.

²⁰⁴ International Court of Justice, Verbatim Record (n 147) 47.

²⁰⁵ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 370-371.

human rights, citing reports from international organizations and judicial decisions as supporting evidence.²⁰⁶ The ICJ also addressed the right to a clean, healthy, and sustainable environment, emphasizing that a clean, healthy, and sustainable environment is a prerequisite for the exercise of many human rights, such as the right to life, the right to health, and the right to an adequate standard of living, including water, food, and shelter. It concluded that the right to a clean, healthy, and sustainable environment is necessary for the exercise of other human rights.²⁰⁷

There has been no significant debate on extraterritorial jurisdiction. In the context of court rulings, the European Court of Human Rights (ECHR) acknowledged in the *Duarte Agostinho and Others* case that climate change may be said to have unique characteristics, but preferred a narrow interpretation, stating that these characteristics do not justify extraterritorial jurisdiction.²⁰⁸ The Inter-American Court of Human Rights (IACHR), however, did not address this issue beyond transboundary harm in its recently issued Advisory Opinion on Climate Change.²⁰⁹ However, in its Advisory Opinion OC-23/17²¹⁰ on the relationship between the environment and human rights, it has opted for a broad interpretation, accepting the nature of extraterritorial jurisdiction, meaning that states will be held responsible if they violate individuals' environmental rights through acts committed outside their territory.²¹¹ For this reason, significant differences in interpretation have emerged between the ECHR and its judgments.²¹²

When the opinions expressed during the hearings are examined, no sharp difference emerges in terms of narrow or broad interpretation to the extent mentioned above.²¹³ However, there have been expectations that the Court could

²⁰⁶ *ibid* para. 372-386.

²⁰⁷ *ibid* para. 387-393.

²⁰⁸ *Duarte Agostinho and Others v Portugal and Others* (n 15) para. 198-214.

²⁰⁹ Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion AO-32/25 (n 15) para. 153.

²¹⁰ For a detailed review see: Bahar Konuk Sommer, 'Çevre ve İnsan Hakları İlişkisine Yeni Bir Yaklaşım: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin Oc-23/17 Sayılı Tavsiye Görüşü' (2020) 11(1) Inonu University Faculty of Law Journal 384 384-393.

²¹¹ Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion OC-23/17, Requested by the Republic of Colombia, 15 November 2017, para. 101.

²¹² Armando Rocha, 'States' Extraterritorial Jurisdiction for Climate-Related Impacts' (Verfassungsblog, 12 April 2024) <<https://verfassungsblog.de/states-extraterritorial-jurisdiction-for-climate-related-impacts/>> accessed 8 April 2025.

²¹³ Burri (n 104) 6.

develop a similar line of argument to the ECHR on this matter.²¹⁴ Ultimately, the Court, which preferred to be quite generous, met expectations and was generous in this regard as well.²¹⁵ The ICJ has stated that states' human rights obligations can be applied beyond their borders, drawing primarily on its past case law.²¹⁶ While taking into account the essentially territorial nature of judicial authority, the Court has determined that states should not be allowed to evade their human rights obligations when exercising judicial authority abroad, and that human rights obligations under the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, and the UN Convention on the Rights of the Child are applicable outside the country as well.²¹⁷ Taking into account the negative effects of climate change on the enjoyment of human rights, the Court stated that human rights cannot be fully enjoyed without the protection of the climate system and other parts of the environment.²¹⁸ In conclusion, the Court emphasizes that human rights treaties and customary law have different extraterritorial scopes,²¹⁹ but does not elaborate on what this might mean for a potential international climate lawsuit.²²⁰

In addition to the rather broad scope of obligations, the issue of the duty of care has naturally also come to the fore.²²¹ The Court has stated that the content of due diligence may vary depending on the national circumstances of states, which may change over time.²²² The ICJ has stated that the standard of due diligence generally requires states to use all available means to avoid activities causing significant harm, including the adoption of regulations for substantial, rapid, and

²¹⁴ Charlotte E. Blattner, 'Beyond Territoriality: Symposium on Jurisdictional "Hooks" for (Extraterritorial) Human Rights Obligations - Post Agostinho Learning Moments for Extraterritorial Jurisdiction in Human Rights Law, Using a Public International Law Perspective' (Opinio Juris, 30 April 2024) <<https://opiniojuris.org/2024/04/30/beyond-territoriality-symposium-on-jurisdictional-hooks-for-extraterritorial-human-rights-obligations-post-agostinho-learning-moments-for-extraterritorial-jurisdiction-in-human/>> accessed 9 April 2025.

²¹⁵ Heri (n 199).

²¹⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 394-396.

²¹⁷ *ibid* para. 397-401.

²¹⁸ *ibid* para. 402-403.

²¹⁹ *ibid*.

²²⁰ Heri (n 199).

²²¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 280-300.

²²² *ibid* para. 280.

sustainable reductions in greenhouse gas emissions.²²³ Accordingly, states must take appropriate measures to prevent such damage in cases where scientific evidence of significant risk of harm exists.²²⁴ In the face of scientific uncertainty, states are under an obligation not to refrain from or delay taking preventive measures.²²⁵ The standard regarding the duty of care is as described by the Court, but the threshold for the standard is, of course, the decisive factor. As mentioned, the ITLOS has stated that the standard for the duty of care is strict,²²⁶ but it has not provided sufficient explanation regarding the “strictness” aspect.²²⁷ The ICJ has acknowledged that the standard of due diligence required is strict, as in the ITLOS, but has not made any further statements.²²⁸ However, it is a major achievement that the Court has explicitly defined the duty of care that states have to protect the climate system for the first time. Failure to fulfill this duty will undoubtedly trigger the liability mechanism. At the same time, the acceptance that the standard of the duty of care is “strict” will ensure that states approach the issue more seriously. Although not binding, this stance establishes powerful principles that will guide national and international decision-making processes and future legal regulations due to its high level of legal authority.²²⁹

After addressing primary obligations in detail, the second question arises: whether states, through their actions and omissions, cause significant harm to the climate system and other parts of the environment in accordance with these obligations; i) what are the legal consequences for states, including developing small island states that are particularly vulnerable to or affected by the adverse effects of climate change due to their geographical conditions and level of development, and ii) what are the legal consequences for the peoples and individuals of present and future generations affected by the adverse effects of climate change? One of the most critical legal assessments made by the Court concerned the relationship between international liability law and breaches of

²²³ *ibid* para. 281-282.

²²⁴ *ibid* para. 293.

²²⁵ *ibid*.

²²⁶ Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (n 15) para. 440.

²²⁷ *Desierto* (n 66).

²²⁸ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 138, 343-349.

²²⁹ Ozan Ozanoğlu ve Tanyeli Behiç Sabuncu, ‘Uluslararası Adalet Divanı’ndan Tarihi İklim Kararı:Devletlerin Sera Gazı Emisyonlarına Karşı Yasal Yükümlülükleri Netleşti’ (Doğal Hayatı Koruma Vakfı Blog, 30 July 2025) <<https://www.wwf.org.tr/?16320/uluslararasi-adalet-divani-tarihi-iklim-kararlari-netlesti>> accessed 11 August 2025.

obligations related to climate change. At this point, the approach to state responsibility constituted a fundamental distinction.²³⁰ Because the answer to the second question addressed to the Court was shaped by this assessment. The Court had two options regarding the establishment of responsibility: either to apply the International Law Commission's rules on state responsibility or to refuse to apply the rules on state responsibility and refer to Article 8 of the Paris Agreement and the Loss and Damage Fund²³¹ adopted at the Conference of the Parties held in 2023 under the UNFCCC. While some argue that the rules governing state liability create uncertainty in terms of both establishing liability and compensation, others contend that the rules make the legal consequences of wrongful acts much clearer.²³² The prevailing view during the trial process has been in favor of applying²³³ the rules of state responsibility.²³⁴

In its assessment of the second question,²³⁵ the Court stated that the phrase "legal consequences" in the question referred to the legal consequences that must be determined on the basis of the fundamental rules of state liability and customary rules.²³⁶ The Court emphasized that it does not have a mandate to determine the individual responsibility of a state or group of states for damage caused to the climate system. It stated that its answer to the second question would establish the general legal framework governing the responsibility arising from states' failure to fulfill their obligations to protect the climate system and other parts of the environment from anthropogenic greenhouse gas emissions.²³⁷ The decisive distinction regarding the liability facility mentioned above has emerged in the applicable law section. The Court examined the relevant provisions of the

²³⁰ Tejas Rao, Marie-Claire Cordonier Segger and Markus Gehring, 'The Advisory Opinion Could Reshape Global Climate Governance' (Verfassungsblog, 7 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-advisory-opinion-could-reshape-global-climate-governance/>> accessed 9 April 2025.

²³¹ United Nations, Conference of the Parties, Report of the Conference of the Parties on its twenty-eighth session, held in the United Arab Emirates from 30 November to 13 December 2023, Decision 2/CP.28 Santiago Network for Averting, Minimizing and Addressing Loss and Damage Associated with the Adverse Effects of Climate Change under the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts, UNFCCC Doc FCCC/CP/2023/11/Add.1, 19-30.

²³² Banuelos and Tigre, Part 3 (n 120).

²³³ Uygulamanın ne şekilde ilerleyeceğine ilişkin bkz: Özkerim Güner (n 92).

²³⁴ Burri (n 109) 7.

²³⁵ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 405-456.

²³⁶ *ibid* para. 405.

²³⁷ *ibid* para. 406.

environmental agreements to determine which option to pursue.²³⁸ The ICJ, examining Articles 8 and 15 of the Paris Agreement and Article 24 of the UNFCCC, concluded that the text, context, purpose, and objective of the provisions in question do not constitute *lex specialis*, as there is no clearly expressed tendency to exclude the application of general rules on state responsibility.²³⁹ Thus, all sources of international law relating to liability law can be used in answering the second question.²⁴⁰

The Court's assessment, noting the unprecedented nature and scale of the damage caused by climate change, was made taking into account the cumulative effect of greenhouse gases harmful to the climate system, whether anthropogenic or natural, and the fact that all states both contribute to these emissions and are adversely affected by climate change.²⁴¹ The ICJ has assessed the nature of reference, causality, and fundamental obligations as *erga omnes* in order to determine state responsibility in the context of climate change.²⁴² It has conducted these assessments at a general level without making any individual assessments regarding the behavior of any particular state.²⁴³

The Court emphasized that the international wrongful act attributable to the state is not the greenhouse gas emissions themselves, but rather the violation of obligations to protect the climate system from the harm caused by these emissions. It is not necessary to attribute the acts that directly emit greenhouse gases—usually private acts—to the state for the state's liability to arise. A state's failure to take appropriate action to protect the climate system from greenhouse gas emissions—including fossil fuel production, fossil fuel consumption, granting fossil fuel exploration licenses, or providing fossil fuel subsidies—may constitute an internationally wrongful act attributable to that state.²⁴⁴ Therefore,

²³⁸ Reetz (n 132).

²³⁹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 407-420.

²⁴⁰ Mario Prost, 'Disaster Passing as Miracle? A Critical Take on the ICJ's Climate Advisory Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/disaster-passing-as-miracle-a-critical-take-on-the-icjs-climate-advisory-opinion/>> accessed 18 August 2025; Paddeu and Jackson (n 133).

²⁴¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 421.

²⁴² *ibid* para. 425-443.

²⁴³ Reetz (n 132).

²⁴⁴ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 427-429.

the state may also be held liable due to regulatory and legislative actions.²⁴⁵ Commenting on the nature of climate change and the multiplicity of responsible and affected states, the Court stated that while it may be difficult to determine which states have contributed to climate change or suffered damage, the rules on state responsibility are capable of addressing such a situation.²⁴⁶

The ICJ began by stating that causality is not a requirement for determining liability for damage,²⁴⁷ and indicated that two elements are necessary for establishing a causal link between an international wrongful act and the damage suffered: first, whether an event can be linked to climate change; second, whether the damage can be linked to a state or group of states.²⁴⁸ The Court stated that the first element could be easily resolved based on scientific data,²⁴⁹ while for the second element, a sufficiently direct and definite causal link must be sought between the wrongful act and the damage suffered by the claimant, and that this standard is not static but will be considered taking into account the specific circumstances of each case.²⁵⁰ It would not be wrong to say that the legal standard of the causality section has been clarified in broad terms.²⁵¹ However, it has also been argued that the section contradicts the principle of non-harming, which concerns preventing damage to the climate system, because it focuses solely on the damage suffered by affected states or individuals.²⁵²

²⁴⁵ Daisy Dunne, Josh Gabbatiss and Molly Lempriere, 'The highest court of the UN has issued a landmark "advisory opinion" stating that nations can be held legally accountable for their greenhouse-gas emissions.' (Carbon Brief, 25 July 2025) <<https://www.carbonbrief.org/icj-what-the-world-courts-landmark-opinion-means-for-climate-change/>> accessed 17 August 2025.

²⁴⁶ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 430.

²⁴⁷ *ibid* para. 433.

²⁴⁸ *ibid* para. 437.

²⁴⁹ *ibid* para. 437.

²⁵⁰ *ibid* para. 436–438.

²⁵¹ Paddeu and Jackson (n 133).

²⁵² Reetz (n 132).

Although the Court's advisory opinion does not directly address jus cogens,²⁵³ it qualifies the obligation to protect the climate system as *erga omnes*,²⁵⁴ an obligation towards the entire international community, as a very important finding.²⁵⁵ The ICJ has stated that certain rules of international law aimed at protecting global public goods, such as the climate system, may give rise to *erga omnes* obligations.²⁵⁶ According to the Court, all states have a common interest in protecting global environmental commons such as the atmosphere and the high seas, and their obligations to protect the climate system and other parts of the environment from anthropogenic greenhouse gas emissions, particularly the obligation to prevent significant transboundary harm under customary international law, are obligations *erga omnes*. In contrast, obligations under the UNFCCC and the Paris Agreement are *erga omnes partes*, meaning they apply only between states that are parties to these agreements.²⁵⁷ As an important consequence of this distinction, *erga omnes* obligations allow not only those directly harmed but all states to be held accountable for violations. However, states cannot claim compensation for themselves unless they have suffered direct harm.²⁵⁸ This approach by the Court strengthens a collective climate responsibility approach based on shared global interests rather than bilateral relations, and strongly emphasizes the view that fundamental climate obligations reflect shared concerns and can be implemented collectively.²⁵⁹ However, the reference to obligations relating to the protection of the climate system lacks precision. The Court explicitly mentions the obligation to prevent, stating that this is an important example but not the only *erga omnes* obligation in this

²⁵³ Maria Antonia Tigre, Camille Martini, Miriam Cohen and Armando Rocha, 'A Panoply of Consequences? Remedies and Reparations in the ICJ's Climate Opinion' (Climate Law: Sabin Center Blog, 13 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/13/a-panoply-of-consequences-remedies-and-reparations-in-the-icjs-climate-opinion/>> accessed 15 August 2025.

²⁵⁴ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 440.

²⁵⁵ Luciano Pezzano, 'Obligations Erga Omnes and Climate Change: Reflections on the ICJ Advisory Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 8 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/obligations-erga-omnes-and-climate-change-reflections-on-the-icj-advisory-opinion/>> accessed 19 August 2025; Wewerinke-Singh and Viñuales (n 188).

²⁵⁶ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 440.

²⁵⁷ *ibid.*

²⁵⁸ *ibid* para. 433.

²⁵⁹ Tigre, Martini, Cohen and Rocha (n 253).

context.²⁶⁰ In the continuation of the Court's opinion, it included the obligations to mitigate climate change among the obligations to the international community²⁶¹ and assessed that the fundamental mitigation obligations specified in the climate change agreements, which are the traditional counterpart of these obligations, are also *erga omnes partes* obligations.²⁶² The Court stated that the fundamental distinction at this point would be made based on whether the rule had become customary law.²⁶³ Although this uncertainty in determining obligations of an *erga omnes* nature is open to criticism, the recognition of *erga omnes* obligations constitutes an important benchmark for future concrete assessments.²⁶⁴

The effects on historical emissions liability have also been a major topic of debate in court proceedings. There are significant differences of opinion as to whether the legality or illegality of historical emissions should be determined solely on the basis of the legal obligations of the states in force at the time, or whether international liability for damage to the climate system should be determined on the basis of both historical and current greenhouse gas emissions.²⁶⁵ It is thought that the Court will decide between conflicting periods and expectations within the scope of the temporality issue.²⁶⁶ In its assessment, the ICJ stated that there are two distinct but intertwined aspects to the issue: first, the temporal scope of states' international obligations to protect the climate system from anthropogenic greenhouse gas emissions; second, the temporal scope of states' breaches of these international obligations.²⁶⁷ The Court stated that the temporal scope of the obligations in question and the issue of their breach constitute elements of a concrete assessment for determining state responsibility, and that in such a case, it would be necessary to determine when customary law

²⁶⁰ Pezzano (n 255).

²⁶¹ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 443.

²⁶² *ibid* para. 441.

²⁶³ *ibid* para. 442.

²⁶⁴ Pezzano (n 255).

²⁶⁵ Burri (n 109) 7.

²⁶⁶ David M. Scott, 'Time and Temporality before the ICJ in the Advisory Opinion on Obligations of States in respect of Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 February 2025) <<https://www.ejiltalk.org/time-and-temporality-before-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-obligations-of-states-in-respect-of-climate-change/>> accessed 10 April 2025.

²⁶⁷ International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change (n 15) para. 423.

or treaty obligations came into force.²⁶⁸ However, the Court stated that a concrete assessment was beyond the scope of the advisory opinion and did not comment further on the matter.²⁶⁹

The ICJ opinion, which clearly states its position on the articles of liability law, indicates in its final section that in the event of a breach of the obligations specified therein, all forms of redress arising under liability law will be determined and applied according to the circumstances of the case.²⁷⁰ Ultimately, the Court unanimously decided that it had the authority to respond to the question addressed to it and summarized the matters it had considered in its opinion.²⁷¹

The advisory opinion process of the ICJ, involving over a hundred states and international organizations, has been the largest court hearing in international law to date. The breadth of participation reflects the magnitude of the challenge posed by climate change to international law, while offering a unique opportunity to gain a deeper legal understanding of climate issues.²⁷² The questions posed by the judges provided clues for the Court's advisory opinion analysis, and the opinion focused on the essential requirements for evaluating the desired issues as expected.²⁷³ Although some argue that the Court rejected setting clear standards for state conduct, referring instead to history, and ultimately embraced minimalism,²⁷⁴ the Court has established a detailed legal catalog of climate change obligations through various sources of international law and clarified how these obligations interact.²⁷⁵ This opinion, issued as a result of applications made by states that will suffer the most damage from climate change and may even lose their countries, which are one of the main elements of state sovereignty, will provide critical guidance to states and courts,

²⁶⁸ *ibid* para. 97.

²⁶⁹ *ibid* para. 423.

²⁷⁰ *ibid* para. 444-445.

²⁷¹ *ibid* para. 457.

²⁷² Burri (n 109) 7.

²⁷³ Theresa Amor-Jürgenssen and Jose Daniel Rodriguez-Orue, 'From Objectives to Obligations: Unpacking Key ICJ Questions on Climate Obligations' (Verfassungsblog, 30 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/from-objectives-to-obligations/>> accessed 10 April 2025.

²⁷⁴ Prost (n 240).

²⁷⁵ Julian Arato and Justina Uriburu, 'Treaty and Custom in the ICJ's Climate Change Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 July 2025) <<https://www.ejiltalk.org/treaty-and-custom-in-the-icjs-climate-change-opinion/>> accessed 17 August 2025.

as well as defining and interpreting the scope of climate law.²⁷⁶ However, as the Court rightly points out, if we want a lasting and satisfactory solution for ourselves and future generations, we must change our habits, our comfort, and our current way of life.²⁷⁷

CONCLUSION

There is unprecedented global awareness of climate change. The legal landscape is keeping pace with this situation, and climate change law is developing rapidly. The urgency of the climate crisis has demonstrated the need to act without delay to prevent irreversible and devastating consequences. The opinions issued by the ITLOS and the ICJ are groundbreaking, and the parallel nature of the decisions is of great importance. The assessments, which are more detailed and comprehensive than expected, shed light on a significant area regarding states' obligations related to climate change and signal the beginning of a new era.

Although the advisory opinions are not legally binding, the value accorded to them has the potential to influence future judicial decisions and ongoing climate litigation. These opinions, which aim to define the responsibilities of states under international law in respect of climate change, shape the vision for the interpretation of international law. At the same time, the opinions also hold significant potential to shape the global response to climate change. Representing the international legal battle of Small Island Developing States facing the devastating consequences of climate change, the advisory opinions demonstrate the collective power of civil society.

The opinions encompass several fundamental elements that will support the development of international climate change law. Much of the scientific research on climate change emerged during the preparatory process for these views. The process has also contributed to the development of the idea of an international community and has served as an example of convergence around common interests. There is now considerable clarity regarding state obligations to reduce greenhouse gas emissions both at sea and on land, to determine other obligations necessary to eliminate the adverse effects of climate change, and to establish mechanisms for calculating loss and damage. It should be noted that the advisory opinions will not only contribute to the development of international climate

²⁷⁶ Ünal (n 122) 189.

²⁷⁷ International Court of Justice, *Obligations of States in respect of Climate Change* (n 15) para. 456.

change law but will also guide policy worldwide. Their impact will not remain merely a legal discourse; it will shape climate change policies and legal texts.

The advisory opinions will be a milestone both in domestic courts and in other courts where cases will be heard, and the burden on the ICJ has been considerable. The ICJ has conducted a groundbreaking in-depth examination, but this examination has, by its nature, been specific to the obligations arising from the Convention. However, the ICJ has issued a general decision based on all sources of international law. As the courts progressed along this path, they reached conclusions with arguments that states could not reasonably object to, while adopting an approach capable of persuading states to decarbonize the global economy. Navigating a fine line, the courts have largely found a middle ground between parties with high expectations for climate justice and those delaying urgent climate action. As a result, the obligations of states regarding climate change have been established on an undeniable legal basis. A general framework for the liability regime regarding the future course of climate litigation has been established. Courtrooms have both raised awareness on the issue and largely established climate justice criteria that protect the rights of current and future generations.

BIBLIOGRAPHY

- Advisory proceedings, International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/advisory-proceedings>> accessed 5 March 2025
- Agreement for the establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, 31 October 2021
- Aksar Y, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II* (6th edn, Seçkin 2021)
- Aljaghoub MM, *The Advisory Function of the International Court of Justice 1946-2005* (Springer 2006)
- Amor-Jürgenssen T and Rodriguez-Orue JD, 'From Objectives to Obligations: Unpacking Key ICJ Questions on Climate Obligations' (Verfassungsblog, 30 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/from-objectives-to-obligations/>> accessed 10 April 2025
- Arato J and Uriburu J, 'Treaty and Custom in the ICJ's Climate Change Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 July 2025) <<https://www.ejiltalk.org/treaty-and-custom-in-the-icjs-climate-change-opinion/>> accessed 17 August 2025

Banuelos JAC and Tigre MA, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 3)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 12 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/12/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearing-part-3/>> accessed 21 March 2025

— 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 1)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 10 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/10/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-1/>> accessed 21 March 2025

— 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Key Takeaways from the 2024 Hearing (Part 2)' (Climate Law: Sabin Center Blog, 11 March 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/03/11/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-key-takeaways-from-the-2024-hearings-part-2/>> accessed 8 April 2025

Blattner CE, 'Beyond Territoriality: Symposium on Jurisdictional "Hooks" for (Extraterritorial) Human Rights Obligations - Post Agostinho Learning Moments for Extraterritorial Jurisdiction in Human Rights Law, Using a Public International Law Perspective' (Opinio Juris, 30 April 2024) <<https://opiniojuris.org/2024/04/30/beyond-territoriality-symposium-on-jurisdictional-hooks-for-extraterritorial-human-rights-obligations-post-agostinho-learning-moments-for-extraterritorial-jurisdiction-in-human/>> accessed 9 April 2025

Bodansky D, 'The Role of the International Court of Justice in Addressing Climate Change: Some Preliminary Reflections' (2017) 49 Arizona State Law Journal 689

Burri T, 'The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: A Data Analysis of Participants' Submissions' (2024) 28 (10) American Society of International Law Insights 1

Candoğan G, 'ITLOS (Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi) İklim Değişikliği Görüşünü Açıkladı; Sera Gazı Salımları Deniz Çevresinin Kirlenmesidir' (Üstad Dergisi, 21 Mayıs 2024) <<https://ustaddergi.com.tr/itlos-iklim-degisikligi/>> accessed 7 February 2025

Careme v France App no. 7189/21 (AİHM, 9 April 2024)

Cecanpınar H, *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi: Usul Ve Pratik* (1st edn, Adalet 2023)

Center for International Environmental Law, ‘The Era of Climate Impunity is Over- By Order of the World’s Highest Court’ (Press Room, 23 July 2025) <<https://www.ciel.org/news/icj-climate-opinion-ends-fossil-fuel-impunity/#:~:text=Press%20Room-,The%20Era%20of%20Climate%20Impunity%20is%20Over%E2%80%94%20By%20Order%20of,the%20impacts%20of%20climate%20change.>> accessed 31 July 2025

Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v Nicaragua), Compensation, Judgment, I.C.J. Reports 2018, 15

Charter of the United Nations, 1945

Cheigh E, ‘Understanding Stringent Due Diligence in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change’ (2024) 54 (11) Environmental Law Reporter 10924

Chiara Sacchi and others v Argentina (UN Committee on the Rights of the Child, 8 October 2021)

Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘About COSIS’ <<https://www.cosis-ccil.org/about>> accessed 30 January 2025

Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, ‘Cosis 2022 Annual Report’ October 2022 1, 15

De Spiegeleir A, ‘The Ruling and the Mirror: The ICJ’s Climate Change Advisory Opinion as Institutional Self-Portrait’ (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/the-ruling-and-the-mirror/>> accessed 12 August 2025

Desierto D, “‘Stringent Due Diligence’, Duties of Cooperation and Assistance to Climate Vulnerable States, and the Selective Integration of External Rules in the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and International Law’ (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 3 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/stringent-due-diligence-duties-of-cooperation-and-assistance-to-climate-vulnerable-states-and-the-selective-integration-of-external-rules-in-the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change-and-inte/>> accessed 18 February 2025

Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Mauritius and Maldives in the Indian Ocean (Mauritius v Maldives) (Preliminary Objections, Judgement of 28 January 2021)

Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries 2001

Duarte Agostinho and Others v Portugal and Others App no. 39371/20 (AİHM, 9 April 2024)

Duncan N, 'Caribbean leaders hail ICJ climate ruling as 'historic' win for small island states' (Guardian, 25 July 2025) <<https://www.theguardian.com/world/2025/jul/25/caribbean-leaders-hail-icj-climate-ruling-as-historic-win-for-small-island-states>> accessed 31 July 2025

Dunne D, Gabbatiss J and Lempriere M, 'The highest court of the UN has issued a landmark "advisory opinion" stating that nations can be held legally accountable for their greenhouse-gas emissions.' (Carbon Brief, 25 July 2025) <<https://www.carbonbrief.org/icj-what-the-world-courts-landmark-opinion-means-for-climate-change/>> accessed 17 August 2025

Elmahmoud K, 'The ITLOS Advisory Opinion: Human Rights as a Withered Branch of International Law?' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 24 June 2024) <<https://www.ejiltalk.org/the-itlos-advisory-opinion-human-rights-as-a-withered-branch-of-international-law/>> accessed 23 February 2025

Forum Communiqué, Fiftieth Pacific Islands Forum, Funafuti- Tuvalu, 13-16 August 2019

Freestone D, Barnes R and Akhavan A, 'Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law' (2022) 37 (1) International Journal of Marine and Coastal Law 166

Guilfoyle D, 'Corrected Oral Evidence: UNCLOS: Fit for Purpose in the 21st Century?' (24 November 2021) International Relations and Defence Committee- House of Lords 1

Guo J, Wanqiang Li and Haoyu Tian, 'The climate advisory opinion: A medicine with side-effects?' (2023) 156 Marine Policy 1

Hajyahia A, 'ICJ Delivers Unanimous Advisory Opinion on States' Climate Change Obligations' (American Society of International Law, 24 July 2025)

<<https://www.asil.org/ILIB/icj-delivers-unanimous-advisory-opinion-states%E2%80%99-climate-change-obligations>> accessed 30 July 2025

Heri C, 'Human Rights in the ICJ's Climate Opinion: A Comparative Evaluation' (Verfassungsblog, 1 August 2025) <<https://verfassungsblog.de/human-rights-in-the-icjs-climate-opinion/>> accessed 17 August 2025

Holst RJR, 'Taking the Current When It Serves: Prospects and Challenges for an ITLOS Advisory Opinion on Oceans and Climate Change' (2023) 32 (2) Review of European, Comparative & International Environmental Law 217

Hulme M, 'On the Origin of 'the Greenhouse Effect': John Tyndall's 1859 Interrogation of Nature' (2009) 64 (5) Weather 121

Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion AO-32/25, Requested by the Republic of Chile and the Republic of Colombia Climate Emergency and Human Rights, 29 May 2025

Inter-American Court of Human Rights, Advisory Opinion OC-23/17, Requested by the Republic of Colombia, 15 November 2017

Inter-American Court of Human Rights, Request for an Advisory Opinion on the Climate Emergency and Human Rights Submitted to the Inter-American Court of Human Rights by the Republic of Colombia and the Republic of Chile, 9 January 2023

International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Advisory Opinion, 23 July 2025

International Court of Justice, Obligations of States in respect of Climate Change, Other Documents <<https://www.icj-cij.org/case/187/other-documents>> accessed 20 March 2025

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 13 December 2024, CR 2024/54

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/35

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/40

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 10 December 2024, CR 2024/48

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/38

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 4 December 2024, CR 2024/39

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 6 December 2024, CR 2024/43

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 2 December 2024, CR 2024/36

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 3 December 2024, CR 2024/37

International Court of Justice, Verbatim Record on the Obligations of States in respect of Climate Change (Request for advisory opinion submitted by the General Assembly of the United Nations), 11 December 2024, CR 2024/49

International Tribunal for the Law of the Sea, 'International Agreements Conferring Jurisdiction on the Tribunal' (List of Agreements) <<https://www.itlos.org/en/main/jurisdiction/international-agreements-conferring-jurisdiction-on-the-tribunal/>> accessed 30 January 2025

İneli Ciğer M, *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlkesi* (1st edn, Yetkin 2022)

Jahn J and Letsch M, 'Progress through disruption? What role for the ICJ in the Advisory Opinion on Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 22 January 2025)

<<https://www.ejiltalk.org/progress-through-disruption-what-role-for-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 7 April 2025

Konuk Sommer B, ‘Çevre ve İnsan Hakları İlişikisine Yeni Bir Yaklaşım: Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi’nin Oc-23/17 Sayılı Tavsiye Görüşü’ (2020) 11(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 384

Kuran S and Gülçür A, ‘Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi’nin Danışma Görüşü Vermeye İlişkin Yargı Yetkisi’ (2018) 24 (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997

Lando M, The Advisory Jurisdiction of the International Tribunal for the Law of the Sea: Comments on the Request for an Advisory Opinion Submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission (2016) 29 (2) Leiden Journal of International Law 441

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, 136

Longo A, ‘Beyond Climate Change Obligations: Which Lessons from the ITLOS Advisory Opinion on Climate Change and Ocean Acidification for the Progressive Development of the Law of the Sea?’ (2025) 27 International Community Law Review 112

Loughman B, Prime Minister of Vanuatu in United Nations General Debate, 76th Session on 25 September 2021
<<https://webtv.un.org/en/asset/k1g/k1grmwnykh>> accessed 13 March 2025

Mansoor A, ‘The International Tribunal for the Law of the Sea Advisory Opinion on Climate Change and International Law’ (2024) 8 RSIL (Research Society of International Law) Law Review 172

Mayer B, ‘International Advisory Proceedings on Climate Change’ (2023) 44 (1) Michigan Journal of International Law 41

McVey M and Savaresi A, ‘The ICJ Advisory Opinion on Climate Change: A Business and Human Rights Perspective’ (Opinio Juris, 4 August 2025)
<<https://opiniojuris.org/2025/08/04/the-icj-advisory-opinion-on-climate-change-a-business-and-human-rights-perspective/>> accessed 6 August 2025

Mingozzi PC, 'The Contribution of itlos to Fight Climate Change: Prospects and Challenges of the Cosis Request for an Advisory Opinion' (2023) 3 (2) The Italian Review of International and Comparative Law 306

Miron A, 'COSIS Request for an Advisory Opinion: A Poisoned Apple for the ITLOS?' (2023) 38 (2) International Journal of Marine and Coastal Law 1

Ndiaye TM, 'The Advisory Function of the International Tribunal for the Law of the Sea' (2010) 9 (3) Chinese Journal of International Law Pages 565

Oral N, 'ICJ Climate Change Advisory Opinion: Noteworthy Trends' (International Institute for Sustainable Development- Sustainable Development Goals Knowledge Hub, 12 February 2025) <<https://sdg.iisd.org/commentary/guest-articles/icj-climate-change-advisory-opinion-noteworthy-trends/>> accessed 16 March 2025

Ozanoğlu O ve Sabuncu TB, 'Uluslararası Adalet Divanı'ndan Tarihi İklim Kararı:Devletlerin Sera Gazı Emisyonlarına Karşı Yasal Yükümlülükleri Netleşti' (Doğal Hayatı Koruma Vakfı Blog, 30 Temmuz 2025) <<https://www.wwf.org.tr/?16320/uluslararasi-adalet-divani-tarihi-iklim-kararlari-netlesti>> accessed 11 August 2025

Özkerim Güner N, *İklim Değişikliği Nedeniyle Devletlerin Sorumluluğu* (1st edn, 2018 Yetkin)

Paddeu F and Jackson M, 'State Responsibility in the ICJ's Advisory Opinion on Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 25 July 2025) <<https://www.ejiltalk.org/state-responsibility-in-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 30 July 2025

Paris Agreement, 2015

Peel J, 'Unlocking UNCLOS: How the ITLOS Advisory Opinion Delivers a Holistic Vision of Climate-relevant International Law'(Climate Law: Sabin Center Blog, 24 May 2024) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2024/05/24/unlocking-unclos-how-the-itlos-advisory-opinion-delivers-a-holistic-vision-of-climate-relevant-international-law/>> accessed 26 March 2025

Pezzano L, 'Obligations Erga Omnes and Climate Change: Reflections on the ICJ Advisory Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 8 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/obligations->

erga-omnes-and-climate-change-reflections-on-the-icj-advisory-opinion/>
accessed 19 August 2025

Plass GN, 'The Carbon Dioxide Theory of Climate Change' (1956) 8 (2) *Tellus* 140

Prost M, 'Disaster Passing as Miracle? A Critical Take on the ICJ's Climate Advisory Opinion' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/disaster-passing-as-miracle-a-critical-take-on-the-icjs-climate-advisory-opinion/>> accessed 18 August 2025

Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v Uruguay), Judgment, I.C.J. Reports 2010, 14

Rao T, Segger MCC and Gehring M, 'The Advisory Opinion Could Reshape Global Climate Governance' (Verfassungsblog, 7 December 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-advisory-opinion-could-reshape-global-climate-governance/>> accessed 9 April 2025

Reçber S, 'Uluslararası Adalet Divanı'nın Uluslararası Çevre Hukukuna Katkısı Ve Pulp Mills Kararının Değerlendirilmesi' (2024) 26 (2) *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1535

Reetz NS, 'State Responsibility and the ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: One Step at a Time' (Climate Law: Sabin Center Blog, 7 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/07/state-responsibility-and-the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-one-step-at-a-time/>> accessed 13 August 2025

Request for Advisory Opinion submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission, Advisory Opinion, 2 April 2015, ITLOS Reports 2015, 4

Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in respect of Climate Change, 12 April 2023

Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Request, 12 December 2022

Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Advisory Opinion, International Tribunal for Law of the Sea, 21 May 2024

Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, 10

Rocha A, 'States' Extraterritorial Jurisdiction for Climate-Related Impacts' (Verfassungsblog, 12 April 2024) <<https://verfassungsblog.de/states-extraterritorial-jurisdiction-for-climate-related-impacts/>> accessed 8 April 2025

Ruys T and Soete A, 'Creeping' Advisory Jurisdiction of International Courts and Tribunals? The Case of the International Tribunal for the Law of the Sea (2016) 29 (1) Leiden Journal of International Law 155

Sabin Center for Climate Change Law, 'Climate Change Litigation Databases' <<https://climatecasechart.com/>> accessed 17 April 2025

Sands PJ, 'Climate Change and the Rule of Law' (2016) 28 (1) Journal of Environmental Law 19

Scott DM, 'Time and Temporality before the ICJ in the Advisory Opinion on Obligations of States in respect of Climate Change' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 14 February 2025) <<https://www.ejiltalk.org/time-and-temporality-before-the-icj-in-the-advisory-opinion-on-obligations-of-states-in-respect-of-climate-change/>> accessed 10 April 2025

Seneviratne K, 'University Project was Catalyst for Key UN Climate Vote' (University World News: The Global Window on Higher Education) <<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20230405084811458>> accessed 9 March 2025

Setzer J and Higham C, 'Global Trends in Climate Change Litigation: 2024 Snapshot' (2024) London School of Economics and Political Science Policy Report 1

— 'Global Trends in Climate Change Litigation:2022 Snapshot' (2022) London School of Economics and Political Science Policy Report 1

Silverman-Roati K and Bönemann M, 'The ITLOS Advisory Opinion on Climate Change: An Introduction into the Joint Blog Symposium' (Verfassungsblog, 22 May 2024) <<https://verfassungsblog.de/the-itlos-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 15 February 2025

Statute of International Tribunal for the Law of the Sea, 1982

Tanaka Y, 'The Role of an Advisory Opinion of ITLOS in Addressing Climate Change: Some Preliminary Considerations on Jurisdiction and Admissibility' (2023) 32 (2) Review of European, Comparative and International Environmental Law 206

The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/21, 25 April 2023

The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/44, 9 August 2023

The International Court of Justice, Press Release, No. 2023/75, 19 December 2023

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/49, 31 May 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/61, 16 August 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/76, 2 December 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2024/81, 13 December 2024

The International Court of Justice, Press Release, No. 2025/32, 7 July 2025

The International Union for Conservation of Nature, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Principle of Sustainable Development in View of the Needs of Future Generations, 1-10 September 2016, IUCN Doc WCC-2016-Res-079-EN

Tigre MA, 'It Is (Finally) Time for and Advisory Opinion on Climate Change: Challenges and Opportunities on a Trio of Initiatives' (2024) 17 (3) Charleston Law Review 623

Tigre MA, Martini C, Cohen M and Rocha A, 'A Panoply of Consequences? Remedies and Reparations in the ICJ's Climate Opinion' (Climate Law: Sabin Center Blog, 13 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/13/a-panoply-of-consequences-remedies-and-reparations-in-the-icjs-climate-opinion/>> accessed 15 August 2025

Turgut N, 'İhtiyat İlkesi' (1996) 45 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67

Tütüncü AN, 'Milletlerarası Hukuk Komisyonu'nun 53'üncü Oturumunda Kabul Edilen 2001 Tarihli Taslak Çerçevesinde Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zararın Önlenmesi Sorununa Bir Bakış' (2011) 22 (2) Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 889

Udell J and Tan F, 'New Standards in Government Framework Litigation: Legal Implications of the ICJ Advisory Opinion on Climate Change' (Climate Law: Sabin Center Blog, 5 August 2025) <<https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/08/05/new-standards-in-government-framework-litigation-legal-implications-of-the-icj-advisory-opinion-on-climate-change/>> accessed 7 August 2025

United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992

United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982

United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992

United Nations General Assembly, Protection of global climate for present and future generations of mankind: resolution adopted by the General Assembly, 70th plenary meeting, 6 December 1988, UN Doc A/RES/43/53

United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 1 March 2023, UN Doc A/77/L.58

United Nations General Assembly, Seventy-seventh Session, Resolution adopted by the General Assembly on 29 March 2023- Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, 4 April 2023, UN Doc A/RES/77/276

United Nations General Assembly, Sixty-sixth session, 16th plenary meeting, 22 September 2011, UN Doc. A/66/PV.16, 27

United Nations News: Global Perspective Human Stories, 'Palau Seeks UN World Court Opinion on Damage Caused by Greenhouse Gases' <<https://news.un.org/en/story/2011/09/388202>> accessed 9 March 2025

United Nations, Conference of the Parties, Report of the Conference of the Parties on its twenty-eighth session, held in the United Arab Emirates from 30 November to 13 December 2023, Decision 2/CP.28 Santiago Network for Averting, Minimizing and Addressing Loss and Damage Associated with the Adverse Effects of Climate Change under the Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts, UNFCCC Doc FCCC/CP/2023/11/Add.1

United Nations, United Nations Framework Convention on Climate Change, Bali Action Plan, Report of the Conference of the Parties on its thirteenth

session, 3- 15 December 2007, 14 March 2008, UN Doc FCCC/CP/2007/6/Add.1, 3

Urgenda Foundation v The Netherlands [2015] HAZA C/09/00456689 (24 June 2015); aff'd (9 October 2018) (District Court of the Hague, and The Hague Court of Appeal (on appeal)) (affirmed by the Supreme Court, 20 December 2019)

Ünal E, 'Uluslararası ve Ulusal Mahkeme Kararları Işığında İklim İçtihadının Gelişimi' (2024) 3 (6) Çevre, Şehir ve İklim Dergisi 168

Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v Switzerland App no. 53600/20 (AIHM, 9 April 2024)

Wewerinke-Singh M and Viñuales JE, 'The Great Reset: The ICJ Reframes the Conduct Responsible for Climate Change Through the Prism of Internationally Wrongful Acts' (EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 4 August 2025) <<https://www.ejiltalk.org/the-great-reset-the-icj-reframes-the-conduct-responsible-for-climate-change-through-the-prism-of-internationally-wrongful-acts/>> accessed 6 August 2025

Yau SM, 'Complicity for Wrongful Greenhouse Gas Emissions as a Form of Extraterritorial State Responsibility for Climate Change' (2024) 9 Environmental Law and Practice Review 191